Юлія Олександрівна Соловей

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

Навчальний посібник

2023

С60

УДК 373.2.014-047.64(477)"19/20"(075.8)

Рецензенти:

Ніколаєску І. О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Мохнар Л. І. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.

Кучер Л.А. – вихователь-методист закладу дошкільної освіти №2 «Сонечко» Черкаської міської ради.

Соловей Ю. О. Історичні передумови становлення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.): навчальний посібник. Черкаси, 2023. 147 с.

У навчальному посібнику здійснено теоретичний аналіз проблеми дослідження та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає в систематизації й узагальненні питань щодо розбудови системи державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини XX – початку XXI ст. для застосування педагогічно цінної інформації в умовах сьогодення.

Схарактеризовано міжнародний досвід державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти Франції, Польщі, Бельгії, Великобританії, Литви, Сполучених Штатів Америки, Республіки Руанда та Об'єднаної Республіки Танзанія.

Навчальний посібник адресовано науково-педагогічним працівникам, методистам системи освіти, здобувачам вищої освіти та аспірантам.

Рекомендовано до друку вченою радою

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

(протокол №6 від 21 грудня 2023 року)

УДК 373.2.014-047.64(477)"19/20"(075.8)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ……. 4

ВСТУП ……...……... 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДОШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ (ДРУГА ПОЛОВИНА XX століття)……... 9

1.1. Огляд стану розробленості проблеми державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти у вітчизняній теорії та практиці управління освітою……. 9

1.2. Основні етапи становлення та розвитку державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини XX століття……. 30

Перелік запитань та завдань для самоперевірки……...….. 60

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ПОЧАТОК XXI СТ.)……. 61

2.1. Сучасні парадигми державного контролю в управлінні діяльністю вітчизняних закладів дошкільної освіти України…….…… 61

2.2. Специфіка державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти в країнах зарубіжжя…… 96

Перелік запитань та завдань для самоперевірки……. 106

ВИСНОВКИ ……. 107

ТЕМАТИКА ГРУПОВИХ ПРОЄКТІВ…… 111

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….. 121

ДОДАТКИ ……. 141

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДНЗ – дошкільний навчальний заклад (до 2017 року)

ЗДО – заклад дошкільної освіти (з 2017 року і до нині)

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ЗВО – заклад вищої освіти

НАПН України – Національна академія педагогічних наук України

МОН України – Міністерство освіти і науки України

КМУ – Кабінет міністрів України

ДБСТ – дитячі будинки сімейного типу

ДІНЗ України – Державна інспекція навчальних закладів України

ОПП – освітньо-професійна програма

ОС – освітній ступінь

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ІНДЗ – індивідуальні навчально-дослідні завдання

ВСТУП

Нині, в Україні відбуваються зміни в освітній, соціальній і культурній сферах, що зумовлює перегляд нових форм і методів організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ЗДО), зміну жорсткого контролю над закладами освіти на більш мобільний та гнучкий.

Головним завдання реформування системи освіти України є реалізація основних напрямів державної політики в управлінні освітою. Саме тому зміни, що відбуваються в Україні з початку 90-х років минулого століття, дають можливість створити в державі демократичне суспільство, яке вимагає суттєвої перебудови системи державного управління системою освіти.

Проте, як свідчить аналіз сучасної літератури з проблем педагогічної освіти, її управління на рівні держави і практичної діяльності у цій галузі, значні теоретичні, методичні та практичні надбання минулого використовуються недостатньо.

Вважаємо за доцільне звернутися до теоретичних та науково-методичних досліджень державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). Цей період характеризується переходом від нестабільності в науково-методичному забезпеченні державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні до системності.

Значна розробка науково-методичних засад державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні розпочалася з 1943 р. з початку активізації та відродження системи дошкільної освіти і в зв’язку з цим появи систематичних наукових та науково-методичних розробок з проблем становлення і розвитку державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти; розробки змісту, форм і методів державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти.

Період становлення і розвитку державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти нами умовно поділений на два етапи:

перший – з 1943-х р. до 2000-х р., коли відбувалася активізація аналізу проблеми відродження системи дошкільної освіти, становлення системи громадського огляду ЗДО України та зростання мереж ЗДО; другий – з 2001 р. по 2020 р., де відбувалася оптимізація системи державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО та пошук нових прогресивних ідей.

На першому етапі вітчизняними теоретиками і практиками було сформовано підходи до становлення сучасної системи державного управління в дошкільній освіті та контролю як його провідної функції.

На другому етапі досліджуються актуальні проблеми управління дошкільною освітою; вивчаються наукові засади новітньої парадигми управління та державного контролю за дошкільною освітою; впроваджується нові форми державного контролю у галузі дошкільної освіти.

У контексті порушеної проблеми дослідницький інтерес становить науковий доробок становлення системи перевірок, громадських оглядів ЗДО та питання внутрішнього контролю в закладі дошкільної освіти.

Забезпечення наступності між попередніми дослідженнями у галузі державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні та сучасними науковими напрацюваннями є важливою умовою його поступального розвитку.

На сучасному етапі реформування державного управління освітою ставляться високі вимоги до роботи закладів дошкільної освіти. У зв’язку з цим актуальним є питання внутрішнього та зовнішнього контролю над якістю здійснюваної закладами дошкільної освіти освітньої діяльності, відповідності її новим вимогам, питання своєчасного виявлення, узагальнення й поширення передового педагогічного досвіду дошкільних установ. У цьому контексті забезпечення якості освітніх послуг є одним із вагомих критеріїв державної освітньої політики України. Держава не лише здійснює контроль діяльності

закладів дошкільної освіти, але й надає керівництву не лише необхідні ресурси здійснення для діяльності, а й забезпечує своєчасне надання інформації та матеріалів, що необхідні для різнобічного розвитку дитини дошкільного віку в системі «держава – місцева влада – керівництво закладу дошкільної освіти». Для того, щоб такий процес відбувався систематично й системно, у державі мають бути створені відповідні умови передавання конкретної інформації та безпосередній контроль за виконанням тих чи інших доручень, які держава впроваджує в діяльність закладів дошкільної освіти.

Державний контроль як функція управління дає можливість систематично отримувати інформацію про стан справ у закладі дошкільної освіти з різних напрямів діяльності, проводити порівняння між заданим станом освітнього процесу, що визначаються нормативними документами, і реально існуючими. Проте сам по собі контроль без аналізу даних є малоефективним. В аналітичних даних за результатами проведеного контролю, зазвичай, фіксують певні факти і явища, але при цьому не розкриваючи причин. Тому для їх виявлення необхідно провести аналітичне опрацювання отриманої інформації.

Аналіз наукової літератури з проблематики дослідження дозволяє констатувати, що питання державного контролю в управлінні діяльністю закладами дошкільної освіти, на сьогоднішній день є актуальним, але недостатньо вивченим.

Унаслідок усебічного осмислення наукової літератури зафіксовано низку підходів до розв’язання проблеми державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні на сучасному етапі. Концептуальні засади проблеми державного управління розглядають зарубіжні й вітчизняні дослідники (О. Андрійко, Т. Десятов, З. Канівець, Н. Островерхова, Л. Пісоцька, З. Рябова, В. Шпак та інші вчені).

Проблему забезпечення контролю в освіті в останні роки активно досліджують як функцію державного управління вітчизняні вчені, як-то: В. Божинський, Д. Дзвінчук, Г. Єльникова, Г. Касьянов, С. Крисюк та інші вчені.

Контроль на різних рівнях державного управління в системі освіти досліджують О. Будник, С. Васильєва, Д. Дейкун, Л. Калініна, Г. Луценко, Л. Мартинець, С. Крисюк, Є. Хриков та інші вчені.

Загальні аспекти державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти розглядають Т. Дем'янюк, Г. Єльнікова, Л. Карамушка та інші науковці. Проблему формування управлінських умінь у працівників галузі дошкільної освіти розглядали і зарубіжні науковці, як от: Дж. Денгерінг, Ф. Каєн, М. Коган, Б. Костера, Р. Ньюма, П. Оберхюмер, П. Вільямс, С. Шерідан, Т. Вураєн та інші.

Аналіз вітчизняної педагогічної літератури і наукових робіт останніх років дозволяє зробити висновок, що проблема державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні впродовж другої половини минулого століття не була предметом системного та грунтовного вивчення. Поза увагою науковців залишається цілісна характеристика методичних основ і досвіду державного контролю в системі управління дошкільною освітою другої половини XX – початку XXI століття, що значно ускладнює сучасне наукове обґрунтування основних засад процедури державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти.

Отже, актуальність вивчення проблеми державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні, необхідність урахування набутого досвіду минулих років у розробленні сучасних підходів щодо вдосконалення державно-громадського контролю як основного засобу поліпшення діяльності закладу дошкільної освіти зумовили вибір теми дослідження.

Прогностичний потенціал дослідження зумовлено можливістю використання його результатів та висновків під час професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи, майбутніх директорів закладів дошкільної освіти, а також для підвищення кваліфікації вихователів-методистів та директорів закладів дошкільної освіти в закладах післядипломної педагогічної освіти.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДОШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

1. 1. Огляд стану розробленості проблеми державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти у вітчизняній теорії та практиці управління освітою

З метою об'єктивного, цілісного й адекватного наукового розгляду будь-якого явища необхідно передусім визначитися з методологічною базою дослідження: принципами, підходами, методами, формами й способами науково-пізнавальної діяльності.

Загальнонаукова основа дослідження державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) в контексті сьогоденної парадигмальної невизначеності може бути представлена системно-хронологічним, парадигмальним, регіональним, історіографічним та джерелознавчим підходами.

Дослідження державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні окресленого нами часового періоду передбачає виокремлення хронологічних меж нашого наукового пошуку, які охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ століття. *Системно-хронологічний підхід* є одним із фундаментальних класичних підходів сучасного наукового пізнання, який дає змогу простежити зміни наукових підходів до тлумачення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти, складання характеристики такого контролю в різні історичні періоди і є основою для розробки періодизації розвитку дошкільної освіти та управління з боку держави закладами дошкільної освіти; дає можливість розглядати ці періоди неосібно, а у певній системі соціокультурних, психологічних і педагогічних детермінант як складний та неперервний процес.

Системно-хронологічний підхід тісно пов'язаний з *парадигмальним*, оскільки виокремлення парадигмального підходу в історико-педагогічних розвідках, уможливлює науковцям та практикам «виявити, сформулювати й описати цілісні моделі освіти, тобто внутрішню логіку розвитку досліджуваного предмета як системи бінарних опозицій» [214, с. 6–12]. Необхідність використання парадигмального підходу в наукових дослідженнях зумовлена тим, що, по-перше застосування цього підходу дає змогу простежити зміну освітніх парадигм удосліджуваний період та їх вплив на становлення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні, порівняти їх із попередніми та наступними освітніми парадигмами; осмислити зміни у наукових підходах до управління з боку держави сферою дошкільної освіти, простежити особливості застосування методів вивчення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти, трансформації досліджуваного явища у різні історичні періоди; по-друге, виокремлений нами підхід дає змогу краще уявити загальні закономірності історичного розвитку феномену державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти як складової вітчизняної педагогіки в контексті ідей панівної в кожен історичний період парадигми; по-третє, досліджуваний нами процес державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні є результатом прагнення подолати невідповідність парадигмальному еталону.

У нашому дослідженні ми обстоюємо думку про те, що дослідження питання державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття відбуватиметься більш ефективно за умови застосування *регіонального підходу.* Нам імпонує позиція Л. Голубничої, згідно з якою використання в історико-педагогічних розвідках регіонального підходу сприяє виявленню тенденцій розвитку національної педагогічної думки через вивчення локальних педагогічних питань та з'ясуванню процесу накопичення педагогічних знань та внеску в еволюцію педагогічної науки тих чи інших науковців регіону [30, с. 26].

На етапі теоретичного осмислення досліджуваної нами проблеми

вважаємо за необхідне висвітлити особливості *джерелознавчого* та *історіографічного підходів* (О. Адаменко, Л. Березівська, Н. Гупан, Н. Дічек, Н. Коляда, О. Петренко, О. Сухомлинська, В. Федяєва та ін). У контексті історіографічного підходу дослідження державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття сприятиме систематизації й аналізу науково-педагогічних праць, які презентують теоретичні й практичні (процесуальні) аспекти досліджуваного феномену; дозволяють сформулювати певні висновки про тенденції вивчення й застосування досліджуваного процесу й окресленню перспектив наукового пошуку.

Останнім часом провідне значення в універсалізації наукових знань має *джерелознавчий підхід*, суть якого полягає «у вірогідності відтворення істориком педагогіки педагогічної реальності минулого, уміння організувати пізнавальний діалог між теперішнім і минулим, осмислення одержаних результатів» [8, с. 6–7]. Його використання дало змогу виявити, систематизувати та проаналізувати різні типи джерел з проблеми дослідження, оцінити ті події й процеси минулого, пов’язані з процесом державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття, що відбувалися у педагогічній реальності загалом і в освітньому просторі зокрема.

Підкреслимо, що в нашому дослідженні зазначені вище підходи знаходяться у певній взаємодії, узгоджуються між собою та доповнюють один одного.

Аналіз окреслених підходів до проблеми нашого дослідження дозволив виокремити важливі *методологічні принципи*, які покладено в основу відтворення історико-педагогічних явищ: історизму, об’єктивності, системності.

Дослідження процесу державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття вимагає врахування *принципу історизму*, завдяки якому вивчаємо виникнення самого явища як державний контроль, встановлюємо періоди його становлення та процес розвитку; характеризуємо зміни наукових підходів до

розробки засад державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти у конкретних умовах певного історичного періоду.

Використання *принципу об'єктивності* пояснюється тим, що накопичення зібраного дослідницького матеріалу вможливлює в подальшому усебічно врахувати чинники та умови (позитивні і негативні), причини (суспільні, соціокультурні, психологічні, педагогічні), зміст і наслідки змін у наукових підходах до застосування, упровадження державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні в сучасних умовах становлення дошкільної освіти в цілому.

Принцип системності сприяє розгляду процесу державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття у вигляді динамічного і цілісного процесу, тісно пов'язаного із соціокультурним середовищем. Цей принцип забезпечує розуміння досліджуваного феномену як системи з двох головних компонентів: теоретичного (наукові підходи) і процесуального (вивчення, узагальнення і систематизація здобутих даних).

Для аналізу державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття використано досить широкий набір методів дослідження, які мають найбільш повно сприяти реалізації поставленої мети та завдань.

З метою цілісності та об'єктивності наукової розвідки, проведено аналіз джерельної бази, що, в свою чергу, дозволило не лише одержати інформацію щодо дослідження певного часового періоду, але й виявити реальну ситуацію в освітньому просторі вищої школи.

Збереглось багато різних історіографічних джерел, за якими можна вивчати особливості державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття: нормативні документи (закони, накази, постанови) та статистичні матеріали; джерела з історії окремих навчальних закладів та конкретних особистостей (ювілейні збірники, нариси, спогади); періодичні видання; навчальні плани та програми ЗВО; педагогічна та методична література; архівні матеріали;

методична література для педагогів, що використовувалася в навчальному процесі ЗДО у кожному з досліджуваних періодів; монографії, брошури, статті у контексті досліджуваної теми; довідкова література та сучасні підручники й посібники для вищої школи з проблематики дослідження.

Актуальними на сьогодні є наступні напрями наукових розвідок:

- теоретичні основи контролю як однієї з функцій управління освітою (Л. Гаєвської, Т. Десятова, Г. Єльникової, О. Касянової, Н. Островерхової, Л. Паращенко, В. Пікельної, А. Харківської);
- організація та здійснення державного контролю у сфері загальної середньої освіти районними та міськими органами управління освітою в різні історичні періоди (Є. Березняка, О. Жабенко, Л. Калініної, З. Канівець, О. Капченко, Н. Лісової, В. Мануйленко, З. Нечипорук, А. Панченко, В. Стіоси, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, М. Черпінського, В. Шпак та інших дослідників);
- організаційно-правове забезпечення державного контролю в галузі освіти (О. Андрійко, М. Дарманського, Д. Дзвінчука, В. Лугового, Т. Лукіної, О. Орлова та інших учених);
- сучасні дослідження в галузі теорії управління освітою, що пов’язані з питаннями його вдосконалення відповідно до нинішніх вимог суспільства (Л. Паращенко, О. Скідіна та інших зарубіжних і вітчизняних науковців);
- особливості організації змісту дошкільної освіти (Г. Беленька, І. Ліпчевська, О. Коваленко, О. Половіна, Т. Степанова, Н. Фроленко, С. Чередніченко та інші учені).

Таким чином, виокремлені напрями свідчать про наявність достатньої кількості досліджень, що входять до наукової бази проблеми державного

контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття.

Характеристика виокремлених напрямів дослідження потребує звернення до історіографічних джерел та більш чіткої конкретизації проблеми розвитку та становлення системи державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні, що є актуальним в процесі формування здатності майбутніх директорів ЗДО до здійснення внутрішнього моніторингу якості дошкільної освіти.

В контексті досліджуваної проблеми вважаємо за доречне проаналізувати історичний розвиток системи дошкільної освіти України та конкретизувати поняття «дошкільна освіта». Отож, дошкільна освіта – є провідною ланкою, на якій грунтується вся подальша освіта дитини. Це є беззаперечною істиною, яку слід враховувати у своїй роботі владним структурам як освітянського, так і державного управління, від найнижчого до найвищого рівнів [148, с. 1], адже дошкільний вік є важливим етапом у житті кожної людини, саме у цей період відбувається процес формування особистості дитини, що супроводжує її протягом усього життя [148; 201, с. 137].

Історичний розвиток системи дошкільної освіти чітко узгоджується з своєрідними етапами розвитку людства – становлення, відродження, стабільний розвиток та модернізація. Ретроспективний аналіз становлення системи дошкільної освіти в Україні показує, що динаміка її розвитку містить декілька етапів. Зокрема, дослідниками [147, с. 550; 210, с. 173; 231, с. 293] визначено, що середина ХІХ ст. – початок ХХ століття є етапом зародження дошкільного виховання і появи перших суспільних закладів для дітей. Науковець Л. Пісоцька [146, с. 550] стверджує, що виникнення перших ЗДО припадає на 60-ті роки ХІХ ст. ініціаторами відкриття яких є приватні особи, благодійні та філантропічні організації. Оскільки, у ті часи держава ще не брала участі в організації їх діяльності, то оплата за перебування дітей у цих закладах була досить високою, а тому їх послугами користувалися лише заможні родини [146, с. 550].

З огляду на це, можна констатувати, що державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти у XIX ст. як такого не існувало, а держава майже не цікавилася діяльністю дошкільних установ.

У другій половині XX ст. (1950–1960 рр.) дошкільне виховання в Україні набуває повноцінного розвитку. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР видають ряд постанов (найважливішою вважається постанова «Про подальші заходи допомоги жінкам-матерям, працюючим на підприємствах і в закладах»), обов'язкові для виконання міністерствами, які на той час уже опікуються безпосередньо закладами дошкільної освіти, здійснюють їх ревізію та спрямовують свою роботу на створення сталої системи контролю за дошкільною освітою.

У 70–80-х рр. XX століття розпочинається новий період розвитку дошкільної освіти, управління та контролю за діяльністю відповідних закладів. У цей час набуває чинності положення про інспектора-методиста з дошкільного виховання, у якому розкриваються його управлінські та контролюючі обов'язки. Міністерство освіти УРСР наказом за № 37 від 25.02.1972 р. на основі наказу за № 103 від 31.12.1971 р. Міністерства освіти СРСР затверджує нові типові штати дитячих дошкільних закладів органів народної освіти. Здійснювати управління дошкільним вихованням при такій постановці питання на всіх ієрархічних ступенях стає набагато простіше, але водночас простежується обмеження управлінських дій керівництва дошкільної установи стосовно підбору кадрів.

Соціальні та економічні зміни в українському суспільстві в 90-ті роки минулого століття приводять до зменшення народжуваності, а тому демографічна ситуація «сприяє» зменшенню кількості закладів дошкільної освіти і поступовій депрофесіоналізації кадрів. Недостатня чисельність закладів дошкільної освіти для дітей породжує різні соціальні наслідки, що мають негативний характер, а саме: черги на влаштування в дитячий садок; корупцію, що супроводжує процес зниження відповідальності персоналу за зміст і якість

послуг; соціальну занедбаність дітей, коли заклад дошкільної освіти є недоступним, а батьки не приділяють уваги розвитку своїх дітей [77, с. 6].

Така ситуація привела до того, що протягом 1991–2000 років у державі припиняють функціонування 7,3 тис. ЗДО. Охоплення дітей суспільним дошкільним вихованням із 57 % (1990 р.) знижується до позначки 40 % (2001 р.), а в окремих регіонах цей показник становив 19 %. Це означає, що більша кількість українських дошкільників не мають змоги отримати необхідного для свого віку рівня освіти та належним чином бути підготовленими до школи. Проте, незважаючи на таку ситуацію, в Україні відбувається становлення національної системи законодавства в галузі дошкільної освіти, у якому враховуються, аналізуються, акумулюються найкращі надбання попередніх років у справі навчання й виховання дітей дошкільного віку [148, с. 1].

Педагогічні дослідження, що припадають на початок XXI ст., активізують інтерес учених до пошуку наукових ресурсів для стійкого розвитку системи дошкільної освіти та управління нею. При цьому основна увага приділяється виявленню потенційних можливостей процесів, забезпеченню умов модернізації змісту і структури дошкільної освіти та управління нею, що зорієнтовані на функціонування в режимі стійкого розвитку на засадах культурологічного підходу [59, с. 8; 202, с. 48–54].

Зазначимо, що на сучасному етапі соціально-економічного розвитку освіти, у тому числі й дошкільної, відбуваються значні зміни. Нині, гостро стоїть питання забезпечення якості та підвищення відповідальності кожного керівника і педагогічного працівника за виконанням поставлених перед ними завдань, покладених посадових обов’язків. Простежується необхідність зміни управління закладом дошкільної освіти, актуальності набув розподіл відповідальності, створення таких умов для діяльності педагогічного працівника, забезпечення такого рівня мотивації, які передбачають вибір руху від рутинного в бік творчого, новаторського ставлення до власної діяльності.

Пороте держава не стоїть осторонь розв'язання проблем дошкільної освіти, а робить певні кроки до змін, свідченням чого є розроблення Державної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року [77, с. 6]. У цьому ми вбачаємо ознаки усвідомлення того, що здорові й освічені діти є майбутнім України, її людським потенціалом, у розвиток якого слід вкладати нині, аби в майбутньому збирати плоди педагогічної праці.

Логіка наукового викладу порушеного питання спонукає нас до з'ясування дефініцій основних понять дослідження. У руслі системного аналізу базових понять державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ століття, опрацювання психолого-педагогічної літератури, а також інших наукових джерел, доцільно схарактеризувати сутність таких термінів, як: «освіта», «заклад дошкільної освіти», «контроль», «державний контроль в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти», «управління в сфері освіти». Ретельно проведений опис змістової природи названих термінолексем уможливлює правильність подальшого аналізу структури, змісту, стану, закономірностей, ролі, етапів, умов і механізму державного контролю за системою дошкільної освіти в Україні.

Наголосимо, що освіта в Україні розвивається як відкрита єдина державно-громадська система. Завдяки цьому громадяни України стають активними суб'єктами освітньої політики. Збільшення громадської участі в управлінні та контролі освітою є ключовим напрямом її модернізації, а також засобом модернізації всієї системи освіти. Не випадково в «Національній доктрині розвитку освіти» наголошено, що система контролю сферою освіти розвивається як державно-громадська, тому нова модель системи контролю освітою має бути відкритою й демократичною [120, с. 19–24].

В «Українському педагогічному словнику» (автор С. Гончаренко) поняття «освіта» витлумачене як духовне обличчя людини, що складається під впливом моральних і духовних цінностей, є надбанням її культурного кола, а також як процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини загалом [181, с. 241].

Ми суголосні з думкою А. Петрова, про те, що заклад дошкільної освіти будь-якого типу чи форми власності – це складник організації з певними рівнями відносин, що вимагають координації діяльності між адміністрацією закладів освіти, педагогічним, учнівським і батьківським колективами, зовнішнім середовищем, місцевою спільнотою, проте хочемо зазначити, що заклад дошкільної освіти також є оганізацією, яка потебує державного контролю всіх рівнів його діяльності. Координацію зв'язків, які виникають у ЗДО варто здійснювати констуктивно, під час спільного вирішення завдань щодо реалізації демократичних засад у ході контролю за перебігом освітнього процесу, поглиблення системи управлінських знань і вмінь [139, с. 43].

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» заклад дошкільної освіти є закладом, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту [157, с. 49]. Заклад дошкільної освіти:

– задовольняє потреби громадян відповідної території у здобутті дошкільної освіти;

– забезпечує відповідність рівня дошкільної освіти вимогам Базового компонента дошкільної освіти;

– створює безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання й навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та забезпечує їх дотримання;

– формує в дітей гігієнічні навички й основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки;

– сприяє збереженню й зміцненню здоров'я, розумовому, психологічному і фізичному розвитку дітей;

– здійснює соціально-педагогічний патронат, узаємодіє з сім'єю;

– є осередком поширення серед батьків психолого-педагогічних і фізіологічних знань про дітей дошкільного віку;

– додержується фінансової дисципліни, зберігає матеріально-технічну базу; здійснює інші повноваження відповідно до статуту закладу дошкільної освіти [77, с. 14].

Нині громадсько-державний контроль в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти регламентується законодавством України з питань освіти, зокрема:

1) Законами України «Про освіту» (ст. 6 і 17), «Про загальну середню освіту» (розділ VI «Управління системою загальної середньої освіти»; стаття 39), «Про дошкільну освіту» (від 11 липня 2001 року № 2628-III зі змінами; від 16 липня 2019 року № 2628-III зі змінами), «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (від 5 квітня 2007 року № 877-V зі змінами; від 1 грудня 2019 № 877-V зі змінами);

2) Положенням про дошкільний навчальний заклад (від 12 березня 2003 р. № 305 зі змінами; від 14 серпня 2015 року № 305-2003-п зі змінами);

3) Наказами Міністерства № 67 від 30.01.2015 «Про затвердження Порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів» (від 14 лютого 2015 року за № 173/26618); МОНмолодьспорту від 25.11.2011 № 1368 «Про затвердження Положення про дошкільний навчальний заклад сімейного типу» (від 15 грудня 2011 року за № 1447/20185); Про затвердження «Інструкції про ділову документацію в дошкільних закладах» (від 01.10.2012 № 1059); «Про затвердження «Примірного положення про порядок звітування керівників дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів перед педагогічним колективом та громадськістю» (від 23 березня 2005р. № 178); «Про затвердження «Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах» (від 20.02.2002 № 128»; «Про затвердження «Примірного положення про батьківські

комітети (раду) дошкільного навчального закладу» (від 26 квітня 2011 року № 398); «Про посилення контролю щодо проходження обов'язкових медичних оглядів працівниками дошкільних навчальних закладів» (від 25.11.2011 р. № 1365); «Про затвердження «Положення про Всеукраїнський конкурс професійної майстерності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів «Вихователь року» (від 15.05. 2012 р. № 582);

4) Листами МОН України «Про перелік навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році» (№ 1/9-432 від 12.08.2016 р.); «Щодо створення у навчальних закладах груп (центрів розвитку) для дітей дошкільного віку» (№ 1/9-356 від 11.07.2016 р.); «Щодо збереження посад фахівців з дошкільної освіти при обласних, районних, міських органах управління освітою» (№ 1/9-616 від 22.12.2015 р.); «Щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах» (№ 1/9-487 від 12.10.2015 р.); «Щодо збереження в мережі дошкільних навчальних закладів» (№ 1/9-57 від 06.02.2015 р.); «Щодо окремих питань державної атестації та рейтингового оцінювання» (№ 1/9-494від 26.09.2014 р.); «Щодо вирішення окремих питань діяльності керівників гуртків дошкільних навчальних закладів» (№ 1/9-473 від 18.09.2014 р.); «Щодо процедури ліцензування фізичних осіб – підприємців у сфері дошкільної освіти» (№ 1/9-78 від 28.01.2014 р.); «Щодо атестації педагогічних працівників ДНЗ, які працюють не за фахом» (№ 1/9-891 від 19.12.13 р.); «Про забезпечення в штатних розписах управлінь (відділів) освіти відділів (секторів) з питань дошкільної освіти» (№ 1/9-213 від 22.03.2012 р.) та іншими документами.

Ці документи визначають нормативно-правові підходи до організації самоврядування в сфері дошкільної освіти, формулюють основні завдання колегіальних органів громадського самоврядування в закладі дошкільної освіти. У названих документах наголошується, що однією з особливостей державного управління закладами дошкільної освіти на сучасному етапі є відмова від

традиційних форм організаційної побудови роботи та визнання вимог високої оперативності прийняття рішень стосовно питань управління ЗДО.

Дослідниця О. Янко [234], розглядаючи проблему контролю в управлінні діяльністю ЗДО акцентує увагу на проблемі підвищення якості дошкільної освіти в Україні та вважає, що найбільш актуальною дана проблематика стала тепер, коли ця система починає виходити з затяжної кризи. За даними МОН України, нині в Україні функціонує 15,1 тисяч закладів дошкільної освіти різних типів і форм власності. Відповідно збільшилася на 13 % порівняно з 2000 роками чисельність дітей дошкільного віку, які відвідують ЗДО. У наш час чисельність становить 54 % від загальної кількості дошкільнят. Позитивну динаміку збільшення контингенту дітей у ЗДО спричинюють зміни в демографічній ситуації й розуміння батьками важливості якісної дошкільної освіти [234, с. 3].

Як засвідчує проведений нами аналіз праць вітчизняних і зарубіжних учених і практиків, глибокі зміни розроблення проблеми державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО припадають на два останні десятиліття кінця XX – початку XXI ст.

Як стверджує науковець О. Липовецька [87], упродовж останніх 10-15 років державне управління системою освіти в Україні на регіональному рівні здійснюється через структури, які не адаптовані до перехідних умов і нинішнього ринку освітніх послуг. При цьому в процесі державного управління системою освіти на регіональному рівні не повністю враховується регіональна специфіка, а місцеві органи самоврядування зазвичай відмежовані від процесу управління й контролю, зокрема. Крім того, законодавчо не внормовано участь органів місцевого самоврядування в удосконаленні закладів дошкільної освіти та навчально-виховних комплексів. При цьому важливим є те, що у процесі зміщення акцентів з державного на громадське управління виявляється потужний стимул розвитку, послідовної гармонізації державно-громадського управління й контролю в галузі дошкільної освіти [87, с. 248].

Отже, функціонування системи освіти й управління нею здійснюється переважно на демократичних засадах, про що свідчать такі принципи як:

– рівність усіх громадян у здобутті освіти незалежно від расової чи національної належності, статі, ставлення до релігії, майнового і соціального стану;

– обов'язковість освіти для всіх дітей;

– державно-громадський характер управління освітніми закладами;

– свобода вибору мови навчання;

– безплатність всіх видів навчання;

– єдність системи народної освіти і наступність усіх типів навчальних закладів, що забезпечує можливість переходу від нижчих ступенів навчання до вищих;

– єдність навчання і національного виховання;

– співробітництво закладу дошкільної освіти, сім'ї і громадськості у вихованні дітей і молоді;

– зв'язок навчання і виховання з практикою;

– науковий, гуманістичний, високоморальний характер освіти і виховання;

– спільне навчання осіб обох статей;

– світський характер освіти [195, с. 6–8].

Місце та роль контролю в управлінні закладом дошкільної освіти як цивілізаційного, культурного та управлінського феномену, а також зміст, форми, методи, засоби, технології формування різних видів культури в управлінській діяльності керівників належать до малодосліджених проблем у науці, зокрема в педагогіці [59, с. 10].

Відтак, український тлумачний словник подає таке визначення поняття «контроль»: 1) перевірка, звіт діяльності кого- або чого-небудь; 2) нагляд за кимось або чимось [213, с. 318].

За «Словником іншомовних слів» [193] поняття «контролю» є тотожним попередньому: установи, особи, які перевіряють діяльність будь-якої іншої організації або відповідальної особи, звітність, заключна функція управління. Також у цьому словнику подано трактування поняття «контролювати» у значенні

перевіряти, спостерігати за правильністю чиїхось дій, здійснювати контроль [193].

В англійсько-українському словнику термінів і понять із державного управління [4] знаходимо більш широке і конкретне визначення поняття «контроль»: будь-яка перевірка відповідності конкретного об'єкта (у нашому випадку об'єктом виступає заклад дошкільної освіти), засоби впливу організації на досягнення необхідних результатів [4].

З огляду на зазначене вище, можна стверджувати про єдність поглядів науковців на трактування концепту «контроль». На нашу думку, поясненням цього є єдиний механізм позицій авторів, які грунтуються на положенні про те, що контроль є спостереженням з метою перевірки. Таким чином, аналіз довідкової та наукової літератури дозволяє констатувати, що термін «контроль» є відомим та грунтовно вивченим. Проте, досить важливим залишається вивичення дефініції «державний контроль».

У наукових дослідженнях учених НАПН України наголошено, що поняття «державний контроль в галузі освіти» передбачає пошук нових відкритих, демократичних моделей управління освітою, що враховують регіональні особливості, тенденції зростання автономності навчальних закладів, конкурентність освітніх послуг, забезпечують науковий супровід управлінських рішень, поєднання державного і громадського управління, упровадження нової етики управління тощо.

Результати теоретичного аналізу наукових праць [38; 108; 120; 142], науково-методичних розробок дослідників свідчать про неоднозначні підходи до трактування поняття «державний контроль у галузі дошкільної освіти». Найважливіші трактування поняття представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Наукові позиції з висвітлення сутності дефініції «державний контроль у галузі дошкільної освіти»

Вчений	Основні положення його тверджень
Т. Чала [224]	«Державний контроль як функція управління, що орієнтована на

	ознайомлення з станом певного ЗДО та результативністьйогороботи»
Л. Даниленко [36]	«Державний контроль за дошкільною освітою як процедура систематичних спостережень та перевірки ЗДО на відповідність до поставлених державою норм»
Т. Мунтьян [117]	«Порядок управлінських дій, які повинні виявити відповідність чи не відповідність перебігу освітнього процесу».
М. Мартиненко [106]	«Державний контроль в галузі дошкільної освіти – це певний стан діяльності людини, який покликаний встановити користь від проведеного контролю в управлінні діяльністю ЗДО».
В. Пекельна [138]	«Державний контроль як конкретна перевірка конкретного ЗДО на відповідність нормам, планам, законам, інструкціям, положенням».
Н. Ситечко [189]	«Державний контроль є одним з основних функціональних етапів управління та спрямований на отримання інформації про стан освітнього процесу».
В. Стадник, М. Йохна [204]	«Контроль є підвидом управлінської діяльності (оцінка та аналіз результатів діяльності, корекція роботи ЗДО)»

Отже, аналіз трактування вищезазначеного поняття дозволяє зробити висновок, що державний контроль необхідний на всіх етапах управлінської діяльності, а його роль в управлінні й удосконаленні освітнього процесу загальновизнана.

Неоднозначність у трактуванні поняття «державний контроль у галузі дошкільної освіти», які представлені у таблиці 1.1., дозволила запропонувати *авторське визначення досліджуваного терміну*: державний контроль у галузі дошкільної освіти – це систематичний комплексний процес спостереження та перевірки діяльності закладу дошкільної освіти відповідно до

загальноприйнятих норм та законів, що проводять для попередження відхилень від норм та надання закладу подальшого права на провадження своєї діяльності.

Державний контроль в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні здійснюють МОН України, інші центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані заклади дошкільної освіти, Державна інспекція навчальних закладів, обласні, Київська міська державна адміністрація, районні державні адміністрації та підпорядковані їм органи управління освітою, органи місцевого самоврядування [154, с. 18].

Відповідно, слід дати конкретне трактування й поняттю «управління», адже контроль є однією з його основних функцій.

Так, у філософському енциклопедичному словнику термін «управління» роз'яснюється як елемент, функція організованих систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), що забезпечує збереження їх певної структури, підтримання режиму діяльності, реалізацію програми і мети.

Науковці акцентують увагу на тому, що управління – це цілеспрямована діяльність усіх суб'єктів, що забезпечує становлення, стабілізацію, оптимальне функціонування та обов'язково розвиток дошкільної установи. При цьому «державне управління освітою» визначається як цілеспрямований, планомірний процес, що пов'язаний із розробленням, прийняттям, упровадженням у практичну діяльність навчальних закладів і органів державного управління рішень, які спрямовані на реалізацію політики забезпечення якості освіти та задоволення потреб ринку праці на міжнародному, національному, регіональному і місцевому рівнях. Метою державного впливу є сприяння суб'єкту управління ЗДО (директору або заступнику) у розробленні системи заходів, метою яких є стабільний розвиток колективу ЗДО (об'єкту управління), іншого його ресурсного потенціалу через функції планування, організації, контролю, регулювання. У цьому аспекті «контроль» – це багатовимірне методологічне поняття, що різнобічно характеризує всі життєво значущі для розвитку ЗДО сторони його діяльності, сприяє прийняттю формальних і неформальних управлінських рішень [139, с. 8; 204, с. 109–114].

Поняття «державне управління» у словнику-довіднику [39] визначено як практичний, організований і регулювальний вплив держави на суспільну життєдіяльність людей із метою її впорядкування, зберігання або перетворення, що спирається на її владну силу [39, с. 63].

Варто зауважити, що питанням управління дошкільною освітою та контролю за діяльністю ЗДО у другій половині ХХ ст. почав займатися учений М. Вебер, який створив ідеальну, на той час, систему управління дошкільною освітою та контролю за діяльністю відповідних закладів. Дана модель передбачала жорсткий контроль закладів освіти, що мала здійснюватися з чіткою ієрархічною структурою. В основі моделі управління М. Вебера було покладено «формальну знеособленість» працівників і зосередженість на вдосконаленні операцій їхньої роботи. Проте, така система зазнала різкої критики, адже «формальна знеособленість» не дає змогу максимально успішно розв'язати проблему підвищення продуктивності праці за рахунок звичайних перевірок. Використання цієї моделі на практиці показало, що лише завдяки чіткій управлінській ієрархії та дотриманню жорстких правил не можна очікувати значного підвищення ефективності управління.

На подальший розвиток науки управління та контролю як основної його функції значно впливає поведінкова теорія, яка надає велику увагу значенню людського чинника в управлінні. Представниця цієї школи, – американка М. Фоллетт, – визначає управління і контроль за діяльністю освітніх установ як «мистецтво виконувати роботу через інших людей» [16, с. 21].

У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. [120] підкреслено, що сучасна система управління сферою освіти утверджується як державно-громадська. Нова модель управління має бути відкритою і демократичною. У ній повинні органічно поєднуватися засоби державного управління з громадським впливом. Доктрина пропонує створення системи управління освітою, котра була б інтегрованою наскрізь усієї системи і повсякчас забезпечувала систему управління інформацією для покращення якості процесу прийняття рішень на всіх рівнях. Вона також закликає до створення такої

системи управління, яка була б підпорядкована місцевим потребам і була б гнучкою в задоволенні цих потреб [72, с. 67].

Контроль як обов'язкова функція державного управління є елементом зворотного зв'язку, що дає змогу вчасно відреагувати на будь-які відхилення від запланованого шляху досягнення поставлених цілей розвитку ЗДО, а також основних напрямів та видів діяльності закладу [139, с. 9]. При цьому контроль є процесом перевірки і зіставлення фактичних результатів із запланованими або встановленими стандартами.

Контролююча функція в системі дошкільної освіти підпорядковується певній ієрархії зв'язків освітньої системи, тому оцінюванню результатів діяльності підлягають усі суб'єкти й об'єкти управлінського впливу. Особливо важливим є реалізація контролю у формі атестації, ліцензування, інспектування та інституційного аудиту на рівні районних, міських і обласних відділів освіти, які безпосередньо взаємодіють із ЗДО [139, с. 9].

Вимоги, які ставляться до різних типів закладів дошкільної освіти відображені в нормативних правових документах органів управління та регламентуються нормативними правовими документами дошкільної установи (Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних-загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та порядку поділу класів на групи при вивчені окремих предметів загальноосвітніх навчальних закладах, «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Положення про дошкільний навчальний заклад затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 березня 2003 р. №305», «Типовий перелік обов'язкового обладнання, навчально-наочних посібників та іграшок в дошкільних навчальних закладах, затверджений наказом Міністерства освіти України від 11 вересня 2002 р. №509», «Планування роботи в дошкільних навчальних закладах (лист Міністерства освіти і науки України від 03.07.2009 р. №1/9-455)» та інші).

Науковець В. Авер'янов [2] обстоює думку про те, що проблеми державного управління в галузі освіти не можна розв'язати лише в межах правової науки. Вони мають не тільки юридичний, але й політичний, економічний, організаційно-технічний, психологічний та інші аспекти. Тому теорію державного управління не можна вважати суто правовою наукою: вона є комплексною, міждисциплінарною [2, с. 36].

Нагадаємо, що функціонування системи управління передбачає взаємодію всіх її підсистем та елементів, найважливішим серед яких є дитина. Тому ефективність функціонування системи управління та сутність даної системи виявляється через її функції, у яких визначено коло діяльності, її зміст, види, призначення й роль. Функції державного управління, на думку В. Малиновського, обумовлені цілями (завданнями) управління, мають об'єктивний характер, є складниками змісту управлінської діяльності та відносно самостійними й однорідними, безпосередньо виражають владно-організуючу сутність виконавчої влади, реалізуються у процесі управлінських відносин і спрямовані на забезпечення життєво необхідних потреб об'єкта управління. Це залежить, здебільшого, від якості функціонування керівної системи, яка впливає на керовану систему з метою досягнення бажаного стану останньої. Ефективність керівної системи виступає результатом її діяльності щодо забезпечення досягнення передбачених цілей при найменших витратах людських, матеріальних і організаційних ресурсів [2, с. 38]. Як слушно зауважує Є. Хриков, контроль в управлінні діяльністю закладу дошкільної освіти має здійснюватися не як диктат і владні повноваження, а як навчання педагогів за допомогою різноманітних форм методичної роботи [225, с. 43]. Беззаперечним є те, що така методична робота має відповідати новітнім тенденціям освіти, спрямовувати свою роботу на вдосконалення й розроблення новітніх інноваційних технологій у практиці ЗДО.

Не є несподіванкою той факт, що в сучасній системі дошкільної освіти відбувається значний розрив між розвитком, навчанням і вихованням: створюються заклади дошкільної освіти, метою яких задекларовано саме

навчання дітей. Справді, навіть сама назва закладу дошкільної освіти орієнтує на навчання як пріоритет діяльності цього типу закладу. Не можна не погодитися з думкою О. Кононко [73], яка стверджує, що заклад дошкільної освіти нині перетворюється на заклад форсованого навчання, «на свого роду тренувальний майданчик із підготовки 6-7-річних дітей до вступу в елітні школи та інші престижні навчальні заклади» [73, с. 5]. Відповідно до цього ЗДО, як це зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти, не є «школою для маленьких», де дитину вправляють у знанні математики, читанні й письмі. Він відповідальний за процес соціального розвитку особистості, покликаний полегшити її входження у широкий світ і розвинути внутрішні сили.

Досліджуючи діючу в Україні систему контролю, І. Михайлик [115] наголошує, що дана система за якістю та ефективністю освітньої діяльності залишає значну владу в руках центральних керівних органів. Держава залишає за собою монополію, тоді як у світі все більше усвідомлюється, що навчальні заклади повинні бути відповідальними не стільки перед вищими керівними структурами, скільки перед громадськістю й споживачами. Механізм упровадження такої відповідальності вже опрацьований у багатьох країнах [115, с. 355].

Слід констатувати, що проблему державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО учені розглядають в контексті забезпечення високої якості освіти, задоволення освітніх потреб дітей, формування цінностей особистості як значущого для неї соціуму особистісно-ціннісних відносин у системі «сім’я – ЗДО – громадськість», адже тільки з допомогою контролюючої функції управління ми можемо спостерігати в яких умовах розвивається й навчається сучасний дошкільник.

Отже, стан розроблення проблеми державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО у вітчизняній теорії та практиці управління освітою можна вважати не зовсім достатнім. Як зазначають науковці, державний контроль в управлінні діяльністю ЗДО є елементом системи управління освітою, що забезпечує зворотний зв’язок у ній з метою отримання

об’єктивної та конкретної інформації про стан реалізації дошкільними установами державної освітньої політики.

Проведений нами аналіз наукової літератури слугує підставою для витлумачення поняття «державний контроль в управлінні закладами дошкільної освіти» як основної функції управління, що здійснюється МОН України, центральними органами виконавчої влади, яким підпорядковані заклади дошкільної освіти, Державною інспекцією навчальних закладів, районними державними адміністраціями та підпорядкованими їм органами управління освітою, органами місцевого самоврядування [154, с. 18], що забезпечує систематичну перевірку діяльності ЗДО як структурного підрозділу для визнання спроможності провадити освітню діяльність [200, с. 36–37].

Системний аналіз базових понять виструктуровує термінологічне поле досліджуваного процесу, дає змогу максимально точно схарактеризувати сутнісну сторону наукового знання щодо ключової проблеми державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти, що функціонували в Україні впродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Здійснений нами аналіз науково-педагогічної літератури виявив окремі теоретичні положення, які дають можливість визначити етапи становлення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

1. 2. Основні етапи становлення та розвитку державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини ХХ століття

Аналіз науково-педагогічних та історичних джерел підтверджує, що освіта залишається важливою сферою людської життєдіяльності, стратегічним чинником соціально-економічного, інтелектуального і духовного розвитку суспільства [83, с. 13]. Освіта є пріоритетним напрямом державної політики

України, стратегічним ресурсом культурного розвитку країни та створення умов для самореалізації кожної особистості [131, с. 46].

Проваджується дошкільна освіта через ЗДО різних типів, які забезпечують реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти. Систему дошкільної освіти складають заклади дошкільної освіти незалежно від упорядкування, типів і форм власності, наукові та методичні установи, органи управління освітою, освіта і виховання в сім'ї [229, с. 65].

Для з'ясування проблеми становлення сучасної системи закладів дошкільної освіти розглянемо поняття «тип», окреслимо історичні факти розбудови різних типів закладів дошкільної освіти та їхнє функціонування на сьогодні.

У науковій літературі поняття «тип» роз'яснюється як дійсна теоретична модель, що фіксує важливі структурні чи функціональні особливості об'єктів, які досліджуються, а поняття «типи закладів дошкільної освіти» у педагогічній науці розглядається як модель теоретико-практичної спрямованості, у якій вже визначені структурні та функціональні особливості її існування як об'єкта [20].

На основі історіографічного аналізу наукових і законодавчо-нормативних джерел з'ясовано, що проблема становлення сучасної системи закладів дошкільної вперше була порушена XVIII – початку XIX століття в Європі (Роберт Оуен). Вперше створення «школи для найменших» відбулося у Шотландії в 1816 році. У своєму місті Р. Оуен організував цілу систему шкіл для дітей віком від 12 років. Проте і до створення школи такого типу, і після цього педагоги приділяють чималу увагу вихованню дітей, чимало також створено рекомендацій щодо методів правильного виховання.

Велику роль у розвитку системи виховання і навчання дітей дошкільного віку відіграли погляди німецького педагога Ф. Фребеля, який у 1837 році в німецькому місті Бланкенбурзі відкрив власну школу, яку було названо дитячим садочком (по-німецьки – «кіндергартен»). Школа Ф. Фребеля стає першим дитячим садком, а сам Ф. Фребель вважає, що діти в іграх самовиражаються. Для свого дитячого садка він розробляє цілий набір ігор та іграшок, які діти

отримують у подарунок. На додаток до подарунків діти в дитячому садочку Ф. Фребеля співають пісні, грають усі разом у різні ігри або слухають історії, які їм розповідають вихователі.

Актуальні питання проблеми становлення закладів дошкільної освіти в Україні розглядають в наукових працях С. Амбрамсон, Л. Батліна, З. Нагачевська, І. Улюкаєва та інші вчені.

Науковець С. Амбрамсон у своїх працях розглядає становлення дошкільної освіти початку ХХ століття (до 1917 року) та здійснює аналіз діяльності громадсько-педагогічних товариств [1, с. 1–10]. Натомість, учена Л. Батліна розглядає розвиток дошкільного виховання в Україні в період 1917–1941 р.р. (аналіз діяльності Київського товариства народних дитячих садків (товариство активно виступало за включення дитячих садків в систему народної освіти і державного фінансування) та Одеського товариства сприяння дошкільному вихованню найбідніших дітей); становлення та розвиток суспільного дошкільного виховання (1869-1939 р.р.) розглядає у своїй роботі науковець З. Нагачевська, яка також грунтовно описала діяльність державних органів, національних культурноосвітніх і педагогічних товариств; вчена І. Улюкаєва схарактеризувала періодизацію розвитку дошкільної освіти та описала актуальність проблеми підготовки вихователів закладів дошкільної освіти (1905-1941 р.р.).

На основі вище проаналізованого матеріалу, варто зауважити, що в контексті історіографічного та системно-хронологічного підходів виокремлення й характеристика етапів становлення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини ХХ століття має здійснюватися відповідно до визначених критеріїв. На думку дослідників, такі критерії є необхідними для ретельного аналізу досліджуваного явища. У теорії педагогічної думки під поняттям «критерій» розуміють «ті якості досліджуваного явища, що підлягають вивченню та віддзеркалюють його істотні особливості і саме тому підпадають оцінці». На думку авторського колективу проаналізованої монографії дані критерії повинні відповідати

певним вимогам, а саме: «…повинні відбивати суттєві характеристики системи освіти і педагогічної думки; мають відбивати не окремі характеристики, а всю сукупність суттєвих характеристик системи освіти і педагогічної думки, забезпечувати їх багатомірний аналіз і оцінку; мають являти собою теоретично і логічно обгрунтовану систему взаємопов'язаних характеристик системи освіти і педагогічної думки; повинні давати змогу оцінити як процес розвитку системи освіти і педагогічної думки, так і його поточні та кінцеві результати; враховувати можливість отримання необхідної для оцінки того чи іншого явища інформації; враховувати головні існуючі підходи до аналізу історико-педагогічних явищ; система критеріїв має бути перевіреною на практиці; обгрунтований комплекс критеріїв можна було застосовувати для оцінки подібних історико-педагогічних явищ» [221].

На основі аналізу запропонованих Є. Хриковим, О. Адаменко, С. Савченко критеріїв нами обрано ті, що дозволяють виокремити та схарактеризувати етапи становлення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини XX століття: I етап – 1943–1959 рр.; II етап – 1960–1969 рр.; III етап – 1970–1989 рр.; IV етап – 1990–2000 рр.; рр.. Відтак, такими критеріями є: демократичність системи дошкільної освіти, зміни у владі та інтересах політичних груп, характер функцій інспектора з дошкільного виховання в системі державного контролю за дошкільною освітою, кадрове забезпечення системи дошкільної освіти; характер управління дошкільною освітою, оцінка якості дошкільної освіти.

Перший етап – відбудова системи дошкільної освіти (1943–1959 рр.), визначається нами як початок активізації та відродження системи дошкільної освіти. Друга половина XX ст. знаменується серйозними глобальними змінами, які визначають роль, функції та способи функціонування освіти в усьому світі [83, с. 20]. Досить важливим історичним підґрунтям формування сучасних підходів до державного управління в дошкільній освіті та контролю як його провідної функції, є звичаєве право Київської Русі, магдебурзьке право, військово-адміністративне самоврядування часів Української козацької держави,

ІІ Універсал Центральної Ради та Конституція УНР від 29 квітня 1918 року [36, с. 59].

З перших днів звільнення України від німецьких загарбників, зокрема з осені 1943 року, розпочинається відбудова системи дошкільної освіти, яка фактично була повністю зруйнована в роки війни. До цієї роботи залучаються підприємства і установи. Трудові колективи з власної ініціативи своїми силами розпочинають ремонт зруйнованих у роки війни закладів дошкільної освіти. 5 червня 1945 року Рада Народних Комісарів УРСР приймає постанову «Про розширення мережі дитячих садків і покращення їх роботи», якою передбачається не лише відбудова, а й суттєве розширення мережі ЗДО за рахунок будівництва нових дитячих садків. Ураховуючи, що значна частина дітей була ослабленою, мала певні захворювання, в Україні відкриваються санаторні дитячі садки і санаторні групи [68, с. 245].

Варто зауважити, що у 1945 р. у заклади дошкільної освіти Радою Народних Комісарів УРСР було введено «обов'язкові заняття для дітей дошкільного віку», які вихователь мав проводити згідно до заздалегідь продуманого плану, що свідчить про посилення контролюючої функції з боку держави та врахування освітніх потреб дітей.

Паралельно з розв'язанням проблеми впровадженн обов'язкових занять для дітей дошкільного віку, в даний історичний період, гостро поставало питання безпритульності дітей та прослідковувалася тенденція підсилення опіки з боку держави над безпритульними дітьми та дітьми-сиротами. Задля надання права таким дітям всебічно розвиватися, у Києві було розбудовано мережу дитячих закладів, в яких здійснювався процес навчання та виховання безпритульних дітей та дітей-сиріт за рахунок коштів державного бюджету. Подальшою долею таких дітей займався міський відділ народної освіти [280].

Характеризуючи цей етап, вважаємо за доцільне наголосити, що одним із структурних підрозділів міського відділу народної освіти був сектор дошкільного виховання (з 1949 р. – сектор дитячих садків), функціями якого було: контроль за реалізацією урядових постанов і наказів Міністерства освіти;

проведення заходів, що сприяють покращенню педагогічної майстерності вихователів; методична підтримка педагогічного колективу; підбір та заміна директорів, завідуючих закладами дошкільної освіти; контроль за реалізацією освітнього процесу в ЗДО; матеріально-технічне забезпечення ЗДО; контроль за виконанням бюджету [281].

Основною формою державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО впродовж 1940-1995 р.р. була перевірка діяльності закладу дошкільної освіти щодо професійної компетентності вихователів дітей дошкільного віку, яку здійснювали спеціальні відділи – методичні бюро, які пізніше (1959 р.) було перейменовано на методичні кабінети [191, с. 12].

Аналізуючи питання становлення системи державного контролю, варто відзначити, що 25 березня 1946 року Президією Верховної ради було видано указ «Про перетворення Ради Народних Комісарів Української РСР на Раду Міністрів Української РСР і Народних Комісаріатів Української РСР на Міністерства Української РСР» (указ був затверджений законом від 30 серпня 1946 року).

За дослідженнями науковця Д. Дзвінчука, розвиток освіти в СРСР підпорядковується, насамперед, державним впливам, а тому цілком залежить від тієї політичної й економічної ситуації, яка складається у країні.

У ракурсі нашого дослідження варто закцентувати увагу на тому що впродовж 1946 – 1959 рр. відбувалося масове скорочення управлінського апарату, що предбачало зменшення штатного персоналу по центральному апарату міністерств і відомств, по підприємствам, установам і організаціям. Такі заходи було проведено з метою зменшення витрат на заробітну плату та адміністративні видатки.

Ситуація зі скорочення управлінського апарату стаблізувалася на початку 50-х років, коли відбулося упорядкування дяільності центральних та регіональних органів виконавчої влади, партійних осередків та покращення сфери комунікаційного обміну інформацією.

Водночас, у 50-ті рр. ХХ ст. перед державою постає питання щодо характеру та обсягу знань, якими повинні оволодіти діти, а також побудова

навчальних програм для ЗДО, оскільки саме дитячі садки були зорієнтовані на виконання соціального замовлення суспільства щодо підготовки дітей до навчання у школі. [210, с. 173]. Досить вагому роль в даний період відіграє постать директора закладу дошкільної освіти, який систематично має здійснювати внутрішній контроль за діяльністю ЗДО.

В контексті зазначеного вище, слід зауважити, що протягом 1950-1953 років почали працювати 297 новозбудованих дитячих садка на 24650 місць (в Києві протягом 1950-1953 років було започатковано 17 дитячих садків на 3500 місць; у м. Дніпропетровську було побудовано 35 дитячих садків). У 1951-1955 роках у столиці України було введено в дію 63 нових дитячих садки [57, с. 7–9].

У 1952 р. науковець Г. Ващенко [20] пропонує власну структуру системи дошкільної освіти в Україні, яка б забезпечувала всебічний розвиток, а головне догляд за дитиною – передшкільне і шкільне виховання: материнський догляд або ясла (до 3-х років), дитячий садок (від 3-х до 6-ти років) [222, с. 377–391].

З інформативних джерел стало відомо, що на початку 1954 року в Україні налічувалося 3400 дитячих садків з контингентом 182000 дітей; у 1955 році діяло 3713 дошкільних закладів з контингентом 215700 дітей; у 1957 році – 3956 дошкільних закладів із контингентом 235956 дітей. Найбільше дитячих садків було збудовано в індустріальних центрах – на Донбасі, у Дніпропетровській і Запорізькій областях, у містах Києві, Харкові [57, с. 7–9].

Наступною знаменною датою в історії державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні стає 4 січня 1955 р. у зв'язку з посиленням централізації в управлінні освітою та видачею постанови «Про усунення серйозних недоліків в організаційній структурі і надмірностей в штатах адміністративно-управлінського апарату Міністерства освіти УРСР» (постанова № 47 від 4 січня 1955 р.). Згідно постанови було затверджено новий кадровий склад міського відділу народної освіти, сектори переформатовано на відділи та скорочено їх чистельність.

Велике значення для розвитку дошкільного виховання та керівництва ним має Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого

розвитку дитячих дошкільних установ, поліпшенню виховання та медичного обслуговування дітей дошкільного віку» від 21 травня 1959 р. Цією постановою передбачено цілу систему заходів матеріального і педагогічного характеру. Як зазначено в документі: «Доручити Академії педагогічних наук РСФСР разом з Академією медичних наук СРСР розробити єдину програму виховання дітей переддошкільного і дошкільного віку» [174, с. 293].

Починаючи з 1959 р. відбувається масове створення нових типів дошкільних закладів, серед них – ясла-садок, що забезпечує виховання дитини від народження до 7-ми років. У 1960 р. у системі Академії педагогічних наук СРСР засновано Науково-дослідний інститут дошкільного виховання, який очолює відомий український психолог О. Запорожець. Цей інститут стає центром полідисциплінарних досліджень проблем виховання, навчання, психічного, психофізіологічного і фізичного розвитку дитини дошкільного віку.

Опрацювання науково-теоретичних джерел дає підстави стверджувати, що 1940-1950 роки можна схарактеризувати як епоху боротьби з безпритульністю – міські організації (благодійні товариства) створюють такі заклади, які мають назву дитячих осередків. У цих закладах створюються сприятливі умови для виховання дітей дошкільного віку. Дитячі осередки класифікують за такими критеріями:

1. За призначенням і віком дітей:

а) осередки для дітей дошкільного віку (догляд за дітьми, проведення занять (малювання, креслення, гра на музичних інструментах і т.д.));

б) дитячі осередки для дітей молодшого шкільного віку (забезпечують умови для організації виконання дітьми домашніх завдань, дозвілля школярів (шиття, вишивка, плетіння, малювання і т.д.));

в) різновікові осередки (об’єднання дітей задля корисного проведення дозвілля : виховні, навчальні бесіди, організація екскурсій до музеїв, вулицями міста, до річки, лісу і т.д.);

2. За режимом роботи:

а) денні – з 8^{00} год. ранку до 17^{00}–18^{00} год. вечора;

б) вечірні – з 15^{00} год. дня до 19^{00}-20^{00} год. вечора.

У другій половині ХХ ст. в Україні починають діяти різноманітні заклади опіки для сиріт і безпритульних дітей: сирітські будинки, будинки опіки і дитячі притулки, що мають найдовшу історію розвитку з усіх інституцій для дітей дошкільного віку (перші установи для сиріт почали відкриватися в Україні з ініціативи церкви, приватних осіб ще на початку XVIII ст. Державний період функціонування сирітських установ почався в Україні після поділу її на губернії в 1872 році) [156, с. 276–282].

Одним із найперших «іменних» дитячих закладів, тобто названих на честь приватної особи, на території українських земель став притулок для дітей, відкритий графинею Амалією Максиміліанівною Адлєрберґ у Сімферополі (ідея створення дитячого притулку у Сімферополі виникла ще у грудні 1848 р.)

Означений етап завершує постанова ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР, у якій було визначено основні типи закладів дошкільної освіти: ясла, дитячий садок і ясла-дитячий садок. Як бачимо, відбулося об’єднання ясел та дитячих садків у єдиний дошкільний заклад, що зумовило їхнє підпорядкування Міністерству освіти України [178, с. 17 – 20]

Узагальнюючи викладене вище варто систематизувати та схематично окреслити структуру органів державного управління та контролю в Українській РСР впродовж 1943 – 1959 рр. (рис. 1.1.).

З огляду на зазначене, можемо зробити висновок, що за період 1943−1959 рр. утвердилася командно-адміністративна система управління освітою як організаційна основа тоталітарного режиму, посилився бюрократичний централізм.

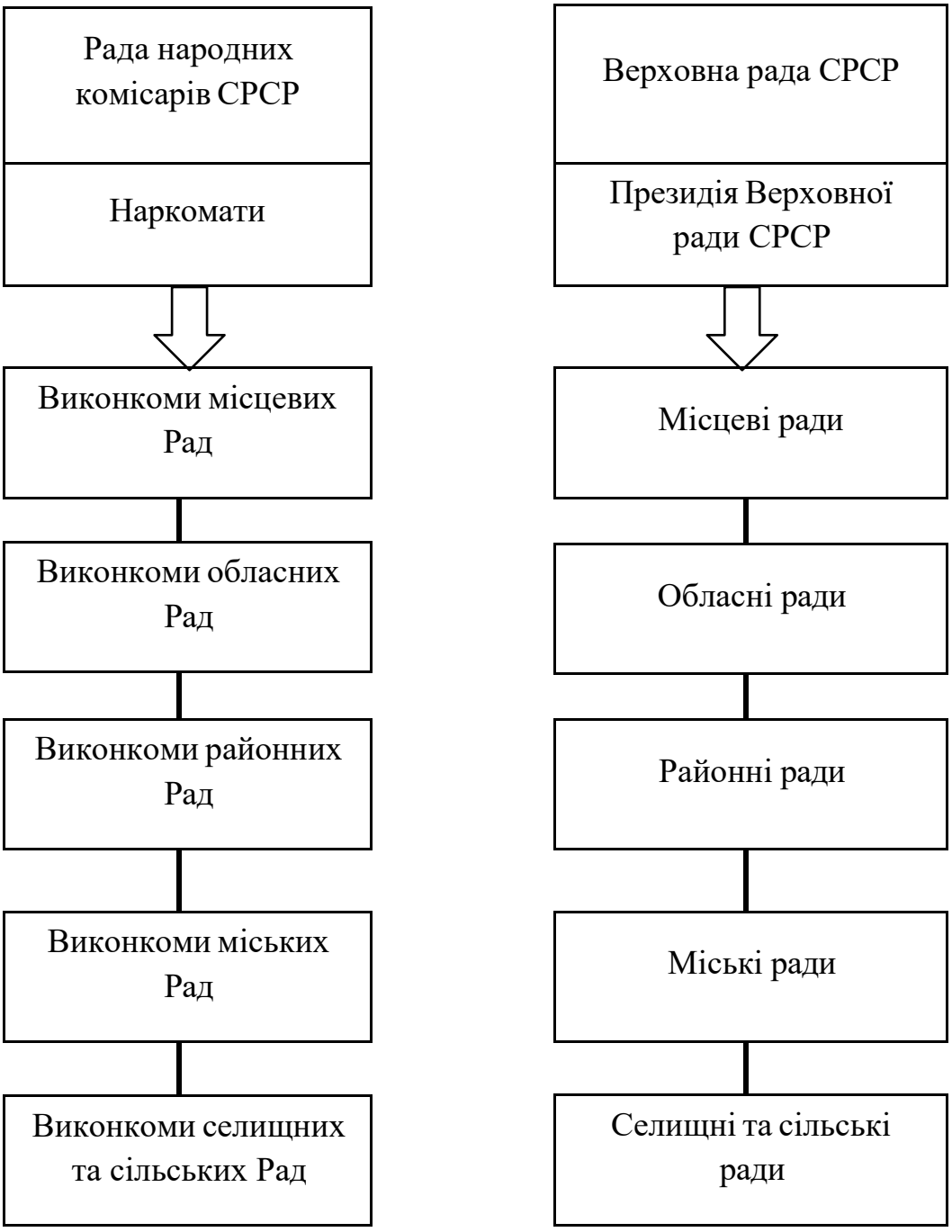

Рис. 1.1. Узагальнена схематична структура органів державного управління та контролю в Українській РСР впродовж 1943 – 1959 рр.

Впродовж ***другого етапу – становлення системи громадського огляду ЗДО України (1960–1969 рр.)*** актуальним стає проведення місцевих, республіканських і всесоюзних оглядів ЗДО, участь ЗДО у Виставках досягнень народного господарства СРСР і УРСР.

Перший громадський огляд ЗДО України було проведено у травні-червні 1960 року. У наказі Міністерства освіти УРСР «Про підсумки громадського огляду дошкільних установ Української РСР» від 25.10.1960 р. зазначено про значне зростання мережі дитячих садків, зміцнення їх матеріальної бази, поліпшення стану виховної роботи з дітьми. Під час огляду виявлено і певні недоліки: недостатня увага до сенсорного розвитку дітей, захоплення заняттями за рахунок прогулянок, невміння керувати творчими іграми дітей, відсутність фахової підготовки у значної кількості завідувачів ЗДО і вихователів. Крім того, були виявлені недостовірні дані щодо кількості ЗДО у певних областях та інші проблеми дошкільної освіти. На колегії Міністерства освіти УРСР розглянуто матеріали про підсумки громадського огляду та окреслено низку заходів, що спрямовані на подолання цих недоліків.

Під час оглядів ЗДО і підбиття підсумків велика увага звертається на матеріально-технічне забезпечення, план побудови ЗДО (згідно з новими архітектурними проектами дитячих садків), забезпечення освітнього процесу дидактичними матеріалами, а також на склад працівників ЗДО, які повинні бути зі спеціальною педагогічною освітою [202, с. 48–54]. Відповідальність за дотримання усіх вимог, що пропонує Міністерство освіти УРСР покладено на директора закладу дошкільної освіти.

У 1963 році було прийняте «Положення про дитячі дошкільні заклади у колгоспах Української РСР», в якому чітко було простудійовано особливості діяльності ЗДО в селі. Дане положення є цінним для нашого дослідження, адже в ньому прописано основи контролю за дошкільною освітою: до оглядів ЗДО активно залучалася громадськість – відділи народної освіти, охорони здоров’я, партійні, комсомольські і профспілкові організації [150, с. 332].

Варто зауважити, що у 1965 р. у структуру міських відділів народної освіти було внесено зміни – відділи було переформатовано на сектори (рис.1.2.) Аналіз інформативних джерел засвідчує, що у підпорядкуванні міського відділу народної освіти були районні відділи народної освіти.

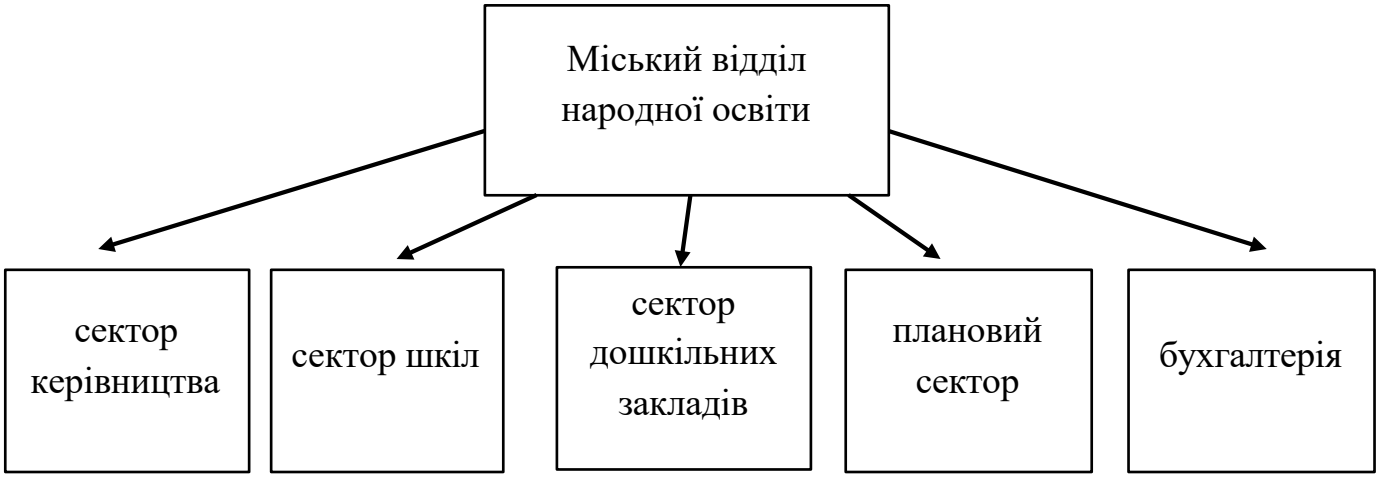

Рис. 1.2. Структура міського відділу народної освіти

У 1969 р. постановою Ради Міністрів СРСР від 7 січня затверджено Положення про Міністерство освіти СРСР, у якому чітко окреслено основні його завдання, які стосуються контролю, управління та сприянню розвитку дошкільного виховання: подальший розвиток і вдосконалення системи дошкільного виховання, мережі ЗДО; організація й удосконалення системи підготовки і підвищення кваліфікації вихователів; оснащення ЗДО обладнанням і навчально-наочними посібниками.

Отож, з 1969 року управління системою освіти СРСР здійснювало Міністерство освіти СРСР. Мережа місцевих органів управління освітою нараховувала 8 відділів народної освіти автономних областей, 6 крайових, 10 окружних, 121 обласних та близько 4 тис. районних і міських відділів народної освіти.

На той час в Україні існувала трирівнева структура органів управління освітою: Міністерство народної освіти, обласний відділ народної освіти, районний (міський) відділ народної освіти (рис. 1.3.).

Рис. 1.3. Структура органів управління освітою впродовж 1960 – 1969 рр.

Опрацювання науково-теоретичних та архівних джерел [150] дало змогу пересвідчитися, що міські відділи народної освіти систематично здійснювали перевірку ЗДО про що свідчать опрацьовані нами звіти про роботу закладів дошкільної освіти, статистичні звіти, плани розгортання мережі, протоколи нарад, акти перевірок дошкільних закладів, доповідні записки завідувачів закладами дошкільної освіти [150].

Варто зауважити, що впродовж означеного періоду урядом було конкретизовано вимоги щодо державного нагляду (контролю) за закладами дошкільної освіти – основою для перевірки стала організація освітнього та виховного процесу, а також наявність відповідного дидактичного забезпечення.

Третій етап – зростання мереж ЗДО, поступове розв'язання проблеми з кількістю закладів дошкільної освіти (1970–1989 рр.) визначає помітний динамічний розвиток дошкільного виховання, коли мережа закладів дошкільної освіти постійно зростає. Поступове розв'язання проблеми з кількістю ЗДО

дозволяє приділяти все більше уваги якості їх роботи. Державні органи влади тримають питання розширення мережі ЗДО і покращення їх діяльності на постійному контролі.

Починаючи з 70-х років минулого століття зміст діяльності районних відділів освіти зазнав певних змін. Якщо раніше основна увага при інспектуванні акцентувалася на роботі педагога, за якою оцінювали й ефективність внутрішнього керівництва і контролю, то тепер акцент змістився на аналіз роботи директора ЗДО. Інспектор відтепер повинен перевіряти стан внутрішнього контролю, виявляти рівень діяльності директора ЗДО. Так, основними питаннями перевірки ЗДО стають вивчення рівня внутрішнього керівництва та оцінювання діяльності директора ЗДО. Показниками ефективності внутрішнього керівництва визначено такі:

- організація контролю за виконанням партійних і урядових рішень у галузі народної освіти, наказів і розпоряджень Міністерства освіти, органів народної освіти, нормативних документів про дошкільну освіту;
- планування роботи ЗДО;
- розстановка кадрів;
- внутрішній контроль та ін. [9].

Підсумкова інформація про роботу навчальних закладів за рік практично не містила аналітичної інформації роботи закладів дошкільної освіти. Так, інформація про підсумки роботи установ народної освіти м. Київ у 1972/73 н.р. висвітлювала такі питання: охоплення всіх дітей району навчанням та їхня успішність [282].

Важливим кроком реформування дошкільного виховання в 70-х роках стає реорганізація мережі малокомплектних ЗДО. В областях держави вводяться в дію нові приміщення ЗДО. На відділи народної освіти покладається контроль із питань забезпечення дітей місцями в ЗДО на території їхнього проживання. При районних відділах освіти створюють спеціальні комітети, які регулюють обмін путівками в ЗДО між відомствами, надають місця в ЗДО дітям із багатодітних сімей, працюючих і молодих матерів [202, с. 48–54].

Вагомим аспектом діяльності Міністерства освіти УРСР у 70-х рр. ХХ ст. стає посилена увага до організації освітньої роботи в ЗДО та керівництва роботою педагогічних кадрів. Управління з дошкільного виховання спільно з республіканським навчально-методичним кабінетом і кабінетом гри та іграшки щорічно розробляють план контролю, керівництва і надання методичної допомоги ЗДО, що попередньо узгоджувався з відділами народної освіти [23, с. 27].

У 1972 році Міністерство освіти УРСР (наказом № 37 від 25.02.1972 р. на основі наказу № 103 від 31.12.1971 р. Міністерства освіти СРСР) затверджує нові типові штати ЗДО органів народної освіти. Здійснювати управління дошкільним вихованням при такій постановці питання на всіх ієрархічних ступенях стає дещо простіше, але простежується обмеження управлінських дій керівництва ЗДО стосовно підбору кадрів [145, с. 37].

Проаналізувавши інформативні джерела ми з'ясували, що в означений нами період актуальним стало питанням підвищення рівня професійної майстерності педагогів (професійної кваліфікації), що реалізовувалося відповідно до постанов та освітніх реформ 1958, 1978 рр. ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР. Згідно розпорядження ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР підвищення професійної кваліфікації педагогів мало відбуватися при інститутах післядипломної освіти педагогічних працівників. Відповідно, вважалося, що успішне проходження курсів підвищення професійної кваліфікації стане позитивним моментом при проходженні атестації педагогів, яку булу введено у 1972 році як елемент стимулу професійної діяльності педагогів.

Наступним етапом у розвитку та водночас позитивним чинником розширення мереж дошкільних закладів у 60–80-х роках стало проведення місцевих, республіканських і всесоюзних оглядів дошкільних закладів (перший огляд ЗДО в Україні проведено у травні-червні 1960 року). Під час огляду ЗДО значна увага зверталася на виховну роботу з дітьми, сенсорний розвиток, чергування занять та прогулянок, вправність вихователя керувати діяльністю дітей, спеціальна фахова підготовка завідувачів та вихователів. У підсумку,

колегія, яка здійснювала огляд ЗДО окреслила побажання та пропозиції стосовно покращення роботи дошкільної установи [68, с. 246].

Протягом 70–80-х років постійно зростає кількість дошкільних установ: у 1970 р. їх було 16,5 тис., 1987 р. – 23,1 тис., 1990 р. – 24 тис. У 1975 р. запроваджено нову «Програму та методичні настанови виховання дітей у дошкільних закладах», яку в 1986 р. замінено на «Програму навчання і виховання в дитячому садку».

З січня 1978 по січень 1981 рр. з ініціативи Міністерства охорони здоров'я УРСР, Міністерства освіти УРСР, Президії Республіканського комітету профспілки медичних працівників і Республіканського комітету профспілки працівників освіти, вищої школи та наукових установ набуває чинності рішення «Про проведення Всесоюзного огляду дитячих дошкільних установ з поліпшення охорони здоров'я і зниження захворюваності дітей». Метою цього огляду є покращення освітньої роботи ЗДО, виявлення й поширення передового досвіду роботи ЗДО з охорони здоров'я і життя дітей [178, с. 27–32].

Вважаємо за доцільне також зауважити, що у 70-ті роки, окрім дошкільних виховних установ, у колгоспах працювало 17200 сезонних дитячих установ, які охоплювали 706000 дітей, що становило 30, 3 % від загальної кількості дітей дошкільного віку [220, с. 31].

Слід зауважити, що вагому роль у вихованні й навчанні дітей дошкільного віку в 1970-ті роки відігравали дитячі майданчики, що працювали виключно в літній період і сприяли згуртуванню дітей під час перебування на свіжому повітрі [51, с. 282] (перший майданчик було відкрито у 1887 р. у м. Одеса; у Києві перший дитячий майданчик був відкритий у 1892 р.) [156, с. 280].

Варто відзначити, що протягом 70-80-х років розпочався новий за своїм змістом етап розвитку дошкільного виховання, а також управління й державного контролю за його станом. Вступає в дію положення про інспектора-методиста з дошкільного виховання, де прописано його основні управлінські функції. Інспектор-методист повинен був надавати кваліфіковану методичну допомогу вихователям ЗДО, дбати про створення реальних умов для творчої

роботи керівників ЗДО, вихователів, розвиток їхньої ініціативи і самостійності, залучення до трудових колективів і широкої громадськості до здійснення реформ, технічне переоснащення ЗДО, усунення відомчих перешкод [40, с. 48–54].

На інспектора з дошкільного виховання покладається відповідальність за здійснення державного контролю за виконанням ЗДО й органами народної освіти партійно-урядових постанов і рішень у галузі освіти, основ законодавства про народну освіту. Він має організовувати реалізацію рішень і рекомендацій як центральних, так і місцевих державно-громадських органів народної освіти, проводити аналіз багатогранної діяльності ЗДО. Інспектор не тільки контролює, а й надає практичну допомогу педагогам і керівникам ЗДО в усуненні недоліків, у вивченні й поширенні передового педагогічного досвіду, упровадженні у практику досягнень психолого-педагогічної науки. Увага інспектора-методиста спрямовується, насамперед, на вдосконалення стилю внутрішнього управління [40, с. 10–11; 202, с. 48–54]. Водночас, задля дотримання основних вимог інспекторів-методистів з дошкільного виховання на директорів закладів дошкільної освіти покладено вагому відповідальність щодо здійснення внутрішнього контролю якості дошкільної освіти.

Результати інспектування оформлювалися у вигляді внормованих на той час документів, а саме: аналітична довідка, довідка про результати перевірки, службова записка або доповідь про стан справ з питання, яке перевіряється. В означених документах інспектор мав чітко та лаконічно проаналізувати факти, які довелося виявити, зробити висновки та внести власні пропозиції [286].

На інспектора також покладено встановлення зв’язку з місцевими організаціями, їх залучення до участі в покращенні справи народної освіти. Саме інспектор проводить систематичну роботу з роз’яснення працівникам ЗДО чергових завдань у галузі освіти. При цьому значну увагу він має надавати роботі опорних ЗДО та ЗДО передового досвіду [60, с. 18].

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури з питань державного управління в галузі дошкільної освіти [25; 87; 98; 112; 134; 188; 189; 234]

свідчить, що перевірка діяльності закладів дошкільної освіти, яка поєднується з наданням необхідної допомоги, вивченням і поширенням позитивного досвіду, усуненням виявлених недоліків має назву «інспектування» і проводиться інспекторами міністерства освіти та відділів (управлінь) освіти. Відповідно інспектор – це службова особа в районних (міських), обласних відділах освіти і в міністерстві освіти, який здійснює державний нагляд і контроль за станом освітньої роботи в закладах дошкільної освіти, школах і позашкільних закладах. Інспектор узагальнює і поширює кращий педагогічний досвід і знайомить педагогів із досягненнями педагогічної науки [60, с. 20].

Як цілком слушно зауважує З. Онишків, що інспектування – це система державного контролю за виконанням освітніми закладами будь-яких форм власності постанов, законів Верховної Ради, указів і розпоряджень Президента України, рішень уряду в галузі освіти, директивних і нормативних документів інших керівних органів з одночасним наданням їм необхідної допомоги [129, с. 120].

Інспектування забезпечує спостереження за тим, наскільки чітко керівництво закладів дошкільної освіти дотримується державних нормативних вимог і передбачає оцінювання діяльності ЗДО (директора, педагогічного колективу, господарської частини) на підставі загальноприйнятих норм [64, с. 34]. При цьому директор закладу дошкільної освіти повинен спрямовувати свої зусилля на створення належних умов для повноцінного всебічного розвитку дітей дошкільного віку та систематично проводити внутрішній контроль за дотриманням нормативних вимог у ЗДО [183, с. 22].

Зазначимо, що Міністерство освіти в 80-х рр. об’єднує в собі дошкільне, шкільне, позашкільне виховання та освіту. Саме на ці роки припадає розквіт державного управління та, відповідно, основної функції управління – державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти. У цей історичний період система органів державного управління має таку структуру: головним органом влади вважається Верховна Рада та Рада Міністрів, яка спрямовує роботу міністерств і державних комітетів як таких, що базуються

на управлінні народною освітою. У 1980-х роках в областях починають функціонувати обласні відділи, а в районах – районні відділи народної освіти. Дані відділи включають у себе роботу інспекторів із системи дошкільного виховання, сприяють повноцінному розвитку ЗДО [202, с. 48–54].

У 1984 році було прийнято «Типове положення про районний (міський) методичний кабінет», у якому були зазначені інноваційні форми роботи з педагогами, а саме проведення методичних об'єднань для педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.

У 1985 році в дію вступає положення «Про дитячий дошкільний заклад». Цей документ сприяв трансформації дошкільних закладів і утворенню дитячих дошкільних закладів, які поділяються на основні типи: дитячі ясла-садки, дитячі ясла, дитячі садки, дитячі дошкільні заклади спеціального та іншого призначання, а також спеціалізовані групи в дитячих дошкільних закладах загального призначення [150, с. 170].

У 1988 році Указом Президії Верховної ради Української РСР було утворене Міністерство народної освіти УРСР/України, що стало основним державним органом управління освітою.

Варто зауважити, що розподіл контролю в 1970–1989-х роках також відбувався між директорами ЗДО, інспекторами районних, обласних відділів народної освіти та Міністерства освіти та мав такі функціональні особливості:

- директори ЗДО мали здійснювати контроль за діяльністю педагогічного колективу;
- інспектори районних, міських відділів народної освіти перевіряли роботу директора та педагогічного персоналу закладу;
- інспектори обласних відділів народної освіти перевіряли діяльність районних (міських) відділів народної освіти;
- інспектори Міністерства освіти перевіряли діяльність обласних та районних відділів народної освіти [58].

Проаналізувавши інформативні джерела з питань розвитку системи дошкільного виховання та державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО за

1970-1989 роки, ми дійшли висновку, що система управління та контролю за діяльністю ЗДО, в цей період, стабілізується та піднімається на більш високий рівень, що і сприяє набуттю стабільного характеру.

Узагальнюючи викладене вище варто систематизувати та схематично окреслити структуру органів державного управління та контролю в Україні впродовж 1970 – 1989 рр. (рис. 1.4.).

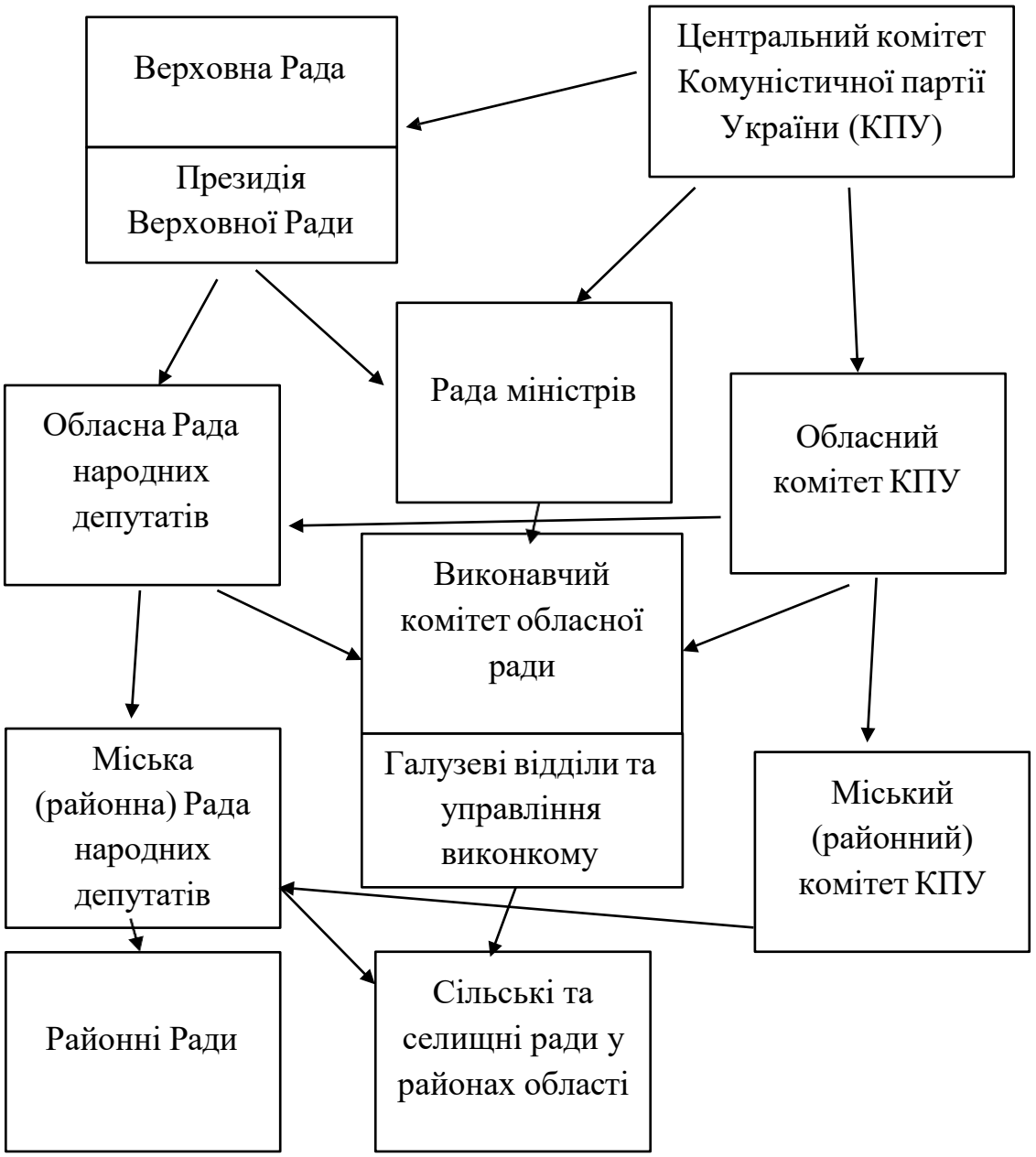

Рис. 1.4. Узагальнена схематична структура органів державного управління та контролю в Українській РСР впродовж 1970 – 1989 рр.

Четвертий етап – радикальні зміни в системі управління дошкільною освітою (1990–2000 рр.) **–** визначається скороченням кількості ЗДО, упровадженням нових типів ЗДО, розробленням альтернативних програм виховання дітей, вдосконаленням засад науково-методичного забезпечення педагогічного процесу в умовах ЗДО.

Визначений історичний період характеризується вивченням шляхів здійснення особистісно-орієнтованого підходу в дошкільному вихованні, аналізом особливостей розвитку в дитини дошкільного віку духовності як домінантної у структурі особистості, виокремленням проблеми роботи з обдарованими дітьми, започаткуванням дослідження педагогічних умов повноцінного фізичного і психічного розвитку дитини в дошкільні роки [96, с. 122].

В контексті досліджуваної проблеми, ми з'ясували, що такі зрушення виникли у зв'язку з визнанням прав людини та проголошенням України демократичною правовою державою. Людина отримує можливість відстоювати, виборювати свою свободу і незалежність, захищати власні права. Держава перестає бути всеосяжною структурою та контролювати і регулювати все [36, с. 60].

Також у цей історичний період переходу від командно-адміністративної до ринково орієнтованої системи управління економікою й дошкільною освітою стара система управління дошкільною освітою показує свою повну неспроможність, на відміну від системи управління загальною середньою освітою, яка виявилася більш стійкою. Це свідчить про необхідність розроблення нових підходів до управління й державно-громадського контролю розвитком дошкільної освіти в державі в цілому та в кожному регіоні зокрема. Незважаючи на те, що вищий законодавчий орган України Верховна Рада приймає Закони України «Про освіту» (1991 р., 1996 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), у яких дошкільна освіта визначена як первинна обов'язкова ланка у структурі загальної системи освіти, її розвиток від цього не покращуться. Щоб забезпечити розвиток дошкільної освіти, її законодавчий статус повинен бути підкріплений

адекватним рівнем розвитку системи управління цією галуззю [148, с. 13–14; 202, с. 48–54].

Можна сказати, що розвиток функції державного контролю як елементу управління в 90-х роках ХХ століття призупиняється, але система управління ЗДО не перестає функціонувати, а навпаки набирає твердого характеру.

Слід також констатувати, що сучасна система управління дошкільною освітою була створена в 90-ті роки минулого століття і фактично являє собою радянську модель, що адаптована до потреб перехідного періоду. Вона побудована на принципах вертикальної ієрархії, у якій кожний нижчий рівень відтворює організаційні схеми та моделі дії вищого. Водночас природа взаємин, розподілу повноважень і відповідальності між різними рівнями освітньої ієрархії сформована в спосіб, який унеможливлює реальну відповідальність за конкретні дії чи-то бездіяльність. Ця система допускає і навіть заохочує функціонування цілої підсистеми неформальних зв'язків і взаємовідносин між різними її складниками на всіх рівнях ієрархії. У цій системі відсутні індикатори вимірювання ефективності, що мають бути орієнтовані на оцінювання результатів управлінських рішень. Ефективність вимірюється здатністю управлінських інститутів забезпечити документообіг і вчасну звітність [63, с. 9].

На початку 90-х років ХХ ст. у системі дошкільної освіти відбуваються значні зміни: скорочується кількість дошкільних закладів, відкриваються заклади нового типу, розробляються альтернативні програми виховання дітей дошкільного віку [155, с. 104].

У 1991 р. в Україні діє близько 24500 дитячих садків. Проте вже в 1992 р. розширення й будівництво мережі ЗДО призупиняється. Кабінет Міністрів України приймає Постанову за №143 від 23 березня 1993 р., у якій проголошено принципи покращення та припинення занепаду системи дошкільної освіти, але ця Постанова не покращує стан дошкільної освіти – ситуація і далі виходить з-під контролю органів влади. Протягом 1992–2002 років мережа дошкільних установ зменшується на 8800 одиниць і досягає 15700 одиниць (мережа ЗДО за десять років зменшується на третину) [221, с. 37–38].

У той самий час, 1991 рік позначений стрімким розвитком різних типів дошкільних установ, а саме: дошкільні виховні заклади поділяються на дитячі ясла, дитячі ясла-садки, школи-дитячі садки, сімейні, прогулянкові та дошкільні заклади і групи спеціального призначення (профілю) для дітей із відхиленнями в розумовому або фізичному розвитку. У 1992 році додаються заклади дошкільної освіти компенсуючого типу (для дітей, які потребують корекції фізичного чи психічного розвитку) та комбіновані (загального типу з компенсуючими або сімейними групами) дитячі садки інтернатного типу: дитячі будинки, школи-садки та інші. У 1993 році затверджено «Положення про дошкільний виховний заклад України», яке вносить зміни до класифікації закладів дошкільної освіти. За цим положенням було визнано: дитячі ясла, дитячі садки, дитячі ясла-садки як такі які можуть діяти в комплексі з іншими навчальними закладами (школи-дитячі садки) [150, с. 171].

Після 1991 р. на пострадянському просторі формується принципово інша соціальна ситуація, відбувається зміна ціннісних орієнтирів. Радикальні зміни в суспільстві висвітлюють і суперечності в системі управління дошкільною освітою. Кардинальні зміни потребують перебудови управлінських функцій, іншої спрямованості, інших відносин у системі управління. Старі нормативні вимоги втрачають свою актуальність, а нові ще не склалися, тому в науці й практиці виникає природний інтерес до наукового осмислення педагогічної реальності, до пошуку нових управлінських підходів. У цей час розвиток управління освітніми системами спрямований на технологізацію управління ЗДО, державно-громадський контроль за ЗДО, поліпшення якості освіти, оцінювання управлінської праці та підвищення рівня внутрішнього контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти [100].

Варто закцентувати увагу на тому, що з грудня 1991 року, після проголошення України суверенною і незалежною державою, було спродуковано нову нормативно-правову базу управління освітою та відбулися структурні та змістові зміни – на базі Міністерства народної освіти України й Міністерства вищої освіти утворено Міністерство освіти України, натомість обласні, районні

та міські відділи освіти залишилися [58].

1991 рік є роком «удосконалення апарату відділу управління народною освітою» та «впорядкування мережі закладів народної освіти», зокрема видозмінено структуру управлінського апарату (1992–1994 рр.) де сектор управління та контролю за дошкільною освітою мав нову назву – «Управління кадрів, педагогічних навчальних закладів, соціального захисту, дошкільного та позашкільного виховання» (рис.1.5.) [97].

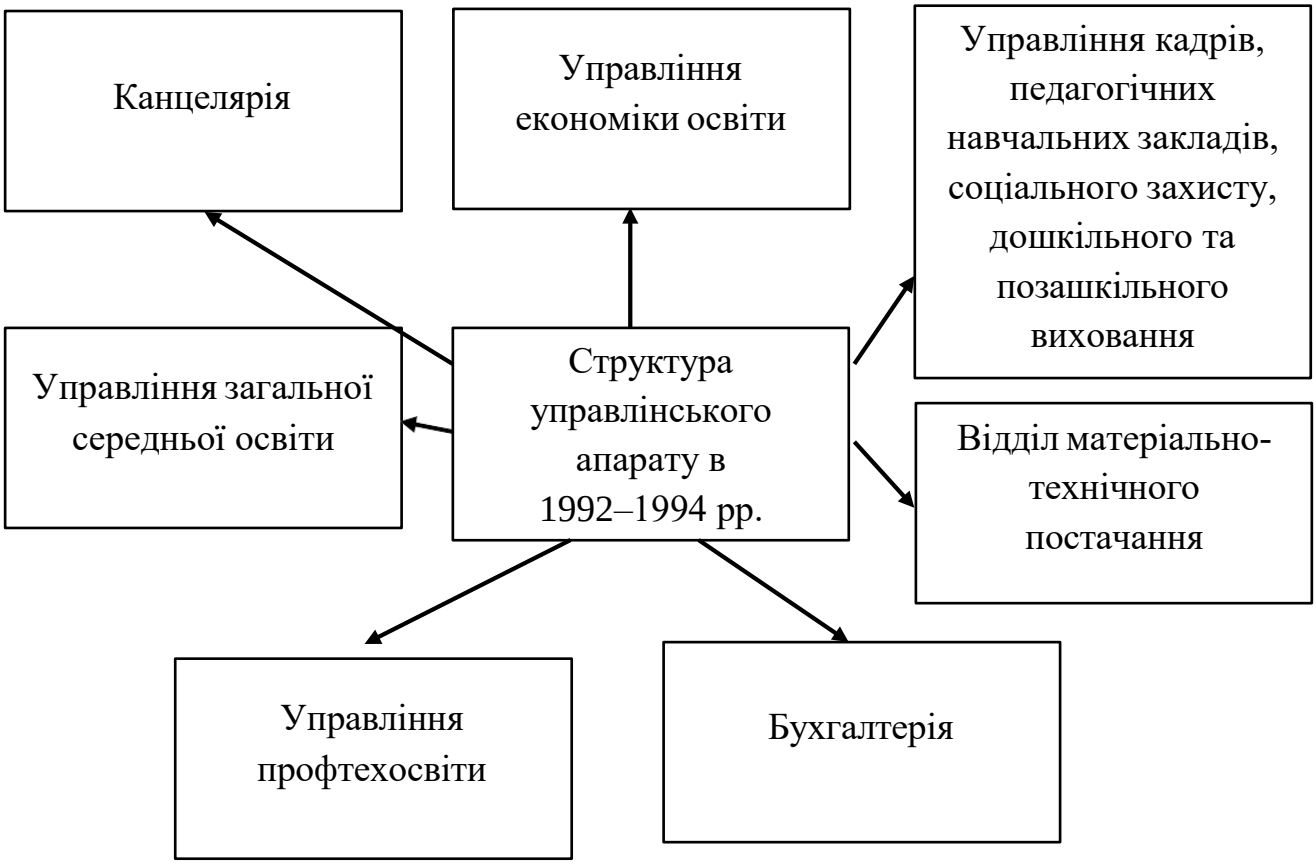

Рис. 1.5. Структура управлінського апарату в 1992–1994 рр.

У травні 1992 року відбулися зміни в назвах регіональних органів управління освітою, створено управління освіти обласних державних адміністрацій, відділи освіти районних державних адміністрацій та міських рад. Перелічені органи влади здійснювали державний контроль в управліні діяльністю ЗДО.

1992 р. – рік, коли з метою реалізації завдань державної оцінки якості освітнього процесу при Міністерстві освіти України було створено Державну

інспекцію закладів освіти (ДІНЗ) [153].

Варто закцентувати увагу на тому, що у 1992 році в Україні було зініційовано «Всеукраїнський проєкт з атестації загальноосвітніх навчальних закладів», який очолила доктор педагогічних наук, професор Г. Єльникова. Згідно проєкту атестації підлягали всі загальноосвітні навчальні заклади, в тому числі і ЗДО. Проєкт тривав до 1994 року та став поштовхом до масової атестації загальноосвітніх навчальних закладів згідно до «Типового положення про атестацію середніх загальноосвітніх, позашкільних, дошкільних закладів освіти і закладів освіти для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації» (1996 р.).

Варто зауважити, що модернізація форм державного контролю сприяє пошуку нових більш ефективніших форм. Зокрема, з'являється така форма контролю, як державна атестація. Основні завдання державної атестації представлено на рис.1.6 [14, с. 41].

Рис. 1.6. Основні завдання державної атестації

У 1993 році Урядом на виконання постанови Верховної Ради про введення в дію Закону України «Про освіту» була затверджена Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), яка була спрямована на забезпечення розвитку освіти як пріоритетного засобу розбудови Української

Держави. Головною метою програма передбачає визначення стратегії розвитку дошкільної освіти в Україні, створення життєздатної системи безперервного навчання і національного виховання, досягнення високих освітніх рівнів, постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального і культурного потенціалу як найвищої цінності нації.

Наказом Міністерства освіти України № 34 від 11 лютого 1993 року було ухвалено «Положення про Державну інспекцію закладів освіти при Міністерстві освіти України» [165] та обґрунтовано такі її завдання:

- перевірка навчальних закладів, незалежно від їх підпорядкування, з метою результативного використання педагогічних можливостей педагогічного персоналу, покращення якості освітнього процесу та підготовки висококваліфікованих працівників;
- атестація навчальних закладів, незалежно від їх підпорядкування, для визначення їх здатності здійснювати освітню діяльність;
- забезпечення організаційно-методичного супроводу атестації державних навчальних закладів та контроль об'єктивності її проведення;
- координація поліпшення відповідальності педагогічних кадрів за стан виконавчої дисципліни, навчання та виховання.

Відповідно до Положення, Державна інспекція має розробляти та здійснювати систематичну перевірку дотримання навчальними закладами актів законодавства і постанов уряду України в галузі освіти, нормативних документів Міністерства освіти України, державних завдань, договірних зобов'язань; організовувати та здійснювати інспектування навчальних закладів з питань: добору керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів, стану і розвитку матеріально-технічної бази, соціальної інфраструктури; здійснює періодичну атестацію державних навчальних закладів; систематично аналізує рівень навчання і виховання [165].

У «Положенні про Державну інспекцію закладів освіти при Міністерстві освіти України» чітко визначено головні види державного контролю за

діяльністю навчальних закладів, що здійснювала Державна інспекція, саме атестація навчальних закладів державної форми власності та їх інспектування.

У 1995 році органи управління освітою та педагогічні колективи ЗДО спрямовують свої зусилля на створення належних умов для повноцінного розвитку дітей дошкільного віку, поліпшення виховної роботи з ними. При цьому сприятливою є роль директора закладу дошкільної освіти, який регулярно проводить внутрішній контроль якості дошкільної освіти.

У цей період в Україні вже функціонують 22,3 тис. ЗДО де виховується 1,7 млн. дітей, у тому числі закладів системи Міністерства освіти 10,2 тис. з контингентом 1,0 млн. дітей. Сім'я отримує змогу вибирати ЗДО з урахуванням особистісних якостей, природних задатків, стану психічного і фізичного здоров'я дітей. Відкриваються різні за змістом і профілем роботи типи закладів дошкільної освіти [46, с. 22].

У той самий час упродовж 1997 р. чисельність ЗДО зменшується на 1,7 тисячі. Такий стан із дошкільним вихованням боляче відбивається на розвитку системи дошкільної освіти. Державний контроль в управлінні дошкільною освітою в ці роки практично не здійснюється, але все ж держава намагається опосередковано контролювати діяльність ЗДО [55, с. 2; 202, с. 48–54].

Варто зауважити, що у 1997 році наказом Міністерства освіти України було оприлюднено «Положення про районний (міський) методичний кабінет», працівники якого мали здійснювати методичний супровід педагогічних працівників та проводити інспектування діяльності ЗДО, що пізніше, завдяки наказу Міністерства освіти і науки України №119 «Про затвердження Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр)» дозволило районним методичним кабінетам здійснювати тільки науково-методичний та інформаційно-методичний супровід системи дошкільної освіти, що і нині прослідковується в даній галузі.

У 1998 році прийнято Базовий компонент дошкільної освіти України, який проголошує впровадження у практику особистісно орієнтованих технологій. У

центрі новацій постає дитина дошкільного віку та її потреби, створення в ЗДО умов, що забезпечують гармонійний розвиток особистості кожної дитини і співробітника, мотивація на ефективну діяльність. Виконання вимог Базового компоненту дошкільної освіти мають забезпечувати заклади дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, а відповідальність за здобуття дітьми дошкільної освіти покладено на їхніх батьків і навчальні заклади, де вони утримуються. Відтак, успішна життєдіяльність ЗДО у нових умовах покладається на керівний апарат у галузі дошкільної освіти, а це можливо лише тоді, коли керівник виконує свої управлінські функції, що ґрунтуються на науковій основі [157, с. 87]. Базовий компонент дошкільної освіти став головним нормативним документом, який регламентує основні вимоги до змісту та обсягу дошкільної освіти в Україні. Зокрема, відповідно до його вимог експертиза діяльності закладів дошкільної освіти мала базуватися на з'ясуванні рівня всезагального розвитку дошкільника на етапі завершення періоду перебування дитини в закладі і вступу до школи з мінімальними елементарними знаннями [66, с. 58].

Отже, аналіз історіографічних джерел з проблеми становлення й розвитку державного контролю в управлінні дошкільною освітою в Україні другої половини ХХ століття дозволяє нам визначити етапи та знаменні дати в історії становлення державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО в Україні (Додаток А):

перший етап (1943–1959 рр.) відбудова системи дошкільної освіти, який охоплює активізацію проблеми відродження системи дошкільної освіти (1943 р.), розширення мережі ЗДО й покращення їх роботи (1945 р.), розроблення програм для дітей дошкільного віку, що покладено на Академію педагогічних наук РСФСР та Академію медичних наук СРСР (1959 р.);

другий етап (1960–1969 рр.) передбачає становлення системи громадського огляду ЗДО України і включає: зародження державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО різних типів (1960 р.), розроблення перших нормативно-

правових документів, що регламентують діяльність Міністерства освіти СРСР з управління й контролю за ЗДО різних типів (1969 р.);

третій етап (1970–1989 рр.) є етапом зростання мереж ЗДО, поступового розв'язання проблеми з кількістю закладів дошкільної освіти, що охоплює: реорганізацію ЗДО (1970 р.), надання відділу народної освіти права контролювати діяльність закладів дошкільної освіти різних типів (1978–1979 рр.), упровадження положення про інспектора-методиста з дошкільного виховання (1980 р.), зростання рівня розвитку державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО (1989 р.);

четвертий етап **(1990–2000 рр.)** характеризується радикальними змінами в системі управління дошкільною освітою, що містить у собі: кризовий стан і занепад розвитку системи державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти (1990–1992 р.), пошук нових управлінських підходів (1993–2000 рр.).

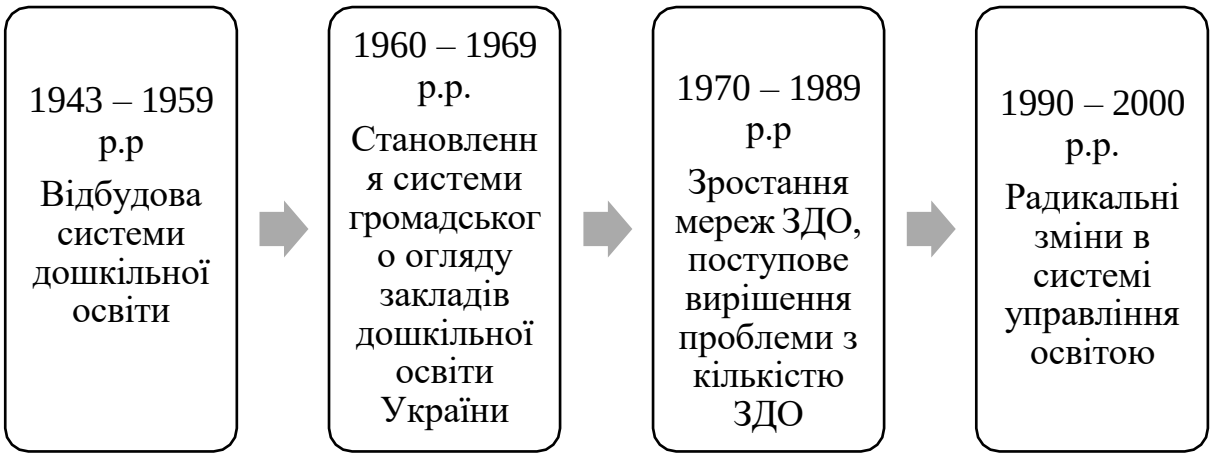

Рис. 1.7. Етапи становлення та розвитку державного контролю в управлінні дошкільною освітою в Україні другої половини XX ст.

Визначення вищенаведених етапів ґрунтувалося на аналізі значної за обсягом і різноаспектної джерельної бази дослідження. Відповідно до розглянутих інформативних джерел, ми дійшли висновку про комплексний вплив ідеологічних, політичних і соціально-економічних чинників на

становлення та розвиток державного контролю в управлінні дошкільною освітою в Україні другої половини ХХ століття.

Запропонована періодизація є до певної міри умовною, однак може стати структурним фундаментом досліджень, що спрямовані на розгляд історичних аспектів становлення державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО.

Отож, система розвитку державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО другої половини ХХ століття має свої злети і падіння. Ця система, то стрімко розвивається, то зазнає регресивних змін. Друга половина ХХ століття характеризується як час, що позначений труднощами, надбаннями, досягненнями і позитивними перспективами подальшого розвитку галузі дошкільної освіти. У цьому контексті особливий інтерес становлять сучасні парадигми державного контролю в управлінні закладами дошкільної освіти в Україні на початку ХХІ ст.

Перелік запитань та завдань для самоперевірки

1. Дайте визначення державного контролю в освіті.

2. Які функції виконує державний контроль в освіті?

3. Які види державного контролю в освіті ви знаєте?

4. Які нормативно-правові документи регулюють державний контроль в освіті?

5. Які основні проблеми державного контролю в освіті в Україні?

6. Які основні етапи становлення та розвитку державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини ХХ століття?

7. Які особливості державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні в різні історичні періоди?

8. Які фактори вплинули на розвиток державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини ХХ століття?

9. Сформулюйте принципи державного контролю в освіті.

10. Складіть схему структури системи державного контролю в освіті.

11. Проаналізуйте законодавство України щодо державного контролю в освіті.

12. Запропонуйте шляхи вирішення проблем державного контролю в освіті в Україні.

13. Проаналізуйте законодавство України щодо державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в другій половині ХХ століття.

14. Складіть порівняльну таблицю основних етапів становлення та розвитку державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини ХХ століття.

15. Наведіть приклади заходів державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні другої половини ХХ століття.

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ПОЧАТОК XXI СТ.)

2.1. Сучасні парадигми державного контролю в управлінні діяльністю вітчизняних закладів дошкільної освіти України

Процес формування української незалежної держави в новітні часи позитивно впливає на стан наукового пошуку, визначає відродження історичної науки і водночас приводить до неоднозначності в поглядах і суб'єктивних методологічних позиціях дослідників, утрати звичних методологічних критеріїв [227, с. 140].

Нині, у наукових джерелах державний контроль у галузі дошкільної освіти розглядається як: багатовимірне методологічне поняття (функція управління, вид управлінської діяльності, процес, результат, «дія та протидія», управлінська послуга, засіб адміністративного впливу), що різнобічно характеризує всі життєво значущі для розвитку закладу дошкільної освіти сторони його діяльності, сприяє прийняттю неформальних управлінських рішень [139, с. 16–17].

Варто зауважити, що зародження цілісної концепції управління освітою вперше запропоноване Ю. Конаржевським у 1991 р. Проте це питання і наразі залишається досить актуальним, потребує подальшого теоретико-методологічного обґрунтування. Слід також сказати, що вповільнення розвитку вітчизняної теорії і методики управління освітою в XX ст. є результатом впливу політичних процесів на розвиток суспільства. Разом із тим, наукові праці українських і зарубіжних авторів, які публікуються в кінці XX ст. і на початку XXI ст., суттєво поліпшують ситуацію, що склалася.

Сучасний розвиток техногенної цивілізації, що характеризується виникненням глобальних проблем, по-новому ставить питання про місце і роль

освіти в житті суспільства. З урахуванням викликів XXI століття вагомої значущості набуває парадигмальний аналіз нинішньої дійсності, під яким розуміють сходження до деякої сукупності граничних основ, які є регулятором наукового пізнання і перетворення педагогічної дійсності. Таким аксіоматичним базисом виступає певне бачення дитини у світі, тобто розуміння її природи і місця у Всесвіті, сутності освіти і змісту життєдіяльності [233].

Сучасна гуманізація освітнього процесу потребує підготовки не лише нового вихователя, а й нового директора, який буде вправно здійснювати внутрішній моніторинг якості дошкільної освіти та вправно слідкувати за нововведеннями, які приймає держава для ефективного розвитку системи дошкільної освіти. Сучасний директор ЗДО повинен бути діалогістом. Поняття «керівник-діалогіст» є тією зерниною, яка містить у собі енергію, що здатна трансформувати освітній простір України відповідно до вимог XXI століття. Назріває питання виховання лідерів освіти нового типу. Це, перш за все, особистість, яка здатна працювати в команді, робити акценти на партнерство і співпрацю. Лідери сучасного ЗДО, якщо їхньою метою є довготривалий успіх, мають зосереджуватися не лише на результатах, але й на самому процесі. Сучасні дослідження Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти України Національної академії педагогічних наук України доводять, що складниками успіху будь-якої організації є результат, процес і відносини.

Результат або ж підсумок варто трактувати як кінцевий процес діяльності, що відображає наслідок пророблених управлінських дій чи операцій. Поняття «процес» ми розуміємо як систему взаємодії суб'єктів задля досягнення поставленої мети, де вагому роль відіграють відносини. Відносини впливають як на результат, так і на процес успіху будь-якої організації.

Як бачимо, два останні аспекти мають об'єктивне значення, але протягом багатьох років не удосконалюються, або розглядаються як другорядні. Утримання рівноваги між указаними трьома складниками успіху дає можливість адміністрації ЗДО досягти організаційних цілей, і в той самий час створити творче продуктивне середовище як для вихователів, так і для дітей [212, с. 124].

Зазначимо, що різновекторні зусилля в галузі дошкільної освіти створюють досить невиразну картину цілісності всього освітнього процесу, який повинен функціонувати в контексті освітньої парадигми. Нинішній стан дошкільної освіти в Україні, зміна її парадигми (перехід від авторитарної до особистісно орієнтованої моделі виховання), орієнтація на освітні виклики дітей і батьків визначають ряд важливих векторів роботи ЗДО, а саме:

1) стала діяльність закладу дошкільної освіти;

2) покращення позицій розвитку усіх сфер діяльності ЗДО;

3) вдосконалення (модернізація) змісту дошкільної освіти шляхом відмови від тотальної регламентації буття педагогічних працівників;

4) задоволення потреб держави і населення.

Забезпеченню реалізації означених векторів роботи в закладі дошкільної освіти сприяє директор – керівник, який уміє організувати колектив, володіє знаннями основ освітнього менеджменту, має сформовані основи проектного мислення, досвід продуктивної управлінської діяльності щодо планування, організації й розвитку ЗДО [149, с. 64].

Варто зазначити, що в кожному закладі дошкільної освіти постійно діє педагогічна рада, в яку мають входити не менше ніж три педагогічні працівники, медичні працівники та інші спеціалісти, а головою такої ради вважається директор ЗДО. Також, до складу ради можуть входити голови батьківських комітетів [77, с. 17].

Педагогічна рада ЗДО розглядає питання організації освітнього процесу в ЗДО та приймає відповідні рішення, організує роботу щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників та приймає рішення з інших питань професійної діяльності педагогічних працівників [175, с. 12].

Відтак, педагогічна рада ЗДО виступає колегіальним органом управління, що має вагомий вплив на якість освітнього процесу та рівень роботи закладу дошкільної освіти зокрема.

Основою новітньої парадигми управління та державного контролю за дошкільною освітою, нині, є позиція орієнтації на потреби дитини, що сприяє

створенню та підтриманню належних умов задля всебічного розвитку особистості. Відповідно, задля того, щоб процес управління мав результативний характер, директор ЗДО повинен мати грунтовні знання щодо законодавчо-нормативних актів України, дотримуватися та виконувати їх [196] .

Сучасна система управління дошкільною освітою формувалася в контексті її розвитку. Система щодо розв'язання цієї проблеми обгрунтована інтенсивними процесами формування національної гілки законодавства, у тому числі законодавства в галузі економіки, дошкільної освіти і виховання та управління цими процесами.

Грунтуючись на раніше виокремленому критерію (п. 1.2 дис.) ми виокремили етапи становлення та розвитку державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні на початку XXI століття: I етап – 2001–2002 рр.; II етап – 2003–2009 рр.; III етап – 2010–2016 рр.; IV етап – 2017–2020 рр.

Перший етап – відродження дошкільної освіти як такої, що надає свої права та визначає певні обов'язки (2001–2002 рр) – визначає утвердження безпосереднього державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО різних типів і форм власності.

Починаючи з 2001 року, коли було введено в дію Закон «Про дошкільну освіту», у процес розвитку дошкільної освіти також було внесено як позитивні, так і негативні тенденції. Позитивною тенденцією було те, що дошкільну освіту визнано як обов'язковий елемент системи безперервної освіти України, негативним був той факт, що внормовані аспекти виконувалися частково. Така тенденція прослідковувалася при аналізі контингенту дітей дошкільного віку, які мали відвідувати ЗДО – кількість дітей зменшилася (майже вдвічі в міських населених пунктах і втричі – у сільських). Причиною цього була некомпетентна система підходів влади до модернізації дошкільної освіти та до її проблем зокрема. Внаслідок чого, посади директорів ЗДО займали особи, які були недостатню компетентними в управлінських питаннях системи дошкільної освіти [146, с. 180].

У Законі «Про дошкільну освіт» чітко було зазначено, що вихователі закладів дошкільної освіти мали мати диплом педагогічного університету, а контроль за дотриманням даної умови було покладено на директора ЗДО.

Порівняно з 90-ми роками минулого століття, коли ЗДО масово закривалися, початок XXI століття вирізняється тим, що органи державного управління поступово уповільнюють цей процес і навпаки, намагаються відкривати все більше ЗДО різних типів та підпорядковувати їх діяльність собі, здійснювати контроль за їх роботою.

У цьому контексті доцільно наголосити, що для задоволення потреб громадян України, відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» (2001 р.), було створено такі типи закладів дошкільної освіти:

1) дитячі ясла – для дітей віком від двох місяців до трьох років;

2) дитячі садки – від трьох до шести (семи) років;

3) дитячі ясла-садки – для дітей віком від двох місяців до шести (семи) років;

4) дошкільні навчальні заклади сімейного типу (виховання дітей віком від двох місяців до шести (семи) років, які перебувають у родинних стосунках);

5) дошкільні навчальні заклади (ясла-садки) комбінованого типу для дітей віком від двох місяців до шести (семи) років (діють групи загального розвитку, компенсуючого типу, сімейні, прогулянкові, з урахуванням стану здоров'я, розумового, фізичного і психічного розвитку дітей);

6) дошкільні навчальні заклади (дитячі будинки) інтернатного типу (відбувається всебічний розвиток, виховання, навчання та соціальна адаптація дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського спілкування, дітей дошкільного і шкільного віку, які перебувають у родинних стосунках і утримуються за рахунок держави);

7) спеціальні та санаторні дошкільні навчальні заклади компенсуючого типу для дітей віком від двох до семи (восьми) років (призначені для виховання дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, тривалого лікування й реабілітації);

8) центри розвитку дітей (забезпечують фізичний, розумовий, психологічний розвиток і його корекцію, оздоровлення дітей, які відвідують інші навчальні заклади чи виховуються вдома);

9) будинки дитини (призначені для медико-соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від народження до трьох років);

10) дитячі будинки сімейного типу (де виховують дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського спілкування, віком від двох до вісімнадцяти років) [155, с. 122–123].

Аналіз управлінського досвіду в галузі дошкільній освіті доводить, що нині значно ускладняється процес управління. Адже численні завдання, що поставлені різноманітними державними установами і громадськістю, до цього часу ще не систематизовані й не впорядковані. Це приводить до того, що окрема важлива їх частка випадає з поля уваги керівника, що, у свою чергу, негативно впливає на функціонування дошкільної освіти, не сприяє її розвитку. Крім того, це спричиняє різні перекручення – другорядні завдання ставляться як пріоритетні, а важливі складові управлінської діяльності, які мають законодавче підґрунтя, не розуміються і не переносяться у площину практичної діяльності. Досі не здійснено роботи щодо переведення більшості положень Закону України «Про дошкільну освіту» у статус конкретних завдань [150, с. 9; 204, с. 109–114].

У 2001 році Міністерством освіти і науки України було видано наказ за № 553 від 24.07.2001 р. «Про затвердження Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів», у якому затверджено порядок державної атестації закладів дошкільної освіти аргументовано основні завдання й принципи проведення атестації. У наказі зазначено, що атестація є основною формою державного контролю та здійснюється не рідше одного разу на десять років. Департаменту розвитку загальної, середньої, дошкільної та позашкільної освіти, Державній інспекції навчальних закладів доручено розробити орієнтовні критерії оцінювання діяльності закладів дошкільної освіти [171].

Ураховуючи основні розділи оцінювання діяльності закладу дошкільної освіти, що було зазначено в наказі Міністерства освіти та науки України «Про затвердження Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів» (2001 р.), визначено основні об'єкти моніторингу освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та показники, за якими здійснюється контроль:

- діти;
- педагогіка;
- батьки;
- облаштування життєдіяльності вихованців;
- створення освітнього середовища;
- організація освітнього процесу;
- організація управлінської діяльності [188, с. 129].

У даному документі контроль поділяється на внутрішній та зовнішній. Внутрішній контроль розуміється як керівна функція директора, а зовнішній – як огляд ЗДО органами влади. Внутрішній контроль є особливою частиною системи адміністративних заходів з організації та керівництва діяльності закладу дошкільної освіти, за благополуччя якого директор несе повну відповідальність [189, с. 82].

Атестація фактично замінила інспектування закладів освіти, спочатку проводилася один раз на п'ять років, а пізніше (згідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Порядок державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів» (2001 р.)) – один раз на десять років. Позачергова атестація ЗДО здійснювалася, як виняток, лише за рішенням Міністерства освіти і науки України за поданням органу громадського самоврядування навчального закладу або відповідного органу управління освітою [15, с. 7].

29 листопада 2001 р. Кабінетом Міністрів України було удосконалено Постанову «Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів» № 1614 від 29 листопада 2001 р. [166] – Державна інспекція мала

здійснювати перевірку роботи і органів управління освітою обласного і районного рівнів, відтак забезпечувати участь у реалізації державної політики у сфері освіти шляхом здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів.

Прослідковується поступова оптимізація державного контролю в управлінні діяльністю закладами дошкільної освіти. Державні установи намагаються все більше контролювати ЗДО для всебічного вивчення їхньої освітньої діяльності, для корекції проблем, які можуть виникати в ході роботи таких закладів.

У 2002 році було сформовано «Коментар до Базового компонента дошкільної освіти», у якому узагальнено положення, що прописувалися раніше, чітко прописано логіку структурування компонента та описано проблеми його впровадження у практику. Однією з важливих проблем було виділено проблему управління та контролю, що базувалася на координації педагогічної діяльності різних соціальних інституцій з урахуванням типу та форми власності закладу. Також, гостро поставала проблема підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, зокрема зверталася увага на те, що підготовка фахівців у галузі дошкільної освіти здійснювалася згідно застарілої тематики, яка не співпадала з Базовим компонентом. Виділено провідні завдання покращення підготовки майбутніх фахівців, а саме оновлення навчальних планів, упровадження зарубіжних освітніх технологій, підсилення уваги до експериментів у педагогічній творчості [66, с. 147–148].

Завершується 2002 р. ухвалою Національної доктрини розвитку освіти, до якої увійшов своєрідний розділ, що присвячений управлінню й контролю за освітою (розділ 10). Цей документ стимулював майбутні наукові досягнення у сфері управління освітою. В даному документі серед нагальних завдань було виокремлено налагодження високопрофесійного наукового, аналітичного, інформаційного супроводу управлінських рішень, тощо.

Другий етап – посилення уваги до розвитку управління в галузі дошкільної освіти (2003–2009 рр.) – визначається затвердженням цінних нормативно-правових документів та нововведеннями до уже чинних.

Досить важливим документом, що регулював мінімальні нормативи навчально-методичного, матеріально-технічного, кадрового та інформаційного забезпечення у сфері дошкільної освіти був затверджений у 2003 році Наказ Міністерства освіти і науки України «Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти» [91].

Аналізуючи нормативно-правові документи, варто зауважити, що до прийняття Положення «Про дошкільний навчальний заклад» (2003 р.) [163] у 90-ті роки використовувався термін «дошкільний виховний заклад» як заклад освіти і виховання дітей віком від двох місяців до семи років, основним завданням якого було задоволення потреб у догляді, оздоровленні, вихованні та навчанні дітей дошкільного віку [111].

У 2004 році МОН України затверджує зміни до порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних і позашкільних навчальних закладів (наказ за № 658 від 16.08.2004 р.), але змін, які б стосувалися контролю в управлінні діяльністю системи дошкільної освіти, тут не прослідковується. Варто зауважити, що починаючи з 2001 року освітня парадигма поступово переходить від авторитарної до демократичної, а відносини між учасниками освітнього процесу та керівництвом переводяться в нову площину від суб'єкт-об'єктивної взаємодії до суб'єкт-суб'єктної.

Слід зауважити, що етап удосконалення системи контролю в управлінні діяльністю ЗДО в Україні розпочинається саме з 2001 року. На цьому етапі відбувається правове закріплення системи, поліпшення співпраці контролюючих органів, формування правових гарантій ефективності державного контролю, а також затвердження норм утручання держави в діяльність освітніх установ.

Протягом 2002-2005 рр. чисельність закладів дошкільної освіти в Україні зменшилася, у зв'язку з недостатнім фінансуванням та низьким попитом, адже в ці роки населення України переживало кризу безробіття і тому менше

потребувало послуг закладів дошкільної освіти. Для порівняння, у 1990 році в Україні працювало 24500 закладів дошкільної освіти, а вже у 2004 їх чисельність не перевищувала 14900. Проте, до 2010 року кількість ЗДО України почала зростати [186, с. 7].

Варто зауважити, що зростання діяльності ЗДО в українському суспільстві розпочинається у 2005 році (14900 дитячих навчальних закладів: у містах – 6700, на селі – 8200); у 2006 р. загальна кількість ЗДО збільшується на 200 (у місті – 6700, у селі – 8400); 2007 рік відзначився стабільністю та збільшенням кількості вихованців у ЗДО [221, с. 38].

Окремі питання контролю за освітою знаходять своє відображення в указах Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» від 4 липня 2005 р. за № 1013/2005, «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» від 20 березня 2008 р. за № 244/2008, «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» від 30 вересня 2010 р. за № 926/2010.

Важливим в контексті нашого дослідження є затверджений Міністерством освіти і науки наказ № 1116 від 12.12.2007 р. «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів», який у 2008 році було скасовано з метою покращення результативності управління освітою, неупередженості оцінки реалізації навчальними закладами єдиної державної політики в галузі освіти та впроваджено інший дотичний наказ № 34 від 25.01.2008 р. «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів» [168]. Згідно до вищевказаного Порядку функції здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів покладено на: Міністерство освіти і науки України, Державну інспекцію навчальних закладів, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні навчальні заклади, органи управління освітою обласних, Київської міських, районних державних адміністрацій та органи місцевого самоврядування (органи державного контролю). Основними

формами державного контролю визначено атестацію, інспектування, комплексні та тематичні перевірки [168].

У 2008 році дитячі будинки сімейного типу (ДБСТ) було відокремлено від системи дошкільних навчальних закладів, у зв'язку з тим, що даний тип установи має створюватися подружжям або окремою особою, яку беруть на виховання та проживання не менше ніж 5 дітей-сиріт або дітей, які позбавлені батьківського піклування. У ДБСТ діти перебувають до досягнення ними повноліття, а в тому випадку, якщо дитина продовжує навчання чи то у ЗВО I-IV рівня акредитації, чи то у професійно-технічному училищі, піклування за дитиною збільшується до 23 років [111].

Завершується означений нами етап Листом Міністерства освіти і науки України № 1/9-455 від 03.07.2009 р. «Планування роботи в дошкільних навчальних закладах» [147], у якому спродуковано основні засади планування роботи ЗДО, а саме: методична робота з кадрами, організаційно-педагогічна робота, робота методичного кабінету, адміністративно-господарська діяльність, планування освітньої роботи з дітьми та календарне планування для вихователів. При плануванні роботи в ЗДО велику роль відіграє директор, який координує діяльність та здійснює внутрішній контроль за дотриманням нормативно-правових вимог.

Третій етап – оптимізація, узагальнення, пошук нових ідей у галузі державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО (2010–2016 рр.) – визначає посилення розвитку системи управління та державного контролю за закладами дошкільної освіти.

Відтак, у 2010 році Міністерством освіти і науки України видано наказ «Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників» від 08.10.2010 р. за № 930, у якому було конкретно описано процес атестації працівників освіти, у тому числі й дошкільної (вихователів ЗДО).

Етапним кроком стає прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти» від 14 грудня 2011 р. за № 1283, якою визначено механізм організації та проведення

моніторингу якості дошкільної освіти. Основними завданнями моніторингу передбачено: отримання об'єктивної інформації про якість освіти, стан системи освіти, а також прогнозування її розвитку; оцінювання стану системи освіти відповідно до завдань державної політики в галузі освіти; забезпечення органів державної влади статистичною й аналітичною інформацією про якість освіти. Моніторинг проводиться на локальному, регіональному та загальнодержавному рівнях [170].

Моніторинг якості освіти може бути внутрішній та зовнішній. Внутрішній проводять заклади освіти (інші суб'єкти освітньої діяльності), а зовнішній можуть проводити будь-які органи, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності.

Центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти залишалася Державна інспекція навчальних закладів. Її діяльність спрямовує і координує КМУ через Міністра освіти і науки України. Служба реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань:

- забезпечення якості освіти;
- забезпечення якості освітньої діяльності;
- здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства.

Проводити моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти – повноваження Державної інспекції навчальних закладів. Окрім моніторингу, Державна інспекція навчальних закладів має право проводити інституційний аудит закладів загальної середньої освіти та державний нагляд (контроль) за діяльністю закладів освіти. Служба здійснює повноваження безпосередньо та через територіальні органи [130].

Відтак, для убезпечення ефективності контролю його функції рівномірно розподілені між різними рівнями управління: директори закладів дошкільної освіти реалізують внутрішінй контроль; інспектори районних (міських) відділів освіти ревізують директорів і методистів закладів дошкільної освіти; інспектори

обласних відділів освіти перевіряють роботу районних (міських) відділів освіти; інспектори МОН досліджують діяльність обласних відділів з певної проблеми [139, с. 9].

Важливим кроком у розвитку освітньої системи України, зокрема дошкільної, а саме управління нею та державного контролю за її діяльністю, є оприлюднення в 2012 році Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, де окремим питанням винесено пункт про модернізацію системи управління та контролю освітою, у якому велику увагу приділено інноваційним стратегіям, створенню сучасних систем освітніх проектів і моніторингу, розвитку моделі державно-громадського управління, посилення ролі та взаємодії всіх суб'єктів освітньої політики, у якій особистість, суспільство й держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами [124].

У травні 2012 року Кабінетом міністрів України було прийнято постанову «Про затвердження Порядку державного інспектування навчальних закладів», що визначала механізм здійснення державного інспектування навчальних закладів та проводилася ДІНЗ шляхом проведення комплексної або вибіркової перевірки. Проте, дана постанова втратила свою чинність у березні 2018 року [168].

Інспектування закладу проводилося в міжатестаційний період (що тривав 10 років), коли робота уже проатестованого закладу освіти контролювалася менше.

Аналізуючи зміст поняття «інспектування», дослідники звертають увагу на ознаки ефективного інспектування закладів дошкільної освіти:

- оперативність (контроль і надання допомоги під час виконання вказівок владних органів);
- досвід, знання та повноваження інспектора;
- швидке вирішення виявлених недоліків;
- участь громадськості у роботі з вирішення недоліків.

Як бачимо, дана форма контролю була дієвим засобом перевірки діяльності закладів. Ми вважаємо, що інспектування є базовою формою контролю від якої

походять наступні форми, які розширюють повноваження уповноважених органів і тим самим забезпечують ефективніший контроль за якістю дошкільної освіти.

Характеризуючи цей етап, уважаємо за доцільне закцентувати увагу на листі Міністерства освіти і науки України «Про методичні рекомендації для проведення державної атестації та внутрішнього контролю навчальних закладів» (2013 р.), який містив такі структурні компоненти:

- орієнтовний перелік та форми документів для оформлення справи за результатами державної атестації дошкільного, загальноосвітнього, позашкільного навчального закладу;
- орієнтовну програму здійснення внутрішнього контролю в ЗДО;
- орієнтовну програму здійснення внутрішнього контролю в загальноосвітньому навчальному закладі;
- методичні рекомендації щодо здійснення атестаційної експертизи та внутрішнього контролю діяльності професійно-технічного навчального закладу [175].

У листі чітко прописано мету проведення внутрішнього контролю у ЗДО, умови підвищення ефективності управлінської діяльності директорів ЗДО, а також зазначено, що внутрішній контроль є обов'язковою частиною системи адміністративних заходів з організації та управління діяльністю ЗДО, що передбачає окреслення методичних, психолого-педагогічних, соціально-психологічних чинників досягнення або недосягнення накресленої цілі, їх аналіз, розробку програм корегувальних дій та їх впровадження з метою досягнення бажаного результату [175].

Вважаємо, що внутрішній контроль є невід'ємною складовою діяльності директора закладу дошкільної освіти та сприяє системному аналізу інформації та надає змогу відстежувати систему роботи ЗДО, зміни, які відбуваються в процесі роботи та перспективи його розвитку [175].

Наступною знаменною датою в історії розвитку державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО стає 30 січня 2015 року у зв'язку із затвердженням в

Міністерстві освіти і науки України Наказу зі змінами «Про затвердження порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних закладів», у якому описуються основні положення стосовно державного контролю в управлінні діяльністю навчальних закладів, у тому числі закладів дошкільної освіти і правила поводження атестаційної комісії у стінах освітніх установ [165]. Наказ містив розширені завдання державної атестації, вносив зміни до складу комісії (з 2015 року до складу комісії мали входити представники громадськості) тощо.

Відповідно до наказу «Про затвердження Порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів» державна атестація навчальних закладів здійснювалася Міністерством освіти і науки України, іншими центральними органами виконавчої влади, у сфері управління яких є навчальні заклади, що підлягали атестації [169]. Контроль за дотриманням закладом дошкільної освіти державних вимог щодо змісту, рівня та обсягу дошкільної освіти здійснювався місцевими органами виконавчої влади [175, с. 12–15].

Враховуючи те, що державна атестація була дієвою формою контролю протягом тривалого часу, вважаємо за доцільне, розглянути детальніше зміст даного поняття. За результатами наукового пошуку Д. Шулікіна, державна атестація є допоміжним аспектом в поліпшенні якості надання освітніх послуг закладом дошкільної освіти [231, с. 10].

На наш погляд, заслуговує на увагу і трактування поняття «державна атестація», яке пропонує В. Божинський – керівник експертної групи з питань нормативно-правового забезпечення (2016 р.). Відтак, експерт вважає, що державна атестація була основною формою державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти незалежно від їх підпорядкування, типів і форм власності, що була спрямована на визначення відповідності навчального закладу державним стандартам певного освітнього рівня, дотримання ним вимог цих державних стандартів і забезпечення надання якісної освіти та надання організаційно-методичної допомоги ЗДО, який атестується [14, с. 52].

Для проведення державної атестації ЗДО, органами виконавчої влади (на регіональному рівні – відділ освіти) створювалася атестаційна комісія, до складу якої входили працівники відділу освіти, спеціалісти з інших закладів дошкільної освіти, організацій і представники громадськості (профспілок, освітніх громадських організацій) (за згодою), кількість уповноважених осіб не мала перевищувати 15 [169].

Атестаційна експертиза навчального закладу полягала у проведенні відкритої публічної презентації діяльності навчального закладу його керівником і заслуховуванні інформації від органу управління освітою, у сфері управління якого перебуває навчальний заклад, щодо створення ним умов для забезпечення функціонування навчального закладу, вивченні атестаційною комісією напрямів (питань) діяльності ЗДО, що визначені робочою програмою [15, с. 7].

Атестаційна комісія здійснювала експертизу діяльності ЗДО за такими напрямами (питаннями):

– відповідність документації згідно вимог законодавства;

– дієвість внутрішнього моніторингу розвитку вихованців;

– організація роботи щодо професійного розвитку педагогічних працівників;

– практика використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі;

– загальний стан території, будівель і приміщень закладу;

– державну політику децентралізації;

– створення безпечних умов для учасників освітнього процесу;

– організація розвивального освітнього середовища;

– організація харчування дітей;

– забезпечення соціально-психологічного супроводу вихованців;

– забезпечення якості управлінської діяльності (дієвість) внутрішнього контролю за організацією освітнього процесу (стан ліквідації порушень вимог законодавства і недоліків у роботі, виявлених під час попередніх заходів контролю; відкритість і публічність у діяльності навчального закладу);

– роль закладу дошкільної освіти в діяльності територіальної громади та його загальна характеристика батьківською громадськістю, громадськими об'єднаннями [236, с. 10].

Також, у 2015 році фінансування державних закладів дошкільної освіти стало обов'язком органів місцевої влади (до цього органи центральної влади переказували кошти до місцевих бюджетів). Уже в цьому ж таки 2015 році майже всі вихователі мали педагогічну освіту (40% – випускники педагогічних коледжів, 59% – випускники університетів) [186, с. 10].

Аналіз обраного хронологічного періоду, дозволяє зробити висновок, що в типології закладів дошкільної освіти закладено глибинну історичну діяльність, яка в ході різних подій стрімко і бурхливо розвивається.

Третій етап завершується листом МОНУ «Лист МОНУ від 16.06.2016 № 1/9-315 «Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році» [232] та та наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 р. № 234 «Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів» [172].

В листі МОНУ «Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році зазначені основні положення організації освітнього процесу в ЗДО, а саме:

– освітня робота в ЗДО має відбуватися відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базового компонента дошкільної освіти (2012 р.), Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Положення про дошкільний навчальний заклад (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12.03.2003 № 305), нового Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів (затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234), інших нормативно-правових актів;
– закцентовано увагу на оптимізації управлінської діяльності, самоконтролі і відповідальності за результати, виправленні недоліків;

– наголошено про зростання ролі місцевих органів управління освітою, їхніх методичних служб та підкреслено їхню відповідальність за створення відповідних умов для якнайкращого надання освітніх послуг дітям дошкільного віку.

У наказі Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів» провідна роль відведена санітарно-епідеміологічні вимогам до ЗДО усіх форм власності (у наказі схарактеризовано основні санітарно-гігієнічні вимоги до улаштування території, гігієнічні вимоги до будівель та приміщень ЗДО, санітарно-гігієнічні вимоги до освітлення, вимоги до організації харчування, санітарно-гігієнічні вимоги до особистої гігієни персоналу, вимоги до медичного обслуговування, оцінки стану здоров'я дітей, вимоги до розпорядку дня і навчання, організації життєдіяльності, рухової активності дітей, санітарно-гігієнічні вимоги до організації фізичного виховання, санітарно-гігієнічні вимоги до особистої гігієни дітей).

Четвертий етап – модернізація системи дошкільної освіти та державного контролю (нагляду) за її діяльністю, що припадає на 2017–2020 роки – визначає позитивні зрушення щодо організації дошкільної освіти та контролю за її діяльністю, які прослідковано в змінах, що було введено на той час.

У вересні 2017 року внесено зміни до Закону України «Про дошкільну освіту» (Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII), а саме змінено словосполучення «дошкільний навчальний заклад» на «заклад дошкільної освіти», «навчально-виховний процес» на «освітній процес», посада керівника (завідувача) закладу дошкільної освіти – «директор». Також, у змінах зазначено, що державну атестацію закладів не проводитимуть, натомість обов'язковим стане власне державний нагляд (контроль) у сфері дошкільної освіти.

У новому Законі «Про дошкільну освіту» зафіксовано зміни до системи атестації та професійного розвитку вихователів, вихователів-методистів та директорів. Згідно до законодавства, методисти з місцевих управлінь мали

працювати з усіма закладами дошкільної освіти для надання останнім методичної підтримки. Натомість, місцеві органи управління освітою повинні організовувати практико-зорієнтовані конференції, дискусійні панелі, семінари та інші заходи задля підвищення професійної компетентності педагогічних працівників ЗДО. Директори закладів дошкільної освіти мали систематично проводити внутрішній контроль реалізації освітнього процесу ЗДО задля успішного проходження державного нагляду (контролю) [186, с.13–14].

У процесі дослідження виявлено, що на початку XXI ст. спостерігається стрімке продукування демократичного суспільства та розширення участі громадськості в розвитку освіти, дошкільної зокрема [93, с. 89]. Такі метаморфозні процеси сприяють активному впливу інститутів громадянського суспільства на функціонування органів державної влади та безпосередньо здійснення публічного управління [52]. Відтак, одним із способів залучення суспільства до контролю за діяльністю влади в освіті є державно-громадське управління. У вищезгаданому нами Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 р. закцентовано увагу на функціонуванні саме державно-громадського управління та контролю в освітній сфері [52]. Вважаємо, що впровадження державно-громадського управління та контролю в дошкільній освіті сприяло зародженню демократичного управління.

За О. Зайченко [51] «державно-громадське управління» – це управління, яке поєднує у собі діяльність суб’єктів державних і громадських інституцій, які базуються на добровільному встановленні державою та громадянами певних обов’язків в управлінні освітою в інтересах особистості, соціуму, влади».

Слід зазначити, що такі зміни позитивно вплинули на специфіку організації дошкільної освіти та контролю за її діяльністю. Відтак, опрацювавши літературні джерела, ми встановили, що прогрес розвитку управління в галузі дошкільної освіти розпочинається з 2010 року та триває до нині, адже МОН України намагається постійно удосконалити систему контролю в управлінні дошкільною освітою.

Варто зауважити, що Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2018 № 244 «Порядок державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів» (від 30 січня 2015 року № 67) було визнано таким, що втратив чинність, а державну атестацію було скасовано.

На нашу думку, державна атестація закладу дошкільної освіти – це складна внормована системна процедура, що проводилася з метою всебічного аналізу діяльності ЗДО задля ефективного надання освітніх послуг громадянам України.

Протягом тривалого періоду часу процес державної атестації удосконалювався, покращувався та ставав більш ефективним. Проте, з часом, змінюються вимоги щодо державного контролю, перевірок закладів дошкільної освіти та власне, до управлінської діяльності керівників, що сприяє виникненню нових форм державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти України.

У 2018 році уряд прийняв рішення про реорганізацію та перетворення Державної інспекції навчальних закладів у Державну службу якості освіти.

У листопаді 2018 р. Кабінет міністрів України прийняв постанову «Про утворення територіальних органів Державної служби якості освіти», згідно з якою в кожному обласному центрі було утворено територіальні органи управління якості освіти: відділ освіти в місті обласного підпорядкування – це міський відділ освіти, що є структурним підрозділом виконавчого комітету міської ради; в малих містах районного значення – це районний відділ освіти, що є структурним підрозділом районної державної адміністрації; органи управління освітою – структурний підрозділ органу місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад [91, с. 99].

З 2019 року МОН України акцентує увагу на впровадженні такої форми державного контрою, як інституційний аудит (Наказ МОН України «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти» від 9.01.2019 №17) [169]. Інституційний аудит проводить Державна служба якості освіти України та її територіальні органи в межах своїх повноважень. Даючи коментар офіційному друкованому виданню Міністерства

освіти і науки України «Освіта України» голова Державної служби якості освіти Р. Гурак зауважує, що державна атестація була не досить ефективною, адже уповноважені органи виконували нерівнозначні для них функції, адже вони могли одночасно призначати директорів, учителів та бути представниками засновників закладів освіти, а також здійснювати зовнішній, незалежний контроль. Інституційний аудит мають проводити територіальні органи Державної служби якості освіти, а не місцеві органи управління освітою [76, с. 4]. Інституційний аудит закладів загальної середньої освіти у плановому порядку здійснюється не частіше одного разу на 10 років відповідно до перспективних і річних планів [173].

Інституційний аудит трактуємо як форму проведення експертизи, яка є процесом дослідження закладу освіти у системі управління. Сутність такого аудиту вбачаємо у аналізі усіх напрямів роботи закладу. Інституційний аудит призначено для впровадження у закладах загальної середньої освіти, проте вважаємо доречним директору закладу дошкільної освіти проводити внутрішній аудит ЗДО у своїх внутрішніх цілях задля виявлення внутрішніх порушень та пошуку можливих варіантів вирішення даних порушень. Також, доцільним буде проведення внутрішньої педагогічної діагностики професійної компетентності педагогів ЗДО, що включає в себе перевірку рівня педагогічної підготовки, умови протікання освітнього процесу тощо. За твердженням О. Касьянової [61], поняття «діагностика» розуміється як процес, за допомогою якого можна отримати інформацію про певні відхилення у роботі закладу дошкільної освіти (з використанням допоміжних перевірених на практиці методів, що є простими і доступними всім педагогам та дозволяють зробити висновки і рекомендації щодо вдосконалення освітньої роботи – спостереження, аналіз діяльності, анкетування, тестування, бесіда, консиліум тощо) [61, с. 19; 190, с. 19].

Опрацювавши інформативні джерела для фахівців у галузі теорії та методики дошкільної освіти, директорів, педагогічних працівників закладів дошкільної освіти знаходимо твердження про те, що вагомою складовою реалізації державного контролю в управлінні ЗДО є методи. Методи державного

контролю – це комплекс засобів, що сприяють реалізації форм державного контролю та гарантують звершення запланованих цілей і результатів.

Отож, ми структурували матеріал та виокремили специфічні методи державного контролю:

- спостереження (організоване, цілеспрямоване та планомірне сприйняття досліджуваного об’єкта, головним завданням якого є збір фактів, детальна фіксація їх суттєвих ознак, яке може проводитися у вигляді заслуховування звітів, повідомлень тощо);
- педагогічне обстеження рівня розвитку дітей (визначення рівня розвитку, вихованості та уміння застосовувати здобуті знання в практичній діяльності; аналіз продуктів дитячої творчості);
- вивчення та аналіз педагогічної документації (отримання інформації про хід виконання завдань Державної базової програми та додаткових програм; аналіз перспективних та календарних планів);
- опитування (бесіда та анкетування педагогів, батьків; бесіди з дітьми; інтерв’ювання);
- тестування педагогічного персоналу;
- хронометраж (вивчення педагогічного процесу в часі) [188, с. 61–64]

Вважаємо вищеперераховані методи дієвими, проте стандартними, а у зв’язку з майбутньою модернізацією системи державного контролю ЗДО України пропонуємо уповноваженим органам влади, під час проведення державного контролю, також використовувати наступні інноваційні методи:

- фокус-групи [174];
- (педагогічні працівники, під час обговорення проблеми діляться на групи (8-10 осіб) та по черзі висловлюються в рамках окресленої проблеми, відповідаючи на питання уповноваженої особи, при цьому постійно перебуваючи у процесі обговорення);
- мета-план (метод аналізу конкретної ситуації, який відбувається у груповій формі. Учасники групи мають відповісти на подані питання на плакаті у вигляді схеми: 1) Реальний стан справ; 2) Як повинно бути?;

3) Чому у дійсності саме так, а не як повинно бути?; 4) Пропозиції) [31, с. 23];

- евристична бесіда (метод, який передбачає, що уповноважена особа з допомогою компетентно поставлених питань скеровує директора ЗДО та педагогічних працівників на формування нових питань, висновків тощо);
- скрайб-презентація (використання паралельно з поясненням візуального комп'ютерного супроводу);
- комп'ютерне тестування професійної компетентності педагогічних працівників (рекомендуємо проводити при впровадженні законодавчих змін, нових форм та методів роботи тощо).

Використання інноваційних методів при проведенні державного контролю буде сприяти модернізації перевірки, створюватиме гуманну, довірливу атмосферу та підвищить якість такого контролю.

Окремо вирізняють методи управління освітою та методи керівництва освітою. Для кожного з цих груп методів є окреме визначення. Методи управління освітою є способами, за допомогою яких суб'єкти управління впливають на об'єкти управління для досягнення цілеспрямованих процесів системи управління, а методи керівництва освітою характеризуються як способи, за допомогою яких керівники органів управління можуть безпосередньо впливати на працівників, що мають на меті реалізувати поставлені наперед цілі [83, с. 136].

На нашу думку, методи управління є дієвим способом в системі управління освітою, що під умілим використанням з боку керівництва забезпечують впровадження в освітню систему принципів та форм державного контролю, а ключим елементом методів управління виступає вплив на діяльність учасників освітнього процесу, задля досягнення поставлених цілей шляхом організації різносторонньої мотивації їх потреб [119].

Серед методів управління освітою виокремлюють:

- економічні (матеріальне стимулювання (підвищення зарплати за результатами перевірок тощо), економічне планування тощо. При

використанні економічних методів важко визначити кінцевий результат, адже вони носять непрямий характер управлінського впливу);

- організаційно-адміністративні (інструктаж, нормування, різні розпорядчі акти. Усі регламентуючі чи адміністративні акти підлягають обов'язковому виконанню);
- соціально-психологічні (анкетування, інтерв'ю, тестування, використання різноманітних соціометричних методик, методи впливу на педагогічних працівників).

Використання таких методів сприятиме підвищенню рівня усвідомлення сформованості громадської думки, рівня задоволення роботою [104, с. 283].

Натомість науковець С. Крисюк виокремлює такі методи управління освітою:

- методи прямого впливу (вплив суб'єкта управління на поведінкові характеристики керованих);
- методи непрямого управлінського впливу (вплив суб'єкта управління на інтереси об'єкта).

Також, вчений поділяє методи керівництва освітою на такі групи: методи організаційного впливу (адміністрування) і методи стимулювання (матеріального, соціального, морального).

Вважаємо, що наведені вище методи сприяють реалізації контрольно-наглядової функції держави. Проте, зауважимо, що при перевірці закладів дошкільної освіти варто не обмежуватися описаними методами, а постійно впроваджувати нові методи роботи, що сприятимуть реалізації однієї з основних функцій держави.

У наукових доробках В. Кременя, а саме в «Енциклопедії освіти» [45] зазначено, що контроль в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти буде ефективним лише тоді, коли уповноважений орган управління освітою чітко наперед визначить специфіку роботи об'єкту управління, виділить основну інформацію для прийняття управлінського рішення та окреслить механізми реалізації даного рішення, корекцію подій, що відхиляються [45, с. 944].

У науковій літературі державний контроль розглядається як функція державного управління, що спрямована на встановлення відповідності реального стану справ в закладі дошкільної освіти, діяльності його підрозділів, співробітників вимогам нормативних правових актів, норм, стандартів, локальних актів, прийнятих управлінських рішень. Метою такого контролю є діагностування, надання інформації про стан об'єкта, а також спонукання до активної творчої діяльності, попередження негативних тенденцій. Змістом державного контролю є вивчення стану справ об'єкту, використання державних програм, перевірка виконання нормативних актів [228, с. 103].

Система (Додаток Б) і модель (Додаток В) контролю в ЗДО є невід'ємною, органічною частиною управлінського циклу, що передбачає отримання інформації про результативність проведеної роботи [103, с. 529]. При цьому директор повинен уміти прогнозувати шляхи розвитку ЗДО, ставити мету на майбутнє. Це можливо тільки під час оперативного отримання та аналізу інформації про соціально-педагогічну та демографічну ситуацію в мікрорайоні, а також про роботу працівників ЗДО. Контроль застосовується під час відстеження об'єкта, що перебуває в стані стабільного функціонування [228, с. 103].

Як і будь-яка структурна одиниця системи державного управління, державний контроль потребує певних принципів, які будуть спрямовувати роботу в правильне русло і забезпечуватимуть ефективне управління діяльністю закладів дошкільної освіти. Принципами державного контролю є закономірності, відносини, узаємозв'язки, керівні засади, на яких ґрунтуються його організація та здійснення, які можуть бути сформульовані в певні правила. [112, с. 37; 119].

Розглянемо принципи контролю, яких має дотримуватися директор закладу дошкільної освіти, задля провадження успішної управлінської

діяльності. Так, до основних принципів контролю, на які має опиратися в своїй роботі директор, відносять [188, с. 83–85]:

– принцип позитивних моральних орієнтирів (полягає в позитивному погляді директора на діяльність педагогів, ставленні до них як до самостійних суб'єктів, які здатні діяти за власним вибором, бажаннями, переконаннями, з урахуванням отриманих психолого-педагогічних знань та досвіду);

– принцип особистісно-диференційованого підходу та довіри (основне завдання – підтримка намагань педагогічних працівників до самореалізації, віра у їхні можливості);

– принцип самоактуалізації, творчості та успіху педагога (має базуватися на знаннях директора про те, що в кожній людині існує потреба в актуалізації своїх інтелектуальних, комунікативних, художніх і фізичних здібностей);

– принцип законності (директор має керуватися принципами законодавства, що визначають його повноваження, порядок прийняття відповідних управлінських рішень, вимоги щодо заходів, які він має розробляти для забезпечення ефективної реалізації управлінських рішень, раціонального використання трудових ресурсів);

– принцип об'єктивності (означає, що оцінювання результатів освітньої діяльності педагогічного працівника повинно відповідати дійсності та відбуватися незалежно від методів і засобів контролювання та того, хто здійснює контроль із певного питання (директор, вихователь-методист);

– принцип своєчасності (полягає у вчасній та коректній перевірці діяльності педагогічного персоналу та співставленні висновків попередніх перевірок із нинішніми);

– принцип транспарентності та зворотного зв'язку (право педагогічних працівників бачити повну інформацію щодо механізму формування і реалізації на них управлінського впливу);

– принцип економічності (контроль має відповідати потребам і можливостям усіх осіб, хто взаємодіє з системою контролю, і хто її реалізує);

– принцип гнучкості (полягає в тому, що директор повинен уміти пристосуватися до змін, відчувати актуальність питань, що виникають у діяльності ЗДО);

– принцип дієвості, комплексності (для директора важливіше проаналізувати характер і причини відхилень від норми, з'ясувати реальний вплив конкретної педагогічної практики на особистісне зростання дошкільника і на цій основі порадити, у який спосіб краще поліпшити справу, попередити помилки і самому взяти участь у виправленні та подоланні недоліків);

– принцип методичної підтримки і допомоги, психологічного супроводу (створення найкращих умов для цілеспрямованого особистісного і професійного розвитку кожного педагогічного працівника, збагачення його знаннями і досвідом, керівництво цим процесом у злагоді з потребами внутрішніх сил, ураховуючи його професійні та особистісні позиції й інтереси);

– принцип професійної компетентності (усі педагогічні працівники ЗДО повинні мати достатній і високий рівень професійної підготовки) [189, с. 82–85].

Як бачимо, кожен директор закладу дошкільної освіти повинен намагатися дотримуватися зазначених принципів здійснення контролю для ефективного керівництва закладом дошкільної освіти, зокрема педагогічними працівниками. Дані принципи, на нашу думку, є об'єктивними та раціональними для використання.

Зупинимося детальніше на принципах державного контролю в управлінні закладами дошкільної освіти (даний контроль здійснюють МОНУ, центральні органи виконавчої влади, Державна інспекція навчальних закладів, районні державні адміністрації та підпорядковані їм органи управління освітою, органи місцевого самоврядування).

Базуючись на результатах наукового пошуку учених ми обстоюємо виділені ним принципи державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти:

– стратегічна спрямованість контролю (основні зусилля педагогів, контрольованих і контролюючих, повинні бути зосереджені на головних

напрямах удосконалення й оновлення освітнього процесу, що пов’язані з річними завданнями);

– цільова, предметна, персональна і тимчасова визначеність контролю (діяльність його суб’єктів буде здійснюватися успішно, якщо будуть точно визначені: а) мета і завдання контролю; б) предмет контролю; в) склад контролюючої і контрольованої груп; г) терміни контролю);

– системність контролю (розгляд освітнього процесу як цілісної системи, а об’єкт контролюючої діяльності як невід’ємну частину даної системи);

– демократичність і толерантність (передбачає зміщення центру ваги з адміністративного контролю, здійснюваного переважно єдиноначальної, на колективні форми контрольної діяльності, розподіл прав, повноважень і відповідальності між усіма учасниками процесу управління, його децентралізацію);

– об’єктивність (інформація, що отримана в результаті цілеспрямованих спостережень і як підсумок продуманої системи контролю, повинна бути реальною і об’єктивною);

– сприяння позитивного результату здійснюваної перевірки (основне призначення контролю полягає в тому, щоб сприяти створенню позитивних результатів в освітньому процесі, підвищення якості, поліпшення діяльності всього педагогічного колективу і кожного педагога окремо).

Алгоритмізуючи процес державного контролю в управлінні закладами дошкільної освіти академік М. Фіцула [218] виокремлює наступні принципи державного контролю:

– принцип державотворення – урахування спрямованості закладу на утвердження та розвиток державності України;

– принцип наукового підходу – урахування під час здійснення контролю організації освітнього процесу (досягнень педагогіки, психології, фізіології, гігієни та інших наук);

– принцип цілеспрямованого підходу – встановлення чітких перспектив та вирішення конкретних завдань;

– принцип компетентнісного підходу – урахування рівня професійної підготовки педагогічних працівників;

– принцип оптимізації – урахування відповідних умов для провадження педагогічними працівникам ефективної професійної діяльності;

– принцип неупередженості в оцінюванні виконання працівниками закладу дошкільної освіти своїх обов'язків (систематичність контролю, об'єктивна оцінка, транспарентність);

– принцип єдності колективної та персональної відповідальності – директор несе повну відповідальність за діяльність ЗДО перед державними органами, проте при вирішенні вагомих питань має враховувати думку членів колективу, якщо вона не суперечить законам України [218, с. 395–396].

Узагальнюючи зазначене вище, виокремимо ще невелику низку принципів державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти:

- принцип автономії та самоврядування (збагачує масштаб управлінських, науково-методичних та організаційних питань, що піднімаються на рівні закладу дошкільної освіти) [25, с. 158];
- принцип поєднання зовнішнього і внутрішнього контролю (характеризується контролем не тільки з боку держави, а й збоку керівництва ЗДО);
- принцип соціальної детермінації контролю (вимагає від органів управління покладатися на ті положення, правила, завдання, які характерні для конкретного історичного періоду) [98, с. 171];
- принцип зворотного зв'язку (повинен прослідковуватися взаємозв'язок системи «держава – керівництво ЗДО (директор) – персонал ЗДО», таким чином контролюючим органам дається більше інформації про той чи інший ЗДО);
- принцип наступності і перспективності (передбачає аналіз минулих здобутків ЗДО та його педагогічних працівників);

- науковість контролю (базується на науці психології, характеризується використанням різних методик по згуртуванню колективу, коригуванню керівних дій і т. д.) [98, с. 171–172];
- професійність суб'єктів контролю (передбачає високу фахову підготовку педагогічного колективу ЗДО);
- принцип невтручання органу державного контролю в статутну діяльність об'єкта, якщо вона здійснюється в межах закону, забезпечує дотримання прав та інтересів об'єкта контролю;
- обмін досвідом суб'єктами контролю, у тому числі й на міжнародному рівні;
- принцип плановості;
- принцип незалежності (характеризується тим, що суб'єкт та об'єкт контролю повністю незалежні та захищені одне від одного) [87, с. 225–227];

Узагальнюючи зазначене вище, варто зауважити, що використання та впровадження принципів державного контролю в систему дошкільної освіти сприятиме якісній роботі закладів дошкільної освіти, що має відповідати прогнозованим цілям, узгодженими з державними вимогами й стандартами, а також потребам та очікуванням суб'єктів освітнього процесу (дітей, педагогів, батьків) [239, с. 10].

Слід зауважити, що описані вище принципи державного контролю являють собою цілісну систему, де кожен новий принцип не може існувати без іншого. Принципи державного контролю в управлінні закладом дошкільної освіти носять об'єктивний характер та мають підкріплюватися ефективною роботою досвідчених фахівців із даної галузі.

Організація контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти чітко визначена законодавчими документами, у яких прописані й її завдання та особливості діяльності. На нашу думку, такий чіткий перелік завдань, обов'язків і осіб, які провадять цю діяльність і гарантує ефективний контроль, який, у свою чергу, забезпечує гармонійний розвиток, виховання та безпеку для дітей.

Варто наголосити, що головним завданням системи управління дошкільною освітою є контроль за якістю надання освітніх послуг закладом дошкільної освіти, що передбачає покращення ефективності роботи сучасного закладу дошкільної освіти на основі забезпечення матеріального благополуччя, фінансової стабільності та створення сукупності ефективних умов контролю в управлінні діяльністю ЗДО [239, с. 11].

Для нашого дослідження важливим є наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти», що було затверджено у січні 2020 року. В наказі врегульовано механізм підготовки та проведення моніторингу якості освіти, в тому числі і дошкільної, визначено його мету, принципи, об'єкти, суб'єкти, види тощо. Відтак, суб'єктами моніторингу якості дошкільної освіти виступають Міністерство освіти і науки України, Державна служба якості освіти України, її територіальні органи, наукові організації, наукові, науково-методичні установи, інші установи, які належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України, заклади освіти, їх засновники або уповноважені ними особи, інші юридичні особи, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності [174].

Відтак, у порядку зазначено, що моніторинг проводиться задля виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в Україні, на окремих її територіях [174]. Про необхідність проведення моніторингових досліджень якості дошкільної освіти також вказано у відповідних нормативно-правових документах, а саме: Закон України «Про дошкільну освіту»; Указ Президента України від 04.7.2005 р. № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти і Україні»; Указ Президента України від 20.03.2008 № 244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні»; Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.04.2008 р. № 309 «Про проведення моніторингу стану дошкільної освіти»; Указ Президента України від 30.09.2010 р. № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні»; Постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2011 р. № 1283 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти»;

Постанова Кабінету Міністрів від 14.12.2-11 № 1283 «Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти»; Наказ МОН України від 17.06.2013 №772 «Про затвердження орієнтовних критеріїв оцінювання діяльності дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів»; Додаток 1 до наказу МОН №772 від 17.06.2013 «Орієнтовні критерії оцінювання діяльності дошкільних навчальних закладів»; Наказ МОН України від 03.11.2014 № 1255 «Про утворення робочої групи з розроблення критеріїв визначення рівня розвитку дитини за Базовим компонентом дошкільної освіти та інструментарію їх практичного застосування».

Вважаємо, що моніторинг, як форма державного контролю, є обов'язковим комплексом оцінювання роботи ЗДО та спрямування його діяльності до розвитку та підвищення якості освітніх послуг. Впровадження моніторингу в практику ЗДО передбачає попереднє визначення дієвих методів та форм роботи (безпосереднє або опосередковане одержання інформації від учасників дослідження, одержання інформації без залучення учасників дослідження [174), що будуть сприяти досягненню цілей.

Під час нашого дослідження з'ясовано, що нині постає необхідність проведення моніторингу якості дошкільної освіти, адже така процедура дозволяє проаналізувати досягнення та результативність освітнього процесу відповідно до державних стандартів, сприяє підвищенню професійної компетентності педагогічних працівників, передбачає можливості процвітання ЗДО та підіймає його імідж [207, с. 116].

Відмітною ознакою цього етапу стає затверджений Наказ Державної служби якості освіти України «Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти» [111], у якому визначено чіткі принципи управління якістю, які слугують основою для формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; схарактеризовано етапи формування внутрішньої системи (визначення компонентів внутрішньої системи, забезпечення функціонування компонентів внутрішньої системи, самооцінювання освітніх і управлінських процесів ЗДО

для їх подальшого вдосконалення); визначено компоненти внутрішньої системи тощо. Окремим пунктом є «Самооцінювання», де внутрішній контроль схарактеризовано як важливу складову дієвості внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Закцентовано увагу на тому, що директор ЗДО має регулярно здійснювати внутрішній контроль та оцінювати виконання дієвість внутрішньої системи.

Відповідно до «Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти» самооцінювання має здійснюватися щорічно, а інформацією, яка потребує системному аналізу можуть бути результати внутрішніх моніторингів освітніх і управлінських процесів ЗДО, а також зовнішніх моніторингів, проведених органами управління у сфері освіти, міжнародними установами, громадськими організаціями тощо.

Результати самооцінювання освітніх і управлінських процесів ЗДО, які заначено в рекомендаціях, мають бути розглянуті на засіданні педагогічної ради та обговорені з представниками батьківської громади [114].

В ході опрацювання інформативних джерел було встановлено, що система управління дошкільною освітою напряму залежить від змін у владі та інтересів політичних груп, які змагаються за цю владу чи за її (пере)розподіл. Зокрема, зміни в Конституції та постійне змагання між гілками влади, виборчі кампанії були і лишаються чинниками, що дестабілізують систему управління дошкільною освітою [63, с. 10].

У цьому контексті гостро постає проблема не тільки підтримки діяльності дошкільної освіти, а й відновлення в ряді регіонів держави її позитивних надбань. У зв’язку з цим значно зростає роль такого управління та контролю в галузі освіти, яке б ураховувало нові соціально-економічні реалії суспільства [148, с. 1].

На центральному рівні, згідно з Законом України «Про дошкільну освіту» (редакція 2019), управління галуззю здійснюють центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти;

центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти; інші центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані заклади дошкільної освіти; органи місцевого самоврядування [157].

За формування державної політики в освіті відповідальний Кабінет міністрів, який визначає перспективи і пріоритети розвитку галузі, установлює державні стандарти освіти, визначає мінімальні нормативи матеріально-технічного й фінансового забезпечення освітніх закладів, виконує регулятивні функції у сфері нормативно-правового і методичного забезпечення навчальних закладів, державного замовлення у сфері підготовки кадрів, умов прийому до ЗДО, формування положень про різні типи ЗДО [63, с. 10].

Організаційно-структурна схема контролю в управлінні діяльністю ЗДО різних типів і форм власності розпочинається саме з Кабінету Міністрів України, якому підпорядковуються всі інші вертикальні та горизонтальні відомства України (Додаток Г).

Міністерство освіти і науки України (МОН) є центральним органом виконавчої влади, який відповідає за реалізацію державної політики у сфері освіти. У Законі України «Про освіту» визначено 17 сфер компетенцій / відповідальності МОНУ, в яких прописані також контрольно-наглядові компетенції (дотримання законодавства закладами освіти, перевірки освітньої та господарчої діяльності, матеріально-технічний стан і якість навчально-методичного та кадрового забезпечення, інспектування закладів освіти); регулятивно-контрольні компетенції (акредитація та ліцензування закладів освіти, атестація кадрів); аналітично-моніторингові (аналіз і вивчення діяльності закладів освіти та органів управління освітою) та координаційно-управлінські компетенції; окремо виділено компетенції, що стосуються безпосередньо керівництва ЗДО [63, с. 10].

Аналіз історіографічних джерел з проблеми становлення й розвитку державного контролю в управлінні закладами дошкільної освіти в Україні початку XXI століття дозволяє нам визначити етапи та знаменні дати в історії становлення державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО в Україні:

перший етап (2001–2002 рр.) – відродження дошкільної освіти як такої, що надає свої права та визначає певні обов'язки, утвердження безпосереднього державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО різних типів і форм власності (затверджено наказ про порядок державної атестації);

другий етап (2003–2009 рр.) – період посиленої уваги до розвитку управління в галузі дошкільної освіти;

третій етап (2010–2016 рр.) – оптимізація, узагальнення, пошук нових ідей, посилення розвитку системи управління та державного контролю за закладами дошкільної освіти;

четвертий етап (2017–2020 рр.) – модернізація системи дошкільної освіти та державного контролю (нагляду) за її діяльністю.

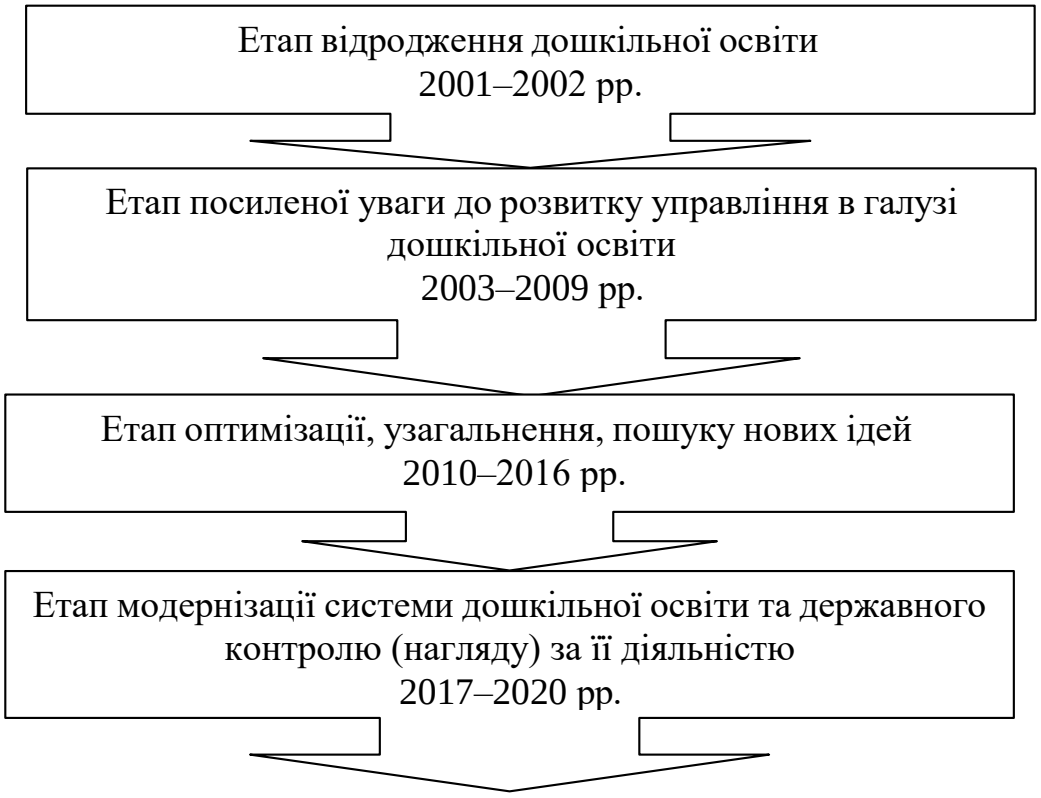

Рис. 2.1. Етапи розвитку державного контролю в управлінні дошкільною освітою в Україні початку XXI століття

Проведений у ході дослідження огляд і вивчення інформативних джерел і наказів МОНУ дозволяє стверджувати, що розвиток державного контролю в

управлінні ЗДО в Україні припадає на початок нового тисячоліття й триває до нині. Починаючи саме з 2001 року органи державної влади посилюють увагу до освітньої діяльності ЗДО і безпосередньо контролюють їхню роботу. Процес державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти України пройшов ряд випробувань і на початку XXI століття утвердився як закономірна невід'ємна одиниця освітнього процесу без якої не можуть провадити діяльність заклади дошкільної освіти [201, с. 137].

Вважаємо, що контроль буде ефективним лише тоді, коли уповноважені члени органів управління освітою при перевірці діяльності закладів дошкільної освіти чітко будуть дотримуватися правил, нормативних актів, законів, положень, алгоритму дій, принципів.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що діяльність сучасного закладу дошкільної освіти має бути зорієнтована на особистість дитини, а для того, щоб ця діяльність набувала прогресивного характеру, органи державної влади мають систематично контролювати діяльність ЗДО, аналізуючи, таким чином, стан системи дошкільної освіти. Не менш важливим є внутрішній контроль, за допомогою якого також легко можна відстежити рівень надання освітніх послуг в закладі дошкільної освіти та попередньо підготуватися до зовнішнього контролю.

2.2. Специфіка державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти в країнах зарубіжжя

Дошкільна освіта є обов'язковою складовою системи безперервної освіти. Дошкільне виховання – органічна частина, що спрямована забезпечити різнобічний розвиток особистості дитини-дошкільника, спираючись на дитячі задатки, здібності, індивідуальні особливості [229, с. 62]. Тому, дошкільна освіта є важливою ланкою освіти у розвитку, навчанні й вихованні дітей, а її надбання – неоціненним внеском у суспільне буття [88]. Це підтверджено Законом

України «Про дошкільну освіту» та коментарем до «Базового компонента дошкільної освіти в Україні», у яких дошкільна освіта визначається як одна з перших ланок культурного та соціального розвитку дитини [84, с. 8–9].

Нині, українське суспільство та держава, зокрема, планомірно переходять до європейського освітнього простору, де існує широкий спектр апробованого досвіду, який може бути цінним для закладів освіти в Україні. Доречно зазначити, що в сучасних умовах життя зростає роль громадських організацій, органів місцевого самоврядування, асоціацій батьків тощо [91, с. 99]. Зокрема, сьогодні розвиток державного управління освітою характеризується розширенням прав і можливостей суспільства шляхом децентралізації та шляхом створення територіальних громад. Нині, територіальні громади є основою місцевого самоврядування в Україні. Питання об'єднання територіальних громад є новою формою політики місцевого та регіонального розвитку, що є особливо актуальним для місцевого самоврядування та процесу децентралізації влади. Необхідність створення територіальних громад є покликанням нашого часу.

У цьому контексті варто наголосити на тому, що поступово утверджується нова система управління – державно-громадська, що передбачає врахування громадської думки [124, с. 20; 187].

Питання державно-громадського управління освітою стало об'єктом для студіювання видатних науковців, а саме: Л. Гаєвська, В. Гамаюнов, Я. Гречка, Л. Грицяк, Г. Єльникова, Л. Калініна, О. Михайленко, В. Новак, Л. Паращенко, Л. Юрчук та інші.

Цінним для нашого дослідження є досвід зарубіжних дослідників, роботи яких присвячено аналізу процесів залучення громадськості до управління освітою: Е. Ахо, Дж. Геррард, Б. Гурне, Р. Джонс, Е. Маркс, К. Моррісон та інші.

Принагідно зазначимо, що державно-громадське управління освітою – це симбіоз державного та громадського управління, де пріоритетом виступає врахування думки громади [33, с. 27].

Як зазначає Я. Гречка «державно-громадське управління освітою є цілеспрямованим процесом, що включає в свою діяльність громаду, що спрямовано на надання автономії закладам освіти» [33].

Державно-громадське управління дошкільною освітою передбачає залучення до процесу управління батьків, педагогів, членів громадських організацій, бізнесменів [235, с. 173].

В контексті досліджуваного феномену варто закцентувати увагу на тому, що при центральних органах влади України свою діяльність здійснюють громадські ради з питань дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої освіти та громадські колегії. При закладах освіти створено «раду навчального закладу» членами якої є батьки та активні громадяни, що намагаються покращити якість освітньої системи [235, с. 173].

У зарубіжній практиці накопичено значний досвід із питання, яке нами досліджується. Зупинимося детально на міжнародному досвіді державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти. Вважаємо, що аналіз міжнародного досвіду стане цінним для впровадження кращого досвіду зарубіжних країн у систему державно-громадського управління дошкільною освітою України [206, с. 49–54].

В ході аналізу інформативних джерел з’ясовано, що переважно, у країнах зарубіжжя управління дошкільною освітою здійснюється на центральному, регіональному та місцевому рівнях. Зокрема, у Франції спостерігається суттєве реформування функціональних можливостей місцевих органів влади, а саме перехід від оперативного управління до стратегічного перспективного управління (планування, оцінювання, розроблення планів та програм, інформування громадськості про результати, отримання зворотного зв’язку). Такий процес пояснюється урахуванням потреб суспільства країни [275, с. 2–16]. Державно-громадське управління французького закладу дошкільної освіти реалізується через співпрацію з сім’ями дітей дошкільного віку, створення асоціацій батьків, які мають вступати в офіційні відносини з державою [89, с. 9–13]. Децентралізація системи освіти Франції передбачає зменшення державного

контролю й розширення участі представників громадськості. Державно-громадське управління у Франції визначається, насамперед, тим, що до процесу управління освітою залучається громадськість [235, с. 176].

Взагалі, у Франції відповідальність за дошкільну освіту розподілена між Міністерством соціальних справ та охорони здоров'я, сім'ї та інвалідів (Ministère des Affaires sociales et de la Santé), Міністерством національної освіти (Ministère de l'Éducation nationale), Національним фондом допомоги сім'ям, департаментами та муніципалітетами (комуни). Ліцензування закладів дошкільної освіти здійснює Агенсво з захисту матері та дитини (Protection Maternelle et Infantile або PMI), акредитує ЗДО Франції національний уряд у співпраці з місцевою владою, моніторинг якості дошкільної освіти здійснюється на національному рівні. Для перевірки та самооцінки якості освітніх послуг у Франції створено інспекторські служби, основним завданням яких є аналіз відповідності установи згідно норм, моніторинг якості персоналу, можливості професійного розвитку та характеристика якості матеріалів, які використовуються в освітньому процесі. В процесі інспекції інспектори використовують наступні методи роботи: спостереження, контрольні зрізи, інтерв'ю, опитування та аналіз документації закладу. Під час проведення інспекторської перевірки, досить вагомою є співпраця інспекторів з батьками дітей дошкільного віку, яка проходить у вигляді батьківських опитувань, що використовуються для інформування уповноважених осіб про рівень якості дошкільної освіти.

Державно-громадське управління розвитком дошкільної освіти у Франції скоординовано в «колективах дитячих ясел», які розташовані в центрах, що підпордковуються муніципалітетам, департаментам або некомерційним організаціям. «Колективи дитячих ясел» – це батьківські кооперативи, які систематично залучаються до повсякденної діяльності ЗДО Франції.

У Франції створено так звані «комуни» – громадські об'єднання, які відповідають за фінансування, будівництво, обслуговування будівель ЗДО та, власне, матеріальні витрати (écoles maternelles). Окрім цих вимог, такі громадські

об’єднання відіграють важливу роль для субсидіювання та функціонування їдалень для дітей. На місцевому рівні у Франції є координатори раннього дитинства, які працюють у комунах для полегшення зв’язків між службами та надають підтримку окремим службам [270, с. 9–12; 258].

Цікавим для нашого дослідження є досвід державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти Республіки Польща. Переважно, у Республіці Польща, дослідженнями у галузі дошкільної освіти займаються Університети та громадські організації, зокрема «Фонд розвитку дітей»; дослідницький інститут освіти проводить міждисциплінарні проєкти щодо функціонування та ефективності системи освіти в Польщі. В інституті є розділ, присвячений дошкільній освіті, де дослідження зосереджені на наступності та перспективності дошкільної та початкової [263].

Варто зауважити, що у Польщі 16 провінцій (або регіонів), майже 400 повітів і понад 2400 муніципалітетів (або місцевих органів влади). Більшість великих міст одночасно є повітами і муніципалітетами. У кожного рівня уряду є різні сфери відповідальності:

- регіональний орган управління освітою контролює всі школи в регіоні, включаючи ЗВО, включаючи проведення інспекцій, і реалізує національну політику в галузі освіти;
- повіти несуть відповідальність за управління середніми школами, в тому числі професійно-технічними школами, і школами для дітей з особливими потребами;
- муніципалітети здійснюють управління закладами дошкільної освіти та спостерігають за приміщеннями, вирішують, коли відкривати і закривати ЗДО, встановлюють бюджети, наймають і звільняють директорів, а також визначають укомплектування ЗДО персоналом.

Також, слід зазначити, що функцію управління закладами дошкільної освіти в Польщі покладено ще й на місцевим громадам, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету. Основним принципом роботи місцевих громад (комун) є принцип доступності – забезпечення можливості отримання

дошкільної освіти для дітей. Цей принцип, головним чином, реалізується шляхом управління установами місцевого самоврядування контролем діяльності закладів дошкільної освіти. Місцеві громади, також мають організовувати безкоштовний транспорт для дітей, які проживають далеко від ЗДО [263, с. 122].

Також, варто конкретизувати, що державне управління системою дошкільної освіти в Польщі, як зазначає Я. Гречка, здійснюють: міністр освіти, куратори освіти, керівники закладів освіти. На керівників закладів освіти покладено функцію внутрішнього контролю. Досить широке коло повноважень покладено на органи місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування Польщі включає в себе ради воєводств та повітів, основною функцією яких є задоволення потреб місцевої громади в галузі дошкільної освіти. Внутрішній контроль та управління діяльністю ЗДО здійснюють громадські та колегіальні органи управління, до складу яких входять батьківські ради та органи самоврядування [34].

У Польщі функціонує «Закон про освіту», в якому є розділ «Громадські органи у системі освіти», що дає можливість функціюванню Державній раді освіти, освітній раді, раді школи, раді батьків, учнівському самоврядуванню [35, с. 294–303]

Заслуговує на увагу досвід Республіки Руанда, країни в східній Африці, де Міністерство освіти розробило конкретну політичну систему щодо догляду за дитиною її освіту (2011 р.), яку у 2014 році було вдосконалено Міністерством гендерної політики та підтримки сім'ї. Зокрема, було закцентовано увагу на розширенні «підрозділів» уповноважених органів управління дошкільною освітою та громадянському суспільстві як носієві обов'язків щодо виховання та навчання дітей. Наприклад, у стратегічному плані Міністерства освіти на 2018/19-2024/25 рр. зазначено, що «підрозділи» та села, в яких знаходяться ЗДО, відповідають за оцінку та визначення пріоритетів освітніх потреб, мобілізацію громади, зміцнення суспільства та солідарність між членами спільноти. До функціональних обов'язків «підрозділів» включено будівництво, утримання ЗДО шляхом залучення громадськості, збирання внесків з громади, підвищення

обізнаності батьків про необхідність отримання дітьми дошкільної освіти, моніторинг якості дошкільної освіти. Функцію управління закладами дошкільної освіти виконує так звана «адміністративна «одиниця» [256, с. 20].

В Об'єднаній Республіці Танзанія розгорнута широка кампанія щодо загального розвитку дитини, що охоплює освіту, охорону здоров'я, харчування, соціальну сферу та захист дітей. В Об'єднаній Республіці Танзанія існують Міністерство розвитку громад, ґендерів та дітей, що має координаційні центри, які включають в себе такі структурні підрозділи, як: освіта, професійна підготовка, фінанси, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та Офіс прем'єр –міністра, який займається регіональним та місцевим самоврядуванням. Існує також національний керівний комітет, національний технічний комітет та національний секретаріат з питань розвитку дитини, які тісно співпрацюють з громадськістю [256, с. 21].

У Бельгії, державне управління системою дошкільної освіти, відповідальність за освіту, добробут та культуру покладаються на громади. Оскільки Бельгія децентралізувала багато аспектів управління, з 1980-х років громади відповідають за всі питання, що стосуються освіти, добробуту та культури. Це означає, що контроль за діяльністю ЗДО у Бельгії знаходиться під егідою фламандської спільноти (приблизно шість мільйонів мешканців), французької громади (приблизно чотири мільйони жителів) та (невеликої) німецької громади (приблизно 70 тисяч жителів). Цікавою є форма контролю за системою дошкільної освіти, яку використовують у Бельгії, а саме урядове агентство Kind en Gezin впровадило інструмент самоспостереження, моніторингу та залучення громад до перевірки якості дошкільної освіти. Таку форму контролю використовують приватні та державні ЗДО Бельгії. Досить велику увагу приділено кваліфікації персоналу закладів дошкільної освіти. Якість дошкільної освіти є пріоритетним завданням уряду Бельгії, що прослідковується із виданих наказазів. До прикладу, рішення уряду від 3 квітня 1999 р. (Переглянуте у 2004 р.) вимагає, щоб кожне відділення з догляду за дитиною (державне чи приватне, включаючи сімейні заклади) розробляло разом

із сім’ями педагогічну програму, в якій мають бути визначені основні педагогічні настанови. Бельгійці важають, що основним критерієм якості (désubstantialisée) дошкільної освіти є множинна участь небайдужих громадян, в даному випадку батьків, у діяльності ЗДО. Відповідно до нового законодавства, з 2001 р. функції тих, хто відповідає за контроль, глибоко змінилися та переорієнтуалися на консультативний супровід керівництва з педагогічних питань. У Бельгії вважають, що поєднання контролю та супроводу, розуміння усіх норм виглядає більш виразно, а контроль менш ієрархічним [276, с. 412–415].

Державно-громадське управління розвитком дошкільної освіти у Великобританії характеризується процесом демократизації управління освітою та поєднується з підвищеною увагою держави до моніторингу, якості освіти, демократизації оцінювання. У Великобританії функціонує Агентство з забезпечення якості освіти (QAA), яке готує нормативні документи для інспекторів для оцінки кваліфікації педагогів, забезпечуючи таким чином високий рівень останніх. Департаментом освіти Великобританії моніторинг встановлено обов’язковим для усіх навчальних закладів (перевірка державних закладів проводиться кожні 6 років, приватні – кожні три роки). У Великобританії існують такі автономні органи, як: асоціації, ради, комітети, установи, які є спеціалізованими органами-агентами, що здійснюють непрямий державний контроль; у всіх регіонах діють комісії з питань рівності, загальні педагогічні ради [262, с. 80–85]. Варто зауважити, що у Великобританії функціонує положення «Про батьківське право», згідно якого батьки впливають на розвиток освіти, здійснюють контроль за умовами навчання дітей.

Цікавим також є досвід Литви, де головим напрямом децентралізації управління освітою виступає «демократизація діяльності органів влади; розвиток самоврядних асоціацій усіх учасників педагогічних відносин чи секторів академічної спільноти (професійних асоціацій педагогів, органів учнівського й батьківського самоврядування всіх рівнів); залучення до управління освітою представників громадськості, безпосередньо не пов’язаних з

освітніми правовідносинами, насамперед, роботодавців» [67, с. 58]. У Литві визначено конкретні органи громадсько-державного управління: органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування; органи самоуправління, що представляють усі сектори академічної спільноти; інші суб'єкти, які безпосередньо не вступають в освітні правовідносини [67, с. 68].

В Литві існують інституції самоврядування (savivaldybe) до складу яких відносять: виборний представницький орган – Рада самоврядування; виконавчий орган – директор адміністрації самоврядування, його заступники; орган контролю – контролер самоврядування.

Варто зауважити, що для оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти України цінним став досвід Сполучених Штатів Америки (США) – ECERS-3 (Early Childhood Environment Rating Scale), що вперше було створено саме у США у 1980 р. (автори Тельма Хармс та Річарда М. Кліфорд). ECERS-3: шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, що являє собою інструмент, призначений для оцінки загальної якості програм для дітей дошкільного віку [267].

Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти ECERS-3 є зарубіжною методикою оцінювання освітнього середовища ЗДО, що включає в себе: 6 підшкал (предметно-просторове середовище, догляд та піклування за дітьми, мовлення та грамотність, види пізнавальної діяльності, взаємодія, структурування програми), 35 параметрів (Додаток Д), 468 індикаторів. Кожен із параметрів оцінюється від 1 (незадовільно) до 7 (відмінно), відповідно до індикаторів. Середній бал за підшкалою обчислюється відповідно до оцінок параметрів.

В Україні реалізацією вищезгаданої методики займається Український інститут розвитку освіти у партнерстві з Командою підтримки реформ МОН, Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» та за підтримки ЮНІСЕФ в Україні. Відповідно до наказів МОН України «Про організацію та проведення у 2020 році моніторингового дослідження якості дошкільної освіти з використанням міжнародної методики ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale)» [265]

та «Про затвердження календарного плану організації та проведення дослідження якості дошкільної освіти з використанням методики Early Childhood Environment Rating Scale (ECERS)» [258] було запроваджено організацію та поширення методики ECERS-3 до департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій.

Вповадження методики в українські ЗДО поки відбувається у вигляді пілотного дослідження, що триватиме впродовж 2020-2021 рр. В процесі пілотного дослідження здійснюється відбір та навчання експертів, які будуть безпосередньо впроваджувати методику в дію. Слід зауважити, що експерти мають пройти валідизацію сертифікованими тренерами Інституту ERSI (США) та зможуть готувати регіональних експертів для впровадження ECERS-3 в ЗДО.

В контексті вищесказаного, варто зауважити, що шкали ECERS-3 можуть бути використані на різних рівнях управління:

- закладом дошкільної освіти для рефлексії і визначення подальших цілей щодо поліпшення якості освіти;
- керівниками для проведення досліджень і прийняття управлінських рішень;
- різними інституціями незалежної оцінки якості освіти (МОН та ін.) для експертизи і моніторингу якості дошкільної освіти в Україні загалом [18].

Отож, європейські інтеграційні процеси висвітлюють нові вимоги до системи функціонування національної системи державно-громадського управління, що має стати ефективним та дієвим засобом державно-громадського управління освітою України та сприяти відкритості, прозорості у розвитку суспільних відносин тощо.

У свою чергу, спираючись на вивчення досвіду зарубіжних країн, можемо зробити висновок, що розвиток державно-громадського управління дошкільною освітою має базуватися на одночасно якісному вдосконаленні усіх аспектів, пов’язаних з цією сферою. Перш за все, мова йде про вдосконалення законодавчого регулювання як про головну умову ефективності.

Перелік запитань та завдань для самоперевірки

1. Які сучасні парадигми державного контролю в управлінні діяльністю вітчизняних закладів дошкільної освіти України?

2. Які основні принципи державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти України?

3. Які основні функції державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти України?

4. Які основні види державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти України?

5. Які органи здійснюють державний контроль в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти України?

6. Які основні моделі державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти в країнах зарубіжжя?

7. Які особливості державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти в країнах зарубіжжя?

8. Які основні тенденції розвитку державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти в країнах зарубіжжя?

9. Проаналізуйте нормативно-правову базу державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти України.

10. Складіть порівняльну таблицю сучасних парадигм державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти України.

11. Наведіть приклади заходів державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти України.

12. Проаналізуйте нормативно-правову базу державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти в країнах зарубіжжя.

13. Складіть порівняльну таблицю моделей державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти в країнах зарубіжжя.

14. Наведіть приклади форм і методів державно-громадського управління розвитком дошкільної освіти в країнах зарубіжжя.

ВИСНОВКИ

Дослідження присвячено аналізу та обґрунтуванню теоретичних і методичних засад проблеми державного контролю в управлінні діяльністю закладами дошкільної освіти України (друга половина ХХ – початку ХХІ століття). Результати наукового пошуку доводять факт ефективності виконання сформульованих завдань, досягнення мети і слугують підґрунтям для концептуальних висновків.

На підставі теоретичного опрацювання проблеми державного контролю в управлінні діяльністю закладами дошкільно освіти України (друга половина ХХ) розкрито стан розроблення окресленої проблеми у вітчизняній теорії та практиці управління освітою, виявлено витоки проблеми державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти, схарактеризовано закономірності здійснення в Україні впродовж другої половини ХХ ст.

Конкретизовано теоретико-методологічні засади проведеного історико-педагогічного дослідження, в основу яких покладено системно-хронологічний, парадигмальний, регіональний, джерелознавчий та історіографічний підходи, що є фундаментальнми класичними підходами сучасного наукового пізнання та дають змогу краще уявити загальні закономірності історичного розвитку феномену державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти як складової вітчизняної педагогіки в контексті ідей панівної в кожен історичний період парадигми.

Аналіз окреслених підходів до проблеми нашого дослідження дозволив виокремити важливі методологічні принципи, які покладено в основу відтворення історико-педагогічних явищ: історизму, об’єктивності, системності.

З огляду на філософську і психолого-педагогічну літературу проведено системний аналіз базисних понять дослідження, що окреслюють його термінологічне поле та допомагають максимально точно схарактеризувати сутність ключової проблеми. Уточнено сутність базових понять: «заклад дошкільної освіти», «контроль», «державний контроль в управлінні діяльністю закладами дошкільної освіти», «управління в сфері освіти» – з позиції науковців

за обраний для вивчення період.

На основі опрацьованих історичних даних відзначено, що друга половина ХХ століття обґрунтовується як період, що дав поштовх для розвитку державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні. З'ясовано, що освітні процеси, які відбувалися у другій половині ХХ століття були підвладні подіям, які відбувалися у державі.

У ході дослідження виявлено основні тенденції генезису проблеми державного контролю в управлінні діяльністю закладами дошкільної освіти в України другої половини ХХ століття. Виокремлення й характеристика етапів генезису обраної проблеми здійснено відповідно до визначеного критерію (якість діяльності системи дошкільної освіти): перший етап (1943–1959 рр.) – відбудова системи дошкільної освіти; другий етап (1960–1969 рр.) – передбачає становлення системи громадського огляду ЗДО України і включає; третій етап (1970–1989 рр.) – зростання мереж ЗДО, поступове розв'язання проблеми з кількістю закладів дошкільної освіти; четвертий етап (1990–2000 рр.) – радикальні зміни в системі управління дошкільною освітою.

Установлено, що освітні процеси у другій половині ХХ ст. значною мірою підпорядковуються державним впливам, і залежать від тих політичних подій, які в той час відбуваються у країні.

Неоднозначність у трактуванні поняття «державний контроль у галузі дошкільної освіти», дозволила запропонувати авторське визначення досліджуваного терміну: державний контроль у галузі дошкільної освіти – це систематичний комплексний процес спостереження та перевірки діяльності закладу дошкільної освіти відповідно до загальноприйнятих норм та законів, що проводять для попередження відхилень від норм та надання закладу подальшого права на провадження своєї діяльності.

Проведений аналіз історичних передумов розвитку державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО дозволив розглянути сучасні парадигми державного контролю в управлінні вітчизняними закладами дошкільної освіти на початку ХХІ ст. та схарактеризувати міжнародний досвід державно-

громадського управління розвитком дошкільної освіти.

У ході дослідження доведено, що початок XXI століття знаменується набуттям актуальності теми державного контролю в управлінні діяльністю закладами дошкільної освіти України. Науковці починають зосереджено працювати в цьому напрямі та розглядати державний контроль як невід'ємний від діяльності ЗДО, надаючи великої уваги потенціалу удосконалення змісту і структури системи управління. Підтверджено, що державний контроль є необхідним елементом управлінської діяльності, що забезпечує попередження суперечностей між зазначеною метою та очікуваними результатами.

Проаналізовано наукову парадигму державного контролю та з'ясовано, що даний процес розглядається як сукупність узаємодоповнюючих елементів (процес, результат, дія, протидія, послуга, вплив) і слугує основою для швидкої реакції на будь-які порушення, що можуть виникнути в роботі закладу дошкільної освіти.

На підставі виділеного критерію (якість діяльності системи дошкільної освіти) науково обґрунтовано етапи розвитку державного контролю в управлінні дошкільною освітою в Україні початку XXI століття: перший етап (2001–2002 рр.) – відродження дошкільної освіти як такої, що надає свої права та визначає певні обов'язки, утвердження безпосереднього державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО різних типів і форм власності (затверджено наказ про порядок державної атестації); другий етап (2003–2009 рр.) – період посиленої уваги до розвитку управління в галузі дошкільної освіти; третій етап (2010–2016 рр.) – оптимізація, узагальнення, пошук нових ідей, посилення розвитку системи управління та державного контролю за закладами дошкільної освіти; четвертий етап (2017–2020 рр.) – модернізація системи дошкільної освіти та державного контролю (нагляду) за її діяльністю.

Визначено принципи (стратегія контролю, плановість, визначеність, системність, демократичність, об'єктивність, цілеспрямованість, компетентність), що необхідні для здійснення ефективного державного контролю в управлінні

діяльністю закладів дошкільної освіти, а також обґрунтовано форми і методи державного контролю в галузі дошкільної освіти.

Здійснення аналізу наукових джерел, основних форм державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО дозволяє відзначити, що державний контроль в управлінні системою дошкільної освіти мав різноплановий характер, а саме здійснювався у вигляді перевірок, інспектування, атестації (до 2017 року) та моніторингу якості освіти (з 2020 року). Також, виокремлено основні методи управління освітою, специфічні методи державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО та інноваційні методи роботи під час проведення заходів державного контролю в ЗДО.

Опираючись на вивчення досвіду зарубіжних країн, встановлено, що європейські інтеграційні процеси висвітлюють нові вимоги до системи функціонування національної системи державно-громадського управління, що можуть стати ефективним та дієвим засобом державно-громадського управління освітою України та сприяти відкритості, прозорості у розвитку суспільних відносин.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз порушеної проблеми і передбачає подальшого вивчення: генезису законодавчої бази державного контролю системи дошкільної освіти щодо діяльності закладів дошкільної освіти; зарубіжної практики державного контролю в управлінні діяльністю ЗДО; механізму забезпечення державно-громадського контролю як стратегії управління закладами дошкільної освіти в Україні; прогресивних ідей вітчизняного досвіду щодо формування здатності майбутніх директорів закладів дошкільної освіти України до здійснення внутрішнього моніторингу для обґрунтування можливостей його використання в сучасних умовах реформування української освітньої системи.

ТЕМАТИКА ГРУПОВИХ ПРОЄКТІВ

1. Вплив політичних та соціально-економічних факторів на розвиток державного контролю в дошкільній освіті в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

2. Нормативно-правове забезпечення державного контролю в дошкільній освіті в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

3. Організація та проведення державного контролю в дошкільній освіті в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

4. Ефективність державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

5. Історичні передумови становлення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).

6. Державний контроль в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні: історичний досвід та сучасні тенденції

Орієнтовний зміст плану проєктів

Тема 1. «Вплив політичних та соціально-економічних факторів на розвиток державного контролю в дошкільній освіті в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Мета: аналіз впливу політичних та соціально-економічних факторів на розвиток державного контролю в дошкільній освіті в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Визначення основних тенденцій розвитку державного контролю в дошкільній освіті в Україні в цей період.

Завдання: проаналізувати нормативно-правову базу державного контролю в дошкільній освіті України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Дослідити основні етапи, тенденції та особливості розвитку державного контролю в дошкільній освіті України в цей період. Провести порівняльний аналіз ефективності державного контролю в дошкільній освіті України в різні періоди.

Визначити перспективи розвитку державного контролю в дошкільній освіті України.

Очікувані результати: науково-дослідницька робота, яка має важливе значення для розвитку теорії та практики державного контролю в дошкільній освіті України. Розвиток навичок наукового дослідження та презентації результатів дослідження у студентів.

Хід роботи:

І етап: (2 тижні)

Постановка завдання, розподіл обов'язків між учасниками групи

Опрацювання нормативно-правової бази державного контролю в дошкільній освіті України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

ІІ етап: (4 тижні)

Дослідження основних етапів, тенденцій та особливостей розвитку державного контролю в дошкільній освіті України в цей період

Проведення порівняльного аналізу ефективності державного контролю в дошкільній освіті України в різні періоди

ІІІ етап: (2 тижні)

Підсумковий аналіз результатів дослідження

Підготовка презентації та звіту по проєкту

Рекомендації: для успішного виконання проєкту рекомендується використовувати різні джерела інформації, в тому числі архівні матеріали, періодичні видання, наукові праці. Для порівняльного аналізу ефективності державного контролю в дошкільній освіті України в різні періоди можна використовувати такі показники, як: відсоток закладів дошкільної освіти, які підлягають державному контролю, кількість перевірок закладів дошкільної освіти, результати перевірок закладів дошкільної освіти, відсоток закладів дошкільної освіти, які відповідають державним стандартам освіти.

Для підготовки презентації та звіту по проєкту можна використовувати такі інструменти, як: PowerPoint, Canva, Prezi, Word, Google Slides, Google Docs.

Приклади конкретних питань, які можна розглянути в рамках проєкту:

1. Яким чином політичні зміни в Україні в другій половині XX – на початку XXI ст. вплинули на розвиток державного контролю в дошкільній освіті?

2. Які соціально-економічні фактори сприяли розвитку державного контролю в дошкільній освіті в цей період?

3. Які основні тенденції розвитку державного контролю в дошкільній освіті в Україні в цей період?

4. Які фактори впливають на ефективність державного контролю в дошкільній освіті?

5. Які перспективи розвитку державного контролю в дошкільній освіті в Україні?

Тема 2. «Нормативно-правове забезпечення державного контролю в дошкільній освіті в Україні в другій половині XX – на початку XXI ст.»

Мета: аналіз нормативно-правової бази державного контролю в дошкільній освіті України в другій половині XX – на початку XXI ст. Визначення основних тенденцій розвитку нормативно-правового забезпечення державного контролю в дошкільній освіті в Україні в цей період.

Завдання: проаналізувати нормативні акти, що регулюють державний контроль в дошкільній освіті України в другій половині XX – на початку XXI ст. Дослідити основні етапи, тенденції та особливості розвитку нормативно-правового забезпечення державного контролю в дошкільній освіті України в цей період. Провести порівняльний аналіз нормативно-правової бази державного контролю в дошкільній освіті України в різні періоди. Визначити перспективи розвитку нормативно-правового забезпечення державного контролю в дошкільній освіті України.

Очікувані результати: науково-дослідницька робота, яка має важливе значення для розвитку теорії та практики державного контролю в дошкільній освіті України. Розвиток навичок наукового дослідження та презентації результатів дослідження у студентів.

Хід роботи:

І етап: (2 тижні)

Постановка завдання, розподіл обов'язків між учасниками групи. Опрацювання нормативних актів, що регулюють державний контроль в дошкільній освіті України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

ІІ етап: (4 тижні)

Дослідження основних етапів, тенденцій та особливостей розвитку нормативно-правового забезпечення державного контролю в дошкільній освіті України в цей період

Проведення порівняльного аналізу нормативно-правової бази державного контролю в дошкільній освіті України в різні періоди

ІІІ етап: (2 тижні)

Підсумковий аналіз результатів дослідження

Підготовка презентації та звіту по проєкту

Рекомендації: для успішного виконання проєкту рекомендується використовувати різні джерела інформації, в тому числі архівні матеріали, періодичні видання, наукові праці.

Для порівняльного аналізу нормативно-правової бази державного контролю в дошкільній освіті України в різні періоди можна використовувати такі критерії, як: відповідність нормативно-правової бази міжнародним стандартам, ступінь деталізації нормативно-правової бази, механізм реалізації нормативно-правової бази.

Для підготовки презентації та звіту по проєкту можна використовувати такі інструменти, як: PowerPoint, Canva, Prezi, Word, Google Slides, Google Docs.

Приклади конкретних питань, які можна розглянути в рамках проєкту:

1. Які нормативно-правові акти регулювали державний контроль в дошкільній освіті в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.?

2. Які основні зміни відбулися в нормативно-правовому забезпеченні державного контролю в дошкільній освіті в цей період?

3. Які фактори впливають на розвиток нормативно-правового забезпечення державного контролю в дошкільній освіті?

4. Які перспективи розвитку нормативно-правового забезпечення державного контролю в дошкільній освіті в Україні?

Тема 3. «Організація та проведення державного контролю в дошкільній освіті в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.»

Мета: аналіз організації та проведення державного контролю в дошкільній освіті України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Визначення основних тенденцій розвитку організації та проведення державного контролю в дошкільній освіті в Україні в цей період.

Завдання: проаналізувати організаційно-правові засади державного контролю в дошкільній освіті України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Дослідити основні етапи, тенденції та особливості організації та проведення державного контролю в дошкільній освіті України в цей період. Провести порівняльний аналіз організації та проведення державного контролю в дошкільній освіті України в різні періоди. Визначити перспективи розвитку організації та проведення державного контролю в дошкільній освіті України.

Очікувані результати: науково-дослідницька робота, яка має важливе значення для розвитку теорії та практики державного контролю в дошкільній освіті України. Розвиток навичок наукового дослідження та презентації результатів дослідження у студентів.

Хід роботи:

І етап: (2 тижні)

Постановка завдання, розподіл обов'язків між учасниками групи

Опрацювання нормативно-правової бази державного контролю в дошкільній освіті України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

ІІ етап: (4 тижні)

Дослідження організаційно-правових засад державного контролю в дошкільній освіті України в цей період. Дослідження основних етапів, тенденцій та особливостей організації та проведення державного контролю в дошкільній

освіті України в цей період. Проведення порівняльного аналізу організації та проведення державного контролю в дошкільній освіті України в різні періоди

ІІІ етап: (2 тижні)

Підсумковий аналіз результатів дослідження

Підготовка презентації та звіту по проєкту

Рекомендації:

Для успішного виконання проєкту рекомендується використовувати різні джерела інформації, в тому числі архівні матеріали, періодичні видання, наукові праці. Для порівняльного аналізу організації та проведення державного контролю в дошкільній освіті України в різні періоди можна використовувати такі критерії, як: структура органів державного контролю, методи та процедури державного контролю, права та обов'язки органів державного контролю.

Для підготовки презентації та звіту по проєкту можна використовувати такі інструменти, як: PowerPoint, Canva, Prezi, Word, Google Slides, Google Docs.

Приклади конкретних питань, які можна розглянути в рамках проєкту:

1. Які органи здійснювали державний контроль в дошкільній освіті в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.?

2. Які методи та процедури використовувалися для проведення державного контролю в дошкільній освіті в цей період?

3. Які права та обов'язки мали органи державного контролю в дошкільній освіті?

4. Які основні зміни відбулися в організації та проведенні державного контролю в дошкільній освіті в цей період?

5. Які фактори впливають на розвиток організації та проведення державного контролю в дошкільній освіті?

6. Які перспективи розвитку організації та проведення державного контролю в дошкільній освіті в Україні?

Тема 4. «Ефективність державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.»

Мета: аналіз ефективності державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Визначення основних тенденцій розвитку ефективності державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні в цей період.

Завдання: проаналізувати нормативно-правову базу, організаційно-правові засади та методи проведення державного контролю в дошкільній освіті України в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Дослідити основні етапи, тенденції та особливості ефективності державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні в цей період. Провести порівняльний аналіз ефективності державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні в різні періоди. Визначити перспективи розвитку ефективності державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні. Проаналізувати показники ефективності державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Дослідити фактори, що впливають на ефективність державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні в цей період. Розробити пропозиції щодо вдосконалення ефективності державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні.

Очікувані результати: науково-дослідницька робота, яка має важливе значення для розвитку теорії та практики державного контролю в дошкільній освіті України.Розвиток навичок наукового дослідження та презентації результатів дослідження у студентів.

Для підготовки презентації та звіту по проєкту можна використовувати такі інструменти, як: PowerPoint, Canva, Prezi, Word, Google Slides, Google Docs.

Приклади конкретних питань, які можна розглянути в рамках проєкту:

1. Які показники ефективності державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти можна використовувати?

2. Які фактори впливають на ефективність державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти?

Тема 5. «Історичні передумови становлення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.)»

Мета: аналіз історичних передумов становлення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) Визначення основних етапів, тенденцій та особливостей розвитку державного контролю в дошкільній освіті в цей період. Оцінка ефективності державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні.

Завдання: проаналізувати нормативно-правову базу державного контролю в дошкільній освіті України в другій половині XX – початку XXI ст. Дослідити основні етапи, тенденції та особливості розвитку державного контролю в дошкільній освіті України в цей період**.** Провести порівняльний аналіз ефективності державного контролю в дошкільній освіті України в різні історичні періоди**.** Визначити перспективи розвитку державного контролю в дошкільній освіті України

Хід роботи:

I етап: (2 тижні)

Постановка завдання, розподіл обов'язків між учасниками групи.

Опрацювання нормативно-правової бази державного контролю в дошкільній освіті України в другій половині XX – початку XXI ст.

II етап: (4 тижні)

Дослідження основних етапів, тенденцій та особливостей розвитку державного контролю в дошкільній освіті України в цей період.

Проведення порівняльного аналізу ефективності державного контролю в дошкільній освіті України в різні історичні періоди

III етап: (2 тижні)

Підсумковий аналіз результатів дослідження, підготовка презентації та звіту по проєкту.

Очікувані результати: науково-дослідницька робота, яка має важливе значення для розвитку теорії та практики державного контролю в дошкільній освіті України. Розвиток навичок наукового дослідження та презентації результатів дослідження у студентів.

Рекомендації: для успішного виконання проєкту рекомендується використовувати різні джерела інформації, в тому числі архівні матеріали, періодичні видання, наукові праці.

Для порівняльного аналізу ефективності державного контролю в дошкільній освіті України в різні історичні періоди можна використовувати такі показники, як: відсоток закладів дошкільної освіти, які підлягають державному контролю, кількість перевірок закладів дошкільної освіти, результати перевірок закладів дошкільної освіти, відсоток закладів дошкільної освіти, які відповідають державним стандартам освіти.

Для підготовки презентації та звіту по проєкту можна використовувати такі інструменти, як: PowerPoint, Canva, Prezi, Word, Google Slides, Google Docs.

Проєкт є актуальним і цікавим для студентів, оскільки він дозволяє поглибити знання про історичні передумови становлення державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні, визначити основні етапи, тенденції та особливості розвитку державного контролю в дошкільній освіті в цей період, а також оцінити ефективність державного контролю в забезпеченні якості дошкільної освіти в Україні.

Тема 6. «Державний контроль в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні: історичний досвід та сучасні тенденції»

Мета: аналіз проблем державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні. Визначення перспектив розвитку державного контролю в дошкільній освіті.

Завдання: проаналізувати нормативно-правову базу державного контролю в дошкільній освіті України**.** Визначити основні проблеми державного контролю в

управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні. Розробити пропозиції щодо вирішення проблем державного контролю в дошкільній освіті Визначити перспективи розвитку державного контролю в дошкільній освіті.

Хід роботи:

І етап: (2 тижні)

Постановка завдання, розподіл обов'язків між учасниками групи. Опрацювання нормативно-правової бази державного контролю в дошкільній освіті України

ІІ етап: (4 тижні)

Дослідження основних проблем державного контролю в управлінні діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні. Розробка пропозицій щодо вирішення проблем державного контролю в дошкільній освіті

ІІІ етап: (2 тижні)

Підсумковий аналіз результатів дослідження. Підготовка презентації та звіту по проєкту

Очікувані результати: науково-дослідницька робота, яка має важливе значення для розвитку теорії та практики державного контролю в дошкільній освіті України. Розвиток навичок наукового дослідження та презентації результатів дослідження у студентів

Рекомендації: для успішного виконання проєкту рекомендується використовувати різні джерела інформації, в тому числі архівні матеріали, періодичні видання, наукові праці

Для розробки пропозицій щодо вирішення проблем державного контролю в дошкільній освіті можна використовувати такі методи, як: аналіз нормативно-правової бази, опитування фахівців у сфері освіти, стратегічне планування.

Для підготовки презентації та звіту по проєкту можна використовувати такі інструменти, як: PowerPoint, Canva, Prezi, Word, Google Slides, Google Docs.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамсон С. Г. Дошкільне виховання на Україні до 1917 р. За комуністичне виховання дошкільника. 1940. № 12. С. 1–10
2. Авер'янов В. Б. Наука управління і держава: доктрина члена-кореспондента НАН України В. В. Цвєткова. Вісник національної академії наук України. 2008. № 7. С. 36–38
3. Амєліна Ю. В. Коли було створено перший дитячий садочок? Прес-центр. 2009. № 11. С. 4
4. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління / за ред. Г. Райта. Київ: Основи, 1996. 128 с.
5. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно – правові засади. Київ: Наук. думка, 2004. 300 с.
6. Аннєнкова І. П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ. URL: http://e-learning.onu.edu.ua/stati/pedagog-ka-visho-shkoli/an-nkova-p-mon-toring-jakost-osv-ti-u-vnz.html (Дата звернення: 10.12.2020)
7. Березівська Л. Джерельна основа історико-педагогічних досліджень як методологічна проблема: зб. матеріалів наук.-методолог. семінару «Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень». Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. 2017. С. 6–7
8. Березняк Є. С., Стіоса В. Г. Питання інспектування роботи школи і вчителя. Київ: Рад. шк., 1967. 279 с.
9. Березняк Є. С., Черпінський М. В. Керівництво роботою школи. Київ: Рад. шк., 1970. 260 с.
10. Бєлєнька Г. В., Коваленко О. В., Шинкар Т. Ю. Якість дошкільної освіти в Україні та країнах ЄС: параметри виміру та методичний супровід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* № 72. 2020. С. 33–39
11. Бєлова Л. О. Реформування системи управління освітою за умови децентралізації місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 1. С. 109–118
12. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ: Державна служба якості освіти, 2019. 240 с.
13. Божинський В. С. Державна атестація навчального закладу: нормативно-правові документи. *Практика управління закладом освіти*. 2016. № 2. С. 41–42
14. Божинський В. С. Організовуємо державну атестацію навчального закладу по-новому. *Практика управління дошкільним закладом*. 2015. № 3. С. 7

15. Босак О. З. Еволюція моделі управління у державному секторі: перехід від державного управління до публічного. *Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи:* матеріали ІІ-ї Міжнародної наукової конференції аспірантів та докторантів з державного управління (м. Одеса, 3 червня, 2011 р.). Одеса, 2011. 272 с.
16. Будник О., Кондур О., Михайлишин Г., Рідей Н. Діагностика управлінсько-кваліталогічної компетентності здобувачів освіти у закладах вищої освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*: спецвипуск «Нові педагогічні підходи в STEAM освіті». 2019. С. 23–31
17. В Україні розпочинається оцінювання якості дошкільної освіти ECERS-3. URL: https://uied.org.ua/v-ukra%D1%97ni-rozpochina%D1%94tsya-oczinyuvannya-yakosti-doshkilno%D1%97-osviti-ecers-3/ (Дата звернення: 15.07.2020)
18. Васильєва С. А. Діахронічний метод як засіб обґрунтування періодизації розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.). *Вісник Житомирського державного університету*. 2015. № 1. С. 170–171
19. Васильєва С. А. Умови становлення та розвитку різних типів дошкільних навчальних закладів в Україні у період 1950-х років – початку ХХІ століття. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2336/1/S_Vasilyeva_konf_PI.pdf (Дата звернення: 19.09.2020)
20. Ващенко Г. Г. Український ренесанс ХХ століття. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ-ХХ ст.): хрестоматія / уклад. Л. Д. Березівська, наук. ред. О. В. Сухомлинська, попереднє слово О. Сухомлинська. Київ: Науковий світ, 2003. 456 с.
21. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
22. Венжик Л. Ф., Таранова Е. А. Довідник дошкільного працівника. Київ: Радянська школа, 1980. 399 с.
23. Гавриш І. В., Кравченко Г. Ю. Управління науково-методичною роботою в інноваційних освітніх закладах як педагогічна проблема. *Сучасні проблемі гуманізації та гармонізації управління*: матеріали ІІ-ї Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Харів, 2001 р.). Харків: ХДУ, 2001. С. 158
24. Гаєвська Л. А. Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис. … д-ра наук з держ. упр: 25.00.01. Київ, 2010. 36 с.
25. Гаєвська Л. А. Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ

століття): дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 – теорія та історія державного управління. Київ, 2010. 485 с.
26. Гамаюнов В. Г. Державне управління освітою: механізми і процес. *Удосконалення механізмів державного управління соціальноекономічним розвитком підприємств і галузей економіки*: зб. наук. праць (серія «Державне управління»). 2011. Т. XII. № 194. 208 с. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpdduu/du/2011_194/g.htm (Дата звернення: 13.08.2019)
27. Головань, М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30
28. Голубнича Л. Регіональний вимір досліджень із педагогічної історіографії. *Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Херсон. держ. ун-т. 2013. № 63. С. 25–30
29. Гончаренко Л. А. Доцільність використання методу «метаплан» у викладанні гуманітарних дисциплін в умовах профільного навчання *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 3 (43). С. 23
30. Гончарук В. В. Шляхи розвитку сучасного управління освітою у регіоні. В*існик Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. № 3. С. 186
31. Грабовський В. А. Державно-громадське управління загальною середньою освітою на районному рівні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 – механізми державного управління. Київ: Національна академія Державного управління при Президентові України, 2006. 233 с.
32. Гречка Я. Р. Особливості державно-громадського управління освітою в Польщі: автореф. дис. ... канд. наук: 25.00.02. Київ: Академія муніципального управління, 2009. 20 с.
33. Гречка Я. Р. Самоврядування в навчальних закладах Польщі як важливий компонент державно-громадського управління освітою. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр*.: державне управління та місцеве самоврядування. 2008. С. 294–303
34. Грицяк Л. Д., Калініна Л. М. Державно–громадське управління розвитком освіти на державному, регіональному та інституціональному рівнях. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 3. С. 59–60
35. Гурне Б., Шовкун В. Державне управління. Київ: Основа, 1993. 165 с.
36. Даниленко Л. І. Сучасні наукові підходи до управління загальноосвітніми навчальними закладами. Київ: ЦІППО, 2004. 39 с.
37. Дарманський М. М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ: Ін-т педагогіки АПН України, 1999. 27 с.
38. Дейкун Д. І., Дроб'язко П. І. Організація праці інспектора-методиста. Київ: Рад. шк., 1990. 176 с.
39. Державне управління: словник-довідник / за ред. В. Д. Бакуменка, Д. О. Безносенка, І. М. Варзари. Київ: УАДУ, 2002. 228 с.

40. Десятов Т. М. Наука управління загальноосвітнім навчальним закладом: навч. пос. Харків : Основа, 2003. 240 с.
41. Деякі питання Державної служби якості освіти України: постанова Кабінету міністрів України від 14.03.2018 р. № 168. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-%D0%BF#Text (Дата звернення: 11.08.2020)
42. Дзвінчук Д. І. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ: Нічлава, 2003. 240 с.
43. Дзвінчук Д. І. Розвиток освіти як суспільної цінності: історико-філософський дискурс. *Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси*: наук. праці за матер. першої Всеукр. наук.-практ. конференції, 9м. Київ, 2011 р). Київ: Київ.ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 162 с.
44. Доповідна записка: про стан та перспективи розвитку суспільного дошкільного виховання в Україні. *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 1995. № 11. С. 22
45. Енциклопедія освіти / головний редактор: В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
46. Єльникова Г. В. Теоретичні підходи до моделювання державно-громадського управління. *Директор школи*. 2003. № 40–41
47. Єльнікова Г. В. Атестація загальноосвітніх навчальних закладів в Україні: передумови, зміст, експеримент: наук.-метод. посіб. Харків: Гімназія, 1999. 159 с.
48. Єльнікова Г. В. Наукові основи управління школою. Харків: ХДПІ, 1991. 170 с.
49. Жабенко О. В. Особливості й тенденції розвитку державного управління освітою в Україні (1946 – 2001 рр.): дис. … канд. наук з держ. управління: 25.00.01 – теорія та історія державного управління. Київ: Нац. академія держ. управління при Президентові України, 2003. 294 с.
50. Загородня Л. П. Дослідження сучасного стану підготовки магістрів до забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*: педагогічні науки (pedagogical sciences). 2019. Випуск 39. С. 22
51. Зайченко О. І. Державно-громадське управління в системі освіти району. *Теорія та методика управління освітою*. 2009. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ttmuo/2009_2/09saiesr.pdf.
52. Закон України «Про освіту» № 1060-XII, зі змінами від 11 червня 2008 р. *ВВР*. 2008. № 27. С. 49
53. Згуровський М. З. Про стан дошкільної, середньої, професійно-технічної освіти у 1997 році та завдання щодо подальшого розвитку в 1998. Освіта України. 1998. 25 березня. С. 2
54. Іванова Н. І. Дошкільна освіта в дискурсі філософських рефлексій. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. № 27. С. 82

55. Йогансен М. Г. Розширення мережі дитячих садків на Україні Дошкільне виховання. 1954. № 1. С. 7–9
56. Калініна Л. М. Теоретико-прикладні аспекти формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 159 с.
57. Канівець З. М., Шпак В. П. Організація і методика інспектування шкіл у системі управління освітою в Україні другої половини ХХ ст. Полтава: ПОІППО, 2014. 189 с.
58. Капченко О. Л. Діяльність районних відділів народної освіти з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні (1945-1990рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ: Ін-т педагогіки АПН України, 1999. 191 с.
59. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2000. 332 с.
60. Касьянов Г. В. Освітня система України 1990-2014: аналітичний огляд. Київ: Таксон, 2015. 52 с.
61. Касьянова О. М. Контрольно-аналітична діяльність керівника навчального закладу. Харків: Основа, 2014. 192 с.
62. Кідіна Л. М. Формування фахових компетенцій майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. *Наук. скарбниця освіти Донеччини*. 2010. №. 1. С. 69–75.
63. Книга керівника дошкільного навчального закладу: довідково-методичне видання / уклад. О. А. Копєйкіна, Л. В. Гураш. Харків: Торсінг плюс, 2006. 512 с.
64. Кнодель Л. Становлення та розвиток освіти в Литві. Київ: Паливода А. В., 2005. 305 с.
65. Коваленко Є. І. Тенденції розвитку дошкільного виховання в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя* : психолого-педагогічні науки. 2014. № 1. С. 245–246
66. Коваленко О. В. Інновації в дошкільній освіті: їх використання та критерії оцінювання. *Вісн. Ін-ту розвитку дитини*. Сер.Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. пр. Київ. 2009. № 5. С. 93–98
67. Козак Л. В., Швидка І. А. Якість дошкільної освіти на сучасному етапі *Освітологічний дискурс*. 2018. № 3–4 (22–23). URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25257/1/%2BKozak_yakist_osvita.pdf (Дата звернення: 15.09.2020)
68. Козацька І. В. Підготовка майбутніх учителів математики в системі педагогічної освіти України (друга половина ХХ століття): дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 2018. 335 с.
69. Козубняк В. Б. Управління освітою: стан, проблеми, перспективи. *Освіта і управління*. 2003. Т. 6. № 3. С. 67

70. Козубовська І. В. Моніторинг якості освіти як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету:* серія «Педагогіка, соціальна робота». 2011. № 22. С. 75
71. Компетентнісний підхід до системи педагогічних вимірювань та управління якістю освіти: спецкурс / уклад. Н. І. Лісова, О. А. Бондаренко. Черкаси: ЧОІПОПП, 2009. 92 с.
72. Кононенко В. В., Лапшин С. А., Пилипенко Т. І. Державно-громадське управління освітою в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2020. № 1. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1548 (Дата звернення: 15.10.2020).
73. Кононко О. Л. Запорука особистісного зростання дошкільника. *Дошк. виховання*. 1999. № 10. С. 5
74. Кононко О. Л., Зайченко А. С. Діагностика сектору дошкільної освіти в Україні: звіт за результатами комплексного дослідження. Київ: Відродження, 2013. 145 с.
75. Корженко В. В. Освітні ініціативи та суспільний поступ. *Актуальні проблеми державного управління.* 2000. № 2. С. 52–57
76. Короденко М. С. На зміну ДІНЗ прийде Служба якості: коментар голови ДІНЗ Р. Гурака. *Освіта України*. 2017. № 41–42
77. Кравченко О. В. Особистість в історії доброчинності або чиї імена носили дитячі притулки в Україні у XIX – на початку XX ст. *Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті*. 2013. №. 11. С. 178–188
78. Красняков Є. В. Формування державної політики в галузі освіти України на загальнодержавному рівні. *Вісник державної служби*. 2010. № 3. С. 19–24
79. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
80. Крисюк С. В. Державне управління освітою: навч. пос. для слухачів, асп., докторантів спец. «Державне управління освітою». Київ: НАДУ, 2009. 220 с.
81. Крутій К. Л. Збірник законодавчих і нормативних актів про дошкільну освіту. Запоріжжя: ЛІПС. Лтд., 2003. 246 с.
82. Крутій К. Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: монографія. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. 172 с.
83. Крутій К. Л. Чинники якості освіти: теоретичні надбання чи нагальна потреба? Емоційне благополуччя як критерій якості освіти: спецвипуск за матеріалами Всеукраїнського Дня дошкілля. *Дитячий садок*. 2010. 21–23 червня (549–551) С. 7–14
84. Кушнір С. М. Принципи державного контролю за діяльністю освітніх закладів в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 225-227
85. Лаврут О. О. Становище дошкільних закладів освіти в перше повоєнне десятиліття у Сталінській області. *Гілея: науковий вісник*. 2014. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_83_14 (Дата звернення: 06.07.2019)
86. Лебідь Є. Державно-громадський тип управління освітою: європейський досвід та українські реалії. *Наука і суспільство*. 2009. № 11/12. С. 9–13
87. Липовецька О. Г. Зарубіжний досвід управління освітою регіону. *Вісник нац. академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 1. С. 248 с.
88. Лісова Н. І. Державно-громадське управління розвитком загальної середньої освіти в малих містах України: монографія. Черкаси: Пономаренко Р. В, 2018. 360 с.
89. Лісова Н. І. Державно-громадське управління: нормативно-правова база, проблеми, шляхи вирішення. *Педагогічний вісник*.2010. № 2. С. 14–17
90. Лісова Н. І. Теоретико-методичні основи державно-громадського управління розвитком загальної середньої освіти в малих містах України: дис. … д-ра пед. наук: 13.00.06 – теорія і методика управління освітою. Черкаси, 2020. 640 с.
91. Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 24.12.2003 р. № 847. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0071-04#Text (Дата звернення: 22.09.2020)
92. Лохвицька Л. В. Дошкільна освіта: історія і сьогодення: довідник. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 208 с.
93. Лугіна О. В. Розвиток системи дошкільного виховання в Україні у другій половині XX століття. *Вісник Черкаського університету.* Серія: «Педагогічні науки». 2010. № 189. С. 120
94. Луговий В. І. Управління освітою: навч. пос. для слухачів, аспірантів, докторантів спец. «Держ. Управління». Київ: Либідь, 1997. 302 с.
95. Лукашевич О. М. Гуманістичний та психологічний аспекти застосування принципів соціального управління в освіті. *Культурологічний вісник*: науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. 1998. № 4. С. 171–172
96. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 – механізми держ. упр. Київ: Нац. академія держ. управління при Президентові України, 2005. 526 с.
97. Лунячек В. Е. Розвиток теорії управління освітою в Україні і світі в новітній період (після 1991 р.). *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2014_1_3 (Дата звернення: 15.07.2020)
98. Луценко Г. В. Теоретико-методологічні основи моніторингу в системі роботи органів державного управління освітою. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені*

Олександра Довженка. Серія: «Педагогічні науки». 2018. № 37. С. 256–264

99. Мазуркевич О. Р. Освіта XXI століття: воскресіння нетлінного, відродження заповітного. *Рідна школа*. 1994. № 7. С. 18
100. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Кондор 2009. 670 с.
101. Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2003. 576 с.
102. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ: Атіка, 2005. 240 с.
103. Манилюк Ю. С. Керівництво дошкільним навчальним закладом: інформативно-методичні матеріали на допомогу керівникові ДНЗ. Київ: Мандрівець, 2010. 168 с.
104. Мануйленко В. В. Організаційно-методичні засади удосконалення управління освітою на районному рівні: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.01. Київ: Центр. ін.-т післядиплом. пед.. освіти, 2006. 20 с.
105. Мартиненко М. М. Основи менеджменту. Київ: Каравела, 2005. 496 с.
106. Мартинець Л. А. Теорія і практика управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів у загальноосвітньому навчальному закладі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.06 – теорія і методика управління освітою. Вінниця, 2018. 513 с.
107. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навч. пос. Тернопіль: Астон, 2007. 150 с.
108. Мащенко К. С. Фінансування дошкільних навчальних закладів: нормативно-правовий аспект. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tiru/2010_30_2/Mashenko.pdf (Дата звернення: 14.08.2020)
109. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю. Державне управління. Київ: Знання-Прес, 2003. 343 с.
110. Мельничук О. С. Словник іншомовних. URL: http://slovopedia.org.ua/42/53402-41.html (Дата звернення: 14.06.2020)
111. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти: наказ Державної служби якості освіти України від 30.11. 2020 р. № 01-11/71. URL: https://new.sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Metodichni_rekomendacii_SQE_2020_ZDO.pdf (Дата звернення: 22.12.2020)
112. Мистецтво управління ДНЗ / уклад. Л. А. Шик. Харків: «Основа», 2013. 441 с.
113. Миськова Н. М. Сучасні підходи до підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Народна освіта*. 2018. № 2. С. 11–17
114. Михайленко О. В. Державно-громадське управління освітою. *Директор школи України*. 2007. № 1. С. 46–51

115. Михайлик І. М. Класифікація функцій державного управління системою загальної середньої освіти. *Державне управління та місцеве самоврядування*: X Міжнар. наук. конгрес (м. Харків, 26 березня, 2010 р.). Харків, 2010. 372 с.
116. Моніторинг якості дошкільної освіти: навчально-методичний посібник /Автор-укладач Ю. О. Соловей. Черкаси, 2019. 118 с.
117. Мунтьян Т. М. Моніторинг якості освіти: види та напрямки. *Директор школи*. 2008. № 40. С. 8-10
118. Нагачевська З. І. Становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання в Східній Галичині (1869 – 1939 роки): дис. … канд.. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1995. 204 с.
119. Нариси історії українського шкільництва (1905-1933): навч. пос. / ред. О. В. Сухомлинська. Київ: Заповіт, 1996. 304 с.
120. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf (Дата звернення: 13.09.2019)
121. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#n5 (Дата звернення: 24.11.2020)
122. Нечипорук З. С. Інспектування середньої школи. Київ: Рад. шк., 1958. 174 с.
123. Ніколаєску І. О. Конструювання передового педагогічного досвіду у сфері державного контролю в управлінні закладами дошкільної освіти: сучасний стан проблеми. *Науковий вісник Льотної академії*. Серія: педагогічні науки. 2020. № 8. С. 100–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sbfasps_2020_8_16 (Дата звернення: 02.02.2021)
124. Новак В. В. Організаційно-правові питання соціального партнерства органів державної влади та громадських об’єднань в Україні: стан та перспективи розвитку: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України. 20 с.
125. Новий тлумачний словник української мови / за ред. В. В. Яременка. Київ: Аконіт, 1999. Т. 2. 910 с.
126. Омельяненко Н. В. Моніторинг та інші заходи контролю: повноваження органів управління освітою. *Практика управління дошкільним закладом*. 2019. № 2
127. Онаць О. М. Взаємозв’язок стилю поведінки керівника і ефективності управління на громадсько-державних засадах. *Рідна школа*. 2012. № 8-9
128. Онишків З. М. Основи управління закладом загальної середньої освіти: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ: Навчальна книга – Богдан, 2018. 192 с.

129. Онишків З. М. Основи школознавства: навч. пос. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 176 с.
130. Орехова І. С. Принципи державного контролю господарської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 309
131. Орлова О. Організація та проведення експериментальної атестації шкіл України. Харків, Полтава, 1996. 224 с.
132. Орос І. Управління освітою дорослого населення у Великій Британії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 7 (81). С. 18–21
133. Островерхова Н. М., Даниленко Л. І. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект: монографія. Київ: Школяр, 1996. 302 с.
134. Отич О. М., Задорожна Л. К., Рябова З. В., Оліфіра Л. М. Нові вимоги до компетентностей керівників шкіл в Україні: посіб. для слухачів закладів післядипломної педагогічної освіти, керівників закладів загальної середньої освіти, здобувачів вищої освіти за спеціалізаціями «Управління навчальним закладом» та «Управління проектами». Київ, 2018. 74 с.
135. Панченко А. Г. Державний контроль в системі управління загальноосвітніми навчальними закладами: автореф. дис. … канд. держ. упр. Запоріжжя, 2010. 23 с.
136. Паращенко Л. І. Державне управління розвитком загальної середньої освіти в Україні: методології, стратегії, механізми: монографія. Київ: Майстер книг, 2011. 536 с.
137. Паращенко Л. І. Теорія і технології формування моделі системи економічних механізмів управління загальною середньою освітою: посібник. Київ, 2014. 197 с.
138. Пекельна В. С., Удод О. А. Управління школою. Дніпропетровськ, 1998. 260 с.
139. Петров А. В. Розвиток моделі державно-громадського управління закладами освіти. *Вересень*. 2014. № 1–2. С. 43
140. Печенко І. П. Сучасний дошкільний заклад як провідна інституція соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. *Рідна школа*. 2008. № 6. С. 65
141. Пісоцька Л. С. Аналіз результативності управління розвитком дошкільної освіти в Україні у 60-80-ті рр. XX століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. № 28. С. 37
142. Пісоцька Л. С. Організація системи управління в контексті розвитку дошкільної освіти. *Педагогічний дискурс*. 2010. № 8. С. 180
143. Пісоцька Л. С. Початкові етапи зародження і становлення суспільного дошкільного виховання в Україні. *Педагогічний дискурс*. 2013. № 15. С. 550

144. Пісоцька Л. С. Соціально-педагогічні умови управління розвитком дошкільної освіти в регіоні: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2004. 20 с.
145. Пісоцька Л. С. Сучасні методи управління в контексті діяльності керівника дошкільного навчального закладу. *Гірська школа українських Карпат*. 2013. № 8–9. С. 64
146. Пісоцька Л. С. Усе починається з керівника. *Дитячий садок*. 2011. № 10. С. 9
147. Планування роботи в дошкільних навчальних закладах: Лист Міністерства освіти і науки України від 03.07.2009 № 1/9-455. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-455290-09#Text (Дата звернення: 09.07.2019)
148. Половіна О. А., Ліпчевська І. М. Актуальні проблеми перспективності змісту сучасної дошкільної освіти. *Young Scientist*. № 8.1 (60.1). 2018. С. 89–94
149. Положення про державну інспекцію закладів освіти при Міністерстві освіти: постанова Кабінету Міністрів від 17.09.1992 р. № 539 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/539-92-%D0%BF (Дата звернення: 08.09.2019)
150. Положення про дошкільний навчальний заклад: постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2003 р. № 305. *Все для вчителя*. 2011. № 25-27. С. 17–18
151. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2006. 455 с.
152. Попиченко С. О. Історія становлення закладів суспільного дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – початок XX ст.). *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2009. № 2. С. 276–282
153. Поступна О. В. Теоретичні основи державного управління системою дошкільної освіти в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2011. № 4. С. 87
154. Про «Національну доктрину розвитку освіти»: указ президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text (Дата звернення: 18.07.2020 р.)
155. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 30 січня 2015 року № 67: наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2018 № 244. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0403-18#Text (Дата звернення: 21.07.2020)
156. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 21.11.2020)
157. Про дошкільну освіту. Закон України редакція від 16.07.2019 (стаття 17) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14 (Дата звернення: 21.07.2020)

158. Про затвердження Зміни № 8 до національного класифікатора ДК 003:2010: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 15.02.2019 р. № 259. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0259731-19#n5 (Дата звернення: 15.10.2020)
159. Про затвердження календарного плану організації та проведення дослідження якості дошкільної освіти з використанням міжнародної методики Early Childhood Education Rating Scales (ECERS): наказ Міністерства освіти і науки України від 10.04.2020 № 504. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/nakaz_504.pdf (Дата звернення: 15.07.2019)
160. Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти: наказ Державної служби якості освіти України від 30.11. 2020 р. № 01-11/71. URL: https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/77870/ (Дата звернення: 17.12.2020)
161. Про затвердження Положення про Державну інспекцію закладів освіти при Міністерстві освіти України: наказ Міністерства освіти України від 11.02.93 р. № 34. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0006-93#Text (Дата звернення: 08.04.2018)
162. Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 р. № 1614. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1614-2001-%D0%BF#Text (Дата звернення: 17.10.2020)
163. Про затвердження Положення про дошкільний навчальний заклад: постанова Кабінету міністрів України від 12.04.2003 р. № 305. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/305-2003-п (Дата звернення: 24.10.2020)
164. Про затвердження Порядку державного інспектування навчальних закладів: постанова Кабінету міністрів України від 3.05.2012 р. № 353. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-2012-%D0%BF#Text (Дата звернення: 11.08.2020)
165. Про затвердження Порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки України від 30.01.2015 р. № 67. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-15#Text (Дата звернення: 19.07.2019)
166. Про затвердження Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.08.2004 р. № 658. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0678-01#Text (Дата звернення: 22.07.2020)
167. Про затвердження Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів: наказ Міністерства

освіти і науки України від 24.07.2001 р. № 553. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0678-01#Text (Дата звернення: 17.08.2020)

168. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки України від 25.01.2008 № 34. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0077-08#Text (Дата звернення: 11.07.2018)
169. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 09.01.2019 р. № 17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text (Дата звернення: 19.07.2020)
170. Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 р. № 54. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20#Text (Дата звернення: 19.07.2020)
171. Про затвердження примірного статуту дошкільного навчального закладу: наказ Міністерства освіти і науки України. *Інформаційний збірник*. 2003. № 12. С. 12–15
172. Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 р. № 234. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE28693.html (Дата звернення: 15.09.2018)
173. Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників: наказ Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 р. № 930. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10/page (Дата звернення: 21.07.2020)
174. Про заходи подальшому розвитку дитячих дошкільних закладів, поліпшенню виховання і медичного обслуговування дітей дошкільного віку: постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 21.05.1959 р. № 558. Київ: Радянська школа, 1980. С. 17–20
175. Про методичні рекомендації для проведення державної атестації та внутрішнього контролю навчальних закладів: Лист Міністерства освіти і науки України від 07.08.2013 № 1/9-533. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-533729-13#Text (Дата звернення: 14.08.2019)
176. Про організацію та проведення у 2020 році моніторингового дослідження якості дошкільної освіти з використанням міжнародної методики ECERS (Early Childhood Education Rating Scales): наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2019 №1561. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/nakaz_1561.pdf (Дата звернення: 04.07.2020)

177. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu.htm (Дата звернення: 18.03.2019)
178. Про проведення Всесоюзного огляду дитячих дошкільних закладів по поліпшенню охорони здоров'я і зниженню захворюваності дітей. *Зб. наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР*. 1978. № 13. С. 27–32
179. Про стан та перспективи розвитку суспільного дошкільного виховання. *Інформаційний зб. Міністерства освіти України*. 1995. № 11. С. 22
180. Про фахову передвищу освіту. Закон України редакція від 06.06.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#n1418 (Дата звернення: 21.11.2020)
181. Професійна освіта: Словник: навч. посібник / уклад. С. У. Гончаренко; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.
182. Путча В., Нойман М., Заплотинська О., Софій Н. Підтримка працівників дошкільної освіти на державному рівні: дошкільна освіта в Україні: результати для розвитку. Вашингтон, 2018. 32 с.
183. Розіна К. О. Деякі аспекти державно-громадського управління освітою. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування.* 2013. № 2
184. Романюк І. А. Аналіз, планування, контроль як функції управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 280 с.
185. Романюк І. А. Гуманістичний підхід до здійснення контрольної функції – запорука успіху керівника дошкільного закладу. *Дитячий садок*. 2010. № 21–23. С. 82-85
186. Романюк І. А. Діагностика як метод моніторингових досліджень професійної компетентності педагогів дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2011. 156 с.
187. Саюк В. І. Теоретичні основи методичної роботи та педагогічного дорадництва: метод. реком. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 48 с.
188. Сеїтосманов А. С., Фасоля О. І., Мархлєвскі В. М. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи: методичні рекомендації. Київ, 2019. 47 с.
189. Ситечко Н. В. Контроль як функція управління соціально-педагогічними системами. *Директор школи (Перше вересня)*. 2001. № 6. С. 13-14
190. Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій. Запоріжжя: ЗДУ, 2000. 292 с.
191. Скуратівський Д. Г. Освіта в системі соціалістичного будівництва. *Виробнича думка: тиж. дод. до газ. «Народний учитель».* 1931. № 41. С. 6–8
192. Слободяник М. С. Управління розвитком дошкільного навчального закладу.

URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/67.pdf. (Дата звернення: 18.03.2020)

193. Словник української мови: академічний тлумачний словник (1970–1980), 1972. Т. 3. 532 с.
194. Словник української мови: в 11 т. / ред. А. В. Лагутіна, К. В. Ленець. Київ: Наук. думка, 1975. Т. 6. 832 с.
195. Смолянко Ю. М. Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу: навч. посіб. для студентів освіт. ступеня «Магістр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Чернігів: Десна Поліграф, 2016. 151 с.
196. Соловей Ю. О. Державний контроль в управлінні закладами дошкільної освіти в Україні. *Розвиток професіоналізму сучасного педагога в постнекласичній парадигмі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Черкаси, 9-10 квітня 2019 р.). Черкаси: Видавець Гордієнко Є. І., 2019. С. 36–37
197. Соловей Ю. О. Державний контроль за діяльністю дошкільних навчальних закладів в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). *Сучасне дошкілля у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*: збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 27 вересня 2016 р.). Черкаси, 2016. С. 137
198. Соловей Ю. О. Історіографія становлення державного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). *Science and Education a New Dimension*. *Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2018. № 180. С. 48–54
199. Соловей Ю. О. Механізм забезпечення ефективного контролю як стратегії державного управління закладами дошкільної освіти в Україні. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2017. № 6. С. 75
200. Соловей Ю. О. Стан розроблення проблеми державного контролю за діяльністю дошкільних навчальних закладів у вітчизняній теорії й практиці управління освітою. *Вісник Черкаського університету.* Серія: педагогічні науки: наук. журн. Черкаси: Черкас. нац. ун-т, 2017. № 11. С. 109–114
201. Соловей Ю. О. Чинники ефективної управлінської діяльності директора закладу дошкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2018. № 2 (43). С. 267
202. Соловей Ю.О. Зарубіжний досвід управління системою дошкільної освіти. *Освітні обрії*, 2019. № 2 (49). С. 49–54
203. Соловей Ю.О. Моніторинг якості дошкільної освіти як комплексна система в управлінні закладом дошкільної освіти. *Лабіринти реальност:і* збірник наукових праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції (Монреаль, 30-31 жовтня 2018 р.). Монреаль: СРМ «ASF», 2018. С. 116

204. Стадник В. В., Йохна М. А. Менеджмент. Київ: Академвидав, 2007. 472 с.
205. Стандарт вищої освіти України, другий магістерський рівень спеціальності 012 «Дошкільна освіта»: наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. № 572. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf (Дата звернення: 11.12.2020)
206. Степанова Т. М. Проблема навчання в освітньо-виховній роботі дошкільних закладів у 50-І рр. ХХ століття. *Вісник Черкаського університету*. Серія : «Педагогічні науки». 2009. № 166. С. 173
207. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки: методологія, теорія, практика (кінець ХІХ - ХХ ст.): дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Одеса: ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського», 2011. 595 с.
208. Струкова І. І. Новий тип керівника загальноосвітнього закладу на етапі змін. *Вісник Черкаського університету*. 2008. № 119. С. 124
209. Ступарик Б. М. Національна школа : витоки, становлення. Івано-Франківськ, 1992. 192 с.
210. Сухомлинська О. Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини ХХ століття. *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 6–12
211. Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (28-29 березня 2012 р.). Київ: Київський ун-т ім. Б.Грінченка. 2012. 980 с.
212. Триус Ю. В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у ВНЗ: проблеми, стан і перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2010. № 9. С. 16–29
213. Український педагогічний словник / за ред. С. У. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
214. Улюкаєва І. Г. Дошкільна освіта В Україні У 1991-2010 роках: історія та сучасність. *Імідж сучасного педагога*. 2010. № 6-7. С. 105–106
215. Улюкаєва І. Г. Розвиток дошкільної освіти в україні в 1960–1990 рр. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. № 3. С. 332
216. Улюкаєва І. Г. Становлення та розвиток суспільного дошкільного виховання в Україні ХХ – початок ХХІ століття. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету*. Серія: педагогічні науки. 2010. № 16. С. 31
217. Улюкаєва І. Г. Суспільне дошкільне виховання в Україні за часів державної незалежності (1991–2008 р.р.): втрати та здобутки. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2008. № 49. С. 37–38
218. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академія, 2002. 528 с.

219. Фроленкова Н. О. Теоретико-пізнавальне осмислення змісту дошкільної освіти у вітчизняному освітньому просторі. *Педагогічний дискурс*. 2013. № 15. С. 724–728
220. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом. Київ: Знання, 2006. 365 с.
221. Хриков Є. М., Адаменко О. В., Савченко С. В. Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія. Луганськ: Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка. 2013. 244 с.
222. Чабан А. Ю. Шляхи формування історичної свідомості керівника навчального закладу в умовах створення ефективної системи педагогічної освіти. *Вісник Черкаського університету*. Серія: «Педагогічні науки». 2011. № 211. С. 140
223. Чала Т. Т. Настільна книга керівника ДНЗ. Харків: Основа, 2009. 508 с.
224. Чала Т. Т. Нормативні документи для завідуючих ДНЗ. Харків: Основа, 2007. 528 с.
225. Чала Т. Т., Швайка Л. А. Планування роботи в ДНЗ. Харків: Основа, 2008. 271 с.
226. Чередніченко С. В. Культурологічна складова змісту дошкільної освіти: ретроспектива і сучасність. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*. Vol. 9. 2013. С. 145-148
227. Чередніченко С. В. Культурологічна складова змісту дошкільної освіти: історичний аспект (1959–1990 рр.). Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 9. С. 293
228. Чумак О. В. Парадигма освіти XXI століття: інноваційні аспекти. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Chumak.pdf (Дата звернення: 13.08.2019)
229. Швайка Л. А. Як оцінити роботу ДНЗ. Харків: Основа, 2009. 165 с.
230. Шоробура І. М. Зарубіжний досвід державно-громадського управління освітою. *Педагогічний Альманах*. 2020. № 45. С. 173
231. Шулікін Д. М. Новації атестації. Освіта України. 2015. № 10. С. 10
232. Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України від 16.06.2016 № 1/9-315. URL: «https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKSWVxdTJSOF9VcU0/view?resourcekey=0-YZq9hwyvpLAfzxVYYcZ0jA (Дата звернення: 14.03.2020)
233. Юрчук Л. О. Діалог у державному управлінні освітою: механізм симетричної двосторонньої комунікації. *Управління освітою*. 2013. № 23. С. 6–8.

234. Янко О. В. Організаційно-педагогічні умови управління якістю роботи сучасного дошкільного навчального закладу: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.06. Луганськ, 2009. 22 с.
235. Віртуальна скарбничка методиста Бутько О. А. (с.м.т. Компаніївка, Кіровоградська область): веб-сайт. URL: https://sites.google.com/site/virtualbutkoolenianatoliievni/home (Дата звернення: 17.11.2020)
236. Віртуальне методичне об'єднання завідувачів ДНЗ Криворізького району: веб-сайт. URL: https://zaviduyucdnz.ucoz.ua/ (Дата звернення: 23.11.2020)
237. Віртуальний методичний кабінет Сумського дошкільного навчального закладу (центр розвитку дитини) № 18 «Зірниця» Сумської міської ради (м. Суми): веб-сайт. URL: http://zirnytsia.sumy.in.ua/ (Дата звернення: 25.11.2020)
238. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: веб-сайт. URL: http://new.gnpu.edu.ua/uk/ (Дата звернення: 26.12.2020)
239. Ізмаїльський державний гуманітарний університет: веб-сайт. URL: http://idgu.edu.ua (Дата звернення: 27.12.2020)
240. Київський університет імені Бориса Грінченка: веб-сайт. URL: https://kubg.edu.ua/# (Дата звернення: 12.12.2020)
241. Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти»: веб-сайт. URL: Херсонської обласної ради http://academy.ks.ua/ (Дата звернення: 13.12.2020)
242. Львівський національний університет імені Івана Франка: веб-сайт. URL: https://lnu.edu.ua (Дата звернення: 01.12.2020)
243. Мукачівський державний університет: веб-сайт. URL: https://msu.edu.ua (Дата звернення: 06.11.2020)
244. Національний університет «Чернігівській колегіум» імені Т.Г. Шевченка: веб-сайт. URL: http://chnpu.edu.ua (Дата звернення: 19.09.2020)
245. Персональний сайт завідувача ДНЗ № 7 «Орлятко»» (м. Біла Церква, Київська область: веб-сайт. URL: https://sobchukdnz7.at.ua/ (Дата звернення: 21.11.2020)
246. Персональний сайт завідувача дошкільного навчального закладу (центру розвитку дитини) № 18 «Ясочка» (м. Біла Церква, Київська область): веб-сайт. URL: https://crd18kerivnyk.ucoz.ua/ (Дата звернення: 27.11.2020)
247. Персональний сайт завідувача дошкільного навчального закладу (ясел-садка) комбінованого типу № 29 «Барвінок» Білоцерківської міської ради Київської області» (м. Біла Церква, Київська область): веб-сайт. URL: https://barvinok29mm.wixsite.com/zavidyvach (Дата звернення: 01.12.2020)

248. Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського): веб-сайт. URL: http://poippo.pl.ua/ (Дата звернення: 09.11.2020)
249. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника: веб-сайт. URL: https://pnu.edu.ua (Дата звернення: 15.11.2020)
250. Сайт завідувача ДНЗ «Золотий ключик» (центру розвитку дитини)» (м. Нетішин, Хмельницька область): веб-сайт. URL: https://zaviduvach8dnz.ucoz.ua/ (Дата звернення: 09.11.2020)
251. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка: веб-сайт. URL: http://tnpu.edu.ua (Дата звернення: 15.11.2020)
252. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини: веб-сайт. URL: https://udpu.edu.ua (Дата звернення: 19.12.2020)
253. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка: веб-сайт. URL: https://www.cuspu.edu.ua/ua/ (Дата звернення: 17.12.2020)
254. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького: веб-сайт. URL: https://cdu.edu.ua (Дата звернення: 25.12.2020)
255. Asselberg K., CaubergsL. Early Childhood Care and Education: a priority for the Belgian development cooperation. 2019. 48 p.
256. Caena F. Literary review Teachers core competences: requirements and development (European Commission Directorate-General for Education and Culture. Lifelong learning: policies and programme School education) Comenius. 2011. 28 p.
257. Chychuk A. The system of teacher education management in Great Britain. *Порівняльна, професійна педагогіка. 2015.* №5 (4). P. 80–85
258. Early Childhood Education and Care Policy in France, 2004. 60 p.
259. Erkki A., Kari P., Pasi S.. Policy Development and Reform Principles of Basic and Secondary Education in Finland since 1968. Washington, D.C.: The World Bank, 2006. 166 p. URL: https://bit.ly/30tY9ZW
260. Gerrard J. Public education in neoliberal times: memory and desire. *Journal of Education Policy*. 2015. Vol. 30. № 6. P. 855–868
261. Jones R., Thompson, W. Zumeta F. Public management for the new millennium: developing relevant and integrated professional curricula? URL: http://journals.sfu.ca/ipmr/index.php/ipmr/article/download/188/188/
262. Koster B., Dengerink J. Professional standarts for teachers: how to deal with complexity, ownership and function. *Expriences from the Netherlands*: Europian Journal of Teacher Education. 2008. P. 135–149
263. Kurzyna-Chmiel D. The Legal and Organizational Framework of Preschool Education in Poland. *Studia Prawnoustrojowe.* 2021. № 51 p. 121
264. Morrison K. Management Theories for Educational Change. California: SAGE Publications Ltd, 1998. 256 p.
265. New R., Cochran M. Early childhood education: an international encyclopedia. Westport: Praeger Publishers, 2007. 1419 p.

266. Oberhumer P. Schreyer I., Neuman M. Professionals in early childhood education and care system. European profiles and perspectives. Opladen, Farington Hills, MI: Velgar Barbara Budrich Publidhers. 2010. 525 p.
267. Schreyer I., Oberhuemer P. Poland – Key Contextual Data. In Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe. Munich. 2018. 1285 p.
268. Sheridan S. Professional Development in Early Chidhood Prrograms: Process Issues and Research Needs. *Early Education and Development*. 2009. № 20 (3). P. 377–401
269. Sheridan S., Williams P., Sandberg A., Vuorinen T. Preschool teaching in Sweden – a profession in change. *Education Research*. Vol. 53. № 4. December. 2011. P. 415–437
270. UNESCO Statistical Year Book. Paris: UNESCO Publishing, Bergman Press, 1998. p. 2–16
271. Vandenbroeck M, Pirard F. New developments in Belgian childcare policy and practice. *European Early Childhood Education Research Journal*. 2009. January. P. 412–415

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

272. ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 8. Спр. 10234. 207 арк.
273. ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 9, т.1. Спр.105. 30–33 арк.
274. ЦДАВО України. Ф.2. Оп. 9, т.1. Спр.105. 35–36 арк.
275. ЦДАВО України. Ф.166. Оп. 15. Спр. 387. 153 арк.
276. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.15. Спр.130, 131. 241 арк.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ

277. Державний історичний архів, м. Київ Ф.Р.-4. Оп. 2. Спр 558. 3 арк.

Державний архів м. Києва

278. Держархів м. Києва. Ф.Р.-4. Оп. 2. Спр. 3283. 4 арк.
279. Держархів м. Києва. Ф.Р.-4. Оп. 1. Спр. 641. 6 арк.
280. Держархів м. Києва: Анотований реєстр описів. Т.2. Фонди радянського періоду та періоду незалежності України. Київ, 2007. 500 с.

Державний архів Черкаської області

281. ДАЧО. Ф. Р.-2567. Оп. 1. Спр. 8. 2 арк.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX– ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

№ п/п	Історичний період	Характеристика
1.	1943 – 1959 р. р.	відбудова системи дошкільної освіти
	1943 р.	активізація проблеми відбудови системи дошкільної освіти
	1945 р.	розширення мережі дитячих садків і покращення їх роботи
	1959 р.	розроблення програм для дітей дошкільного віку, яке покладалося на Академію педагогічних наук РСФСР та Академію Медичних наук СРСР
2.	1960 – 1969 р. р.	становлення системи громадського огляду дошкільних закладів України
	1960 р.	зародження державного контролю за діяльністю ЗДО різних типів
	1969 р.	перші нормативно-правові документи, які регламентують діяльність Міністерства освіти СРСР по здійсненню управління та контролю за дошкільними установами різних типів
3.	1970 – 1989 р. р.	зростання мереж дитячих садків, поступове вирішення проблеми з кількістю дошкільних закладів
	1970 р.	реорганізація дошкільних установ
	1978 – 1979 р. р.	надання відділу народної освіти права контролювати діяльність дошкільних навчальних закладів різних типів

	1980 р.	перше впровадження положення про інспектора-методиста з дошкільного виховання
	1989 р.	високий злет рівня розвитку державного контролю за діяльністю ЗДО
4.	1990 – 2000 р. р.	радикальні зміни в системі управління освітою
	1990 – 1992 р. р.	кризовий стан та занепад розвитку системи державного контролю за діяльністю дошкільних закладів
	1993 – 2000 р. р.	пошук нових управлінських підходів
5.	2001-2002 р. р.	розквіт державного контролю за діяльністю ЗДО різних типів (затверджено наказ про порядок державної атестації)
6.	2003 – 2009 р. р.	період посиленої уваги до розвитку управління в галузі дошкільної освіти
7.	2010 – сьогоднішні дні	період оптимізації, пошуку нових ідей, посилений розвиток системи державного управління та контролю за дошкільними закладами різних типів

ДОДАТОК Б

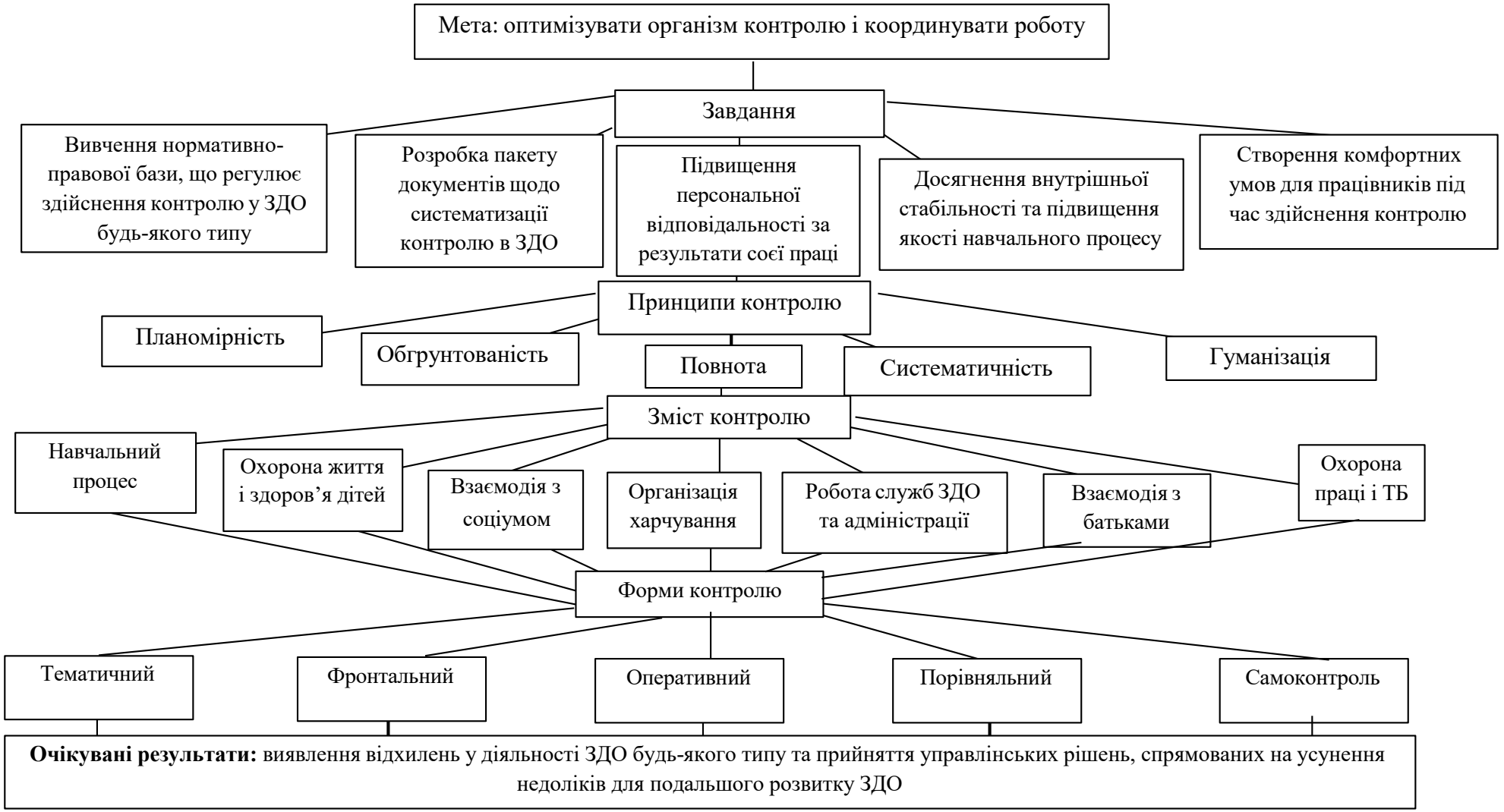
СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ЗДО

ДОДАТОК В

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

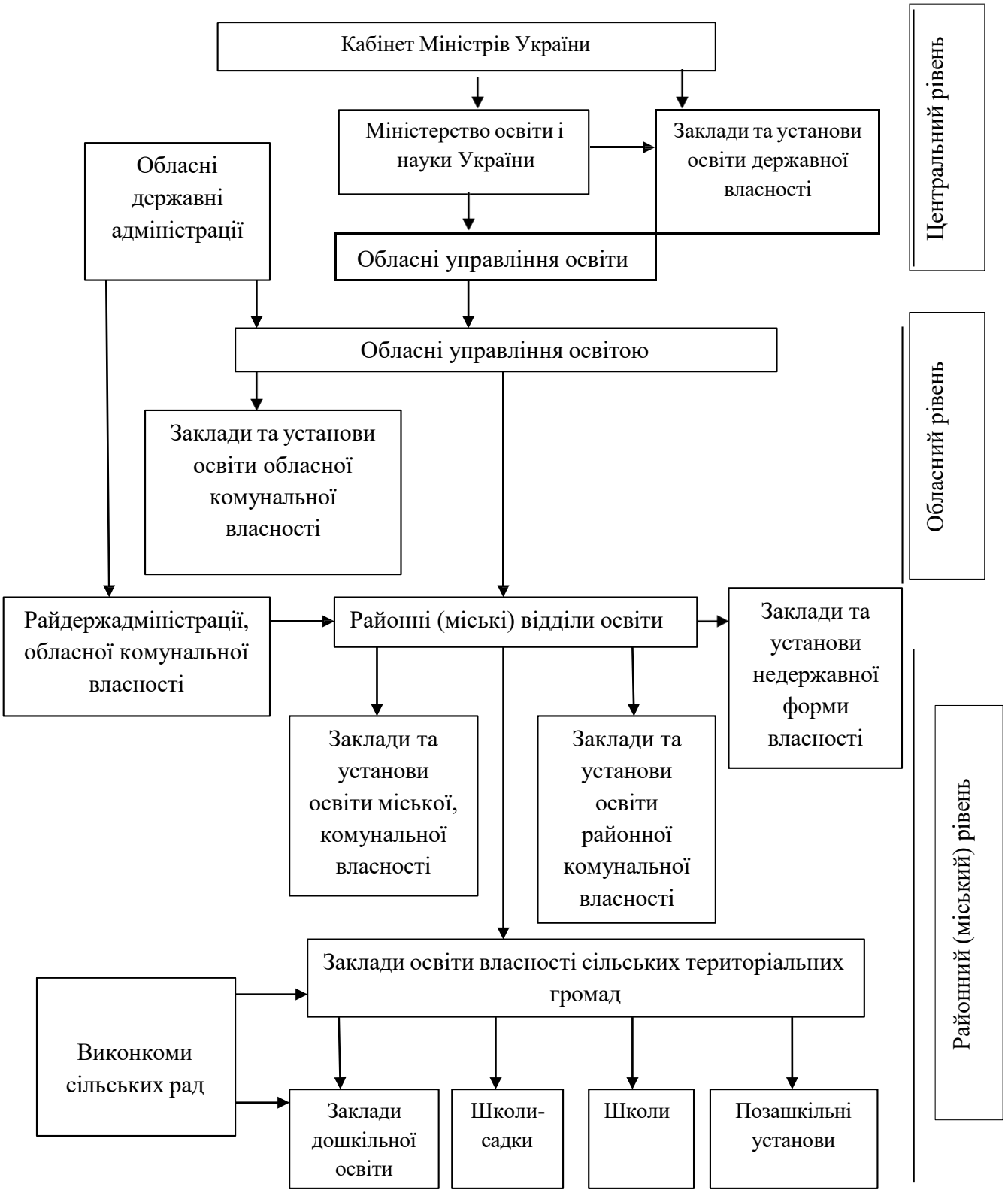
(За Т. Чала «Настільна книга керівника»)

ДОДАТОК Г

ОРГАНІЗАЦІЙНО-СТРУКТУРНА СХЕМА УПРАВЛІННЯ ТА КОНТРОЛЮ ДОШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ

(За С. Крисюк «Державне управління освітою»)

ДОДАТОК Д

ШКАЛИ Й ПАРАМЕТРИ МЕТОДИКИ ECERS-3

Шкали	Параметри
Простір і вмеблювання	1. Внутрішній простір
	2. Умеблювання для догляду, ігор і навчання
	3. Облаштування групового простору для ігор і навчання
	4. Місця для усамітнення
	5. Візуальне оформлення простору, пов'язане з дітьми
	6. Простір для розвитку великої моторики
	7. Обладнання для великої моторики
Повсякденні практики особистого догляду	8. Споживання їжі
	9. Туалетно-гігієнічні процедури
	10. Здоров'язбережувальні практики
	11. Безпека
Мовлення та грамотність	12. Допомога дітям у розширенні словника
	13. Заохочення дітей до мовлення
	14. Використання персоналом книжок у роботі з дітьми
	15. Заохочення дітей до користування книжками
	16. Знайомство з друкованим текстом
Види навчальнопізнавальної діяльності	17. Дрібна моторика
	18. Мистецтво
	19. Музика та рух
	20. Кубики
	21. Рольова гра
	22. Природа/наука
	23. Математичні матеріали та види діяльності
	24. Математика в повсякденному житті
	25. Розуміння зображених чисел
	26. Сприяння прийняттю різноманітності
	27. Правильне використання технологій

Взаємодія	28. Нагляд за діяльністю, пов’язаною з великою моторикою
	29. Індивідуалізоване навчання
	30. Взаємодія персоналу з дітьми
	31. Взаємодія між однолітками
	32. Дисципліна
Структурування програми	33. Зміна діяльності (переходи) та час очікування
	34. Вільна гра